

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΛΘ' | ΑΘΗΝΑΙ, ΦΙΛΟΘΕΗΣ 19 — ΤΗΛ. 27.689 | 1 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1962 | ΑΡΙΘ. 1

ΕΟΡΤΙΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Α'

ΤΟΥ ΜΑΚ. ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ
ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Παναγιώτατε και θειότατε Ἀρχιεπίσκοπε Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης και Οἰκουμενικῆ Πατριάρχα, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ ἀγαπητῆ ἀδελφῆ ἡμῶν και συλλειτουργῆ Κύριε Ἀθηναγόρα, τὴν Ὑμετέραν Παναγιότητα ἐν Κυρίῳ κατασπασόμενοι ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν.

Ὁ προπάτωρ ἡμῶν Ἀδάμ, πεσὼν και στερηθεὶς τῆς θείας χάριτος και ἀπεκδυθεὶς τῆς πίστεως τὸ ἔνδυμα, ἔλαβε τραῦμα θανατηφόρον, ἐν ᾧ ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος ἤθελεν ἀποθάνει, ἂν μὴ κατέβαιναν ὁ ἐλεήμων ἐκεῖνος Σαμαρεῖτης τοῦ Εὐαγγελίου, ἦτοι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, και ἐθεράπευε τὸ τραῦμα τοῦτο. Ὑπῆρξεν ὁ Ἀδάμ, και πάντες ὑπῆρξαν ἐν αὐτῷ ἀπέθανον, βαρυνόμενοι ὑπὸ τοῦ προγονικοῦ ὄψου.

Ὅταν γεννηθέντες ἐν τῇ δουλείᾳ, ἤλευθερώθημεν ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ και ἐξηγοράσθημεν διὰ τοῦ παναγίου Αἵματος Αὐτοῦ. Διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου ἐλάβομεν τὸ ἀνεκλάλητον τῆς ἀπολυτρώσεως δῶρον. Ἐν τῷ ἀπέιρῳ αὐτοῦ ἐλέει προσήγγεικεν ἑαυτὸν θυσίαν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, και διὰ τοῦ ἰδίου Αἵματος ἀπέπλυνεν αὐτάς, καθ' ἃ Ἡσαΐας ὁ προφήτης λέγει «και ἀποστελεῖ αὐτοῖς ἄνθρωπον, ὃς σώσει αὐτούς» (Ἡσαΐας 19, 20) και ὁ Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης «νῦν δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ἄνθρωπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκεν» (Ἰωάνν. 8, 40). Ὁ Θεάνθρωπος Ἰησοῦς Χριστός, ὅστις και μόνος ἔδωκεν ἐξίλασμα εἰς τὸν Θεὸν ὑπὲρ πάντων ἡμῶν· ὁ μόνος μεσίτης μεταξὺ Θεοῦ και ἀνθρώπων, ὁ μὴ ὑποκείμενος εἰς

τὴν παλαιὰν ἁμαρτίαν, ὁ σταυρώσας ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ τὴν ἁμαρτίαν πάντων τῶν ἀνθρώπων και διὰ τοῦ Αἵματος Αὐτοῦ ἐξαλείψας τὸ χειρόγραφον αὐτῶν.

Πρὸς τὸν σκοπὸν, ὅθεν, τοῦτον «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο» και οὕτως ὁ «ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθεὶς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων» ἐγεννήθη, ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, «δι' ἡμᾶς και διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐκ Πνεύματος Ἁγίου και Μαρίας τῆς Παρθένου». Τοῦτο ἀποτελεῖ «τὸ μέγα μυστήριον τῆς εὐσεβείας» ἡμῶν.

Ἐορτάζοντες τοίνυν τὸ κοσμοσωτήριο τοῦτο γεγονός τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως τοῦ Σωτῆρος και ἡμεῖς, οἱ τοὺς οἰακας τῆς Ἀγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας ἰθύνοντες, ἐνώπιον τοῦ Θείου Βρέφους, ὡς οἱ Μάγοι, προσφέρομεν τῷ τεχθέντι τὰ δῶρα τῆς πίστεως, τῆς ἀγάπης και τῆς ἐλπίδος, και μετὰ τῶν Ἁγίων Ἀγγέλων τὸν ὕμνον ἀναφωνοῦμεν: «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ και ἐπὶ γῆς εἰρήνη ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία».

Προσαγορεύοντες δὲ τὴν Ὑμετέραν Σεβασμίαν Παναγιότητα, ὡς και τὴν Ἁγίαν και Ἱερὰν Πατριαρχικὴν Σύνοδον ἐπὶ ταῖς περιλάμπροις εορταῖς τῶν μεγάλων μυστηρίων τῆς εὐσεβείας ἡμῶν, ὀλοφύχως εὐχόμεθα Αὐτῇ ὑγιεῖαν ἀπερίτρεπτον και πᾶσαν ἄλλην δαφίλειαν θείων δωρημάτων, αἴσιον δὲ ἐν παντὶ και φορὸν παντός ἐφετοῦ τὸν ἐπιτείλαντα νέον τῆς χάριτος ἐνιαυτόν.

Ἐν τῇ Ἱερᾷ Ἀρχιεπισκοπῇ Ἀθηνῶν
Χριστοῦγεννα σωτηρίου ἔτους 1961

Ἀγαπητός ἐν Χριστῷ ἀδελφός
και ὅλως πρόθυμος

† Ὁ Ἀθηνῶν ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ, Πρόεδρος.

Ὅμοια Γράμματα ἐστάλησαν και πρὸς πάντας τοὺς λοιποὺς Ὁρθόδοξους Πατριάρχας και τοὺς Προέδρους τῶν Ὁρθόδοξων Ἀποκεφάλων Ἐκκλησιῶν.

ΠΟΙΜΑΝΤΟΡΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ

τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος
ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς τοῦ Χριστοῦ Γεννήσεως.

Ο

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΘΗΝΩΝ ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ

Π ρ ὶ ς

Τὸ Χριστεπώνυμον πλήρωμα
τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν.

Τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά,

Ἄς εἶναι εὐλογημένον τὸ ὄνομα τοῦ Παναγάρχου Θεοῦ, διότι καὶ ἐφέτος ἠξίωσεν ἡμᾶς νὰ ἑορτάσωμεν τὴν μεγάλην ταύτην ἑορτὴν τῆς Γεννήσεως τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ Του καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ νὰ χαρῶμεν πνευματικῶς ἂν καὶ ὁ πέριξ ἡμῶν κόσμος καὶ τῆς ζωῆς αἱ θλίψεις δημιουργοῦν μίαν ἀτμόσφαιραν τελείως ἀντίθετον πρὸς τὴν εὐλογημένην χαρμόσυνον τῶν Χριστουγέννων ἑορτὴν.

«Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία», ψάλλουν ἀστράπτοντες Ἄγγελοι, καὶ φῶς θεϊκὸν πλημμυρίζει τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ πανήγυρις ὑπέρλαμπρος ἄγεται ἐπὶ τῇ θεανθρώπῳ παρουσίᾳ τοῦ Χριστοῦ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, πρὸς σωτηρίαν αὐτῶν.

Μέγα εἶναι τὸ μυστήριον αὐτὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον, διότι ἀναδημιουργία τοῦ κόσμου ἔγινε διὰ τῆς Γεννήσεως τοῦ ἀπεσταλμένου Λυτρωτοῦ. Τὰ πάντα πρὸς τὸ πνευματικὸν συμφέρον τοῦ ἀνθρώπου καθωδήγησεν ἢ πάνσοφος πρόνοια τοῦ Θεοῦ, ὁ Ὅποῖος εἶναι ἀγάπη ἀσύλληπτος εἰς τὸν νοῦν τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἀνθρώπου.

Πόσον θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχη διδαχθῆ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν ἀπεριόριστον ἀγάπην τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτόν!

Καὶ ὅμως, μίση καὶ κακίαι, ἐχθρότητες καὶ ἐκδικήσεις, μάχαι καὶ ἀκαταστασίαι, πόλεμοι καὶ καταστροφαὶ χαρακτηρίζουν τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀτυχῶς καὶ τῶν Χριστιανῶν. Μία τρομερὰ ἀντίθεση μεταξὺ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς κακίας τῶν ἀνθρώπων σκιάζει τὴν σημερινὴν μεγάλην τῆς πίστεως ἡμῶν ἑορτὴν.

Δὲν ἔγινεν, ἀτυχῶς, ἀκόμη συνείδησις ἀκλόνητος καὶ δημιουργικὴ ἢ πρὸς ἀλλήλους ἀγάπη, ἢ δὲ ἀδελφικὴ συμπεριφορὰ τῶν Χριστιανῶν εἰς τὰς πρὸς ἀλλήλους καθημερινὰς σχέσεις αὐτῶν, ὅπως παραγγέλλει ὁ Χριστός, μόνον ὡς ὄνομα εἶναι γνωστὴ. Διὰ ταῦτα ὁ μὲν πλουτίζει, ὁ δὲ στερεῖται τοῦ καθημερινοῦ ἄρτου. Ὁ μὲν ζῆ ἐν πλούτῳ καὶ χλιδῇ καὶ ὁ ἕτερος ἐπαιτεῖ τὸν ἐπιούσιον. Ὁ μὲν σπαταλᾷ, ὁ δὲ ἄλλος ἀγωνιᾷ διὰ τὴν συντήρησιν τῆς πτωχῆς οἰκογενείας αὐτοῦ καὶ διὰ τὴν ἀπόκτησιν πενιχρῶν φαρμάκων πρὸς περίθαλψιν τῆς κλονισμένης ὑγείας αὐτοῦ.

Δὲν ἔλειψε βεβαίως ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν Χριστιανῶν ὀλοσχερῶς ἡ ἀγάπη. Ἀλλὰ ὁ Γεννηθεὶς Χριστὸς ἔγινε πτωχὸς ἄνθρωπος διὰ νὰ διδάξη, ὅτι ρίζα τῆς πτωχείας αὐτοῦ εἶναι ἡ ἀπόλυτος ἀγάπη καὶ ἡ θυσία διὰ τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἄνθρωπος ὀφείλει τὴν ἀπόλυτον ἀγάπην καὶ τὴν προσωπικὴν θυσίαν διὰ τὸν συνάνθρωπον αὐτοῦ νὰ ἔχη ὡς ὁδηγὸν τῶν σκέψεων καὶ τῶν πράξεων αὐτοῦ.

Ἀλλὰ τὴν χαρμόσυνον ταύτην ἑορτὴν ἐξ ἴσου τὴν σκιάζει καὶ ὁ ζοφερὸς βίος πολλῶν ἀνθρώπων, ὀνομαζομένων Χρι-

στιανῶν, οἱ ὅποιοι ὅμως δὲν ἔχουν σχεδὸν οὐδὲ στοιχειώδη σχέσιν μὲ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Θεανθρώπου Ἰησοῦ, περὶ τρόπου ζωῆς καὶ ἠθικοῦ ἐξοπλισμοῦ, ἀνταξίου πρὸς τὴν ὑψηλὴν τοῦ Χριστιανοῦ ἀποστολὴν ἐντὸς τῆς Κοινωνίας.

Καὶ ἐκλήθημεν, λοιπόν, ὑπὸ τῆς Μητρὸς ἡμῶν Ἐκκλησίας, ἵνα πανηγυρίσωμεν τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, καθ' ὃν χρόνον ἡ κοινωνία ἡ Χριστιανικὴ, πλὴν ἄλλων κακῶν, δὲν κυριαρχεῖται ὑπὸ τῆς θυσιαστικῆς ὑπὲρ τοῦ πλησίον ἀγάπης, καὶ δὲν προσφέρει, ἀτυχῶς, εἰς τὸν Γεννηθέντα Σωτῆρα τὸν λιβανωτὸν τῆς κατὰ Χριστὸν ζωῆς καὶ ἀρετῆς.

Οὕτω πως τὰ ἔτη τῆς ἐπὶ γῆς ζωῆς παρέρχονται, καὶ χωρισμένος ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν Χριστὸν ἕνεκα τῶν ἀσυμβιβάστων πρὸς τὸ θέλημά Του ἔργων καὶ σκέψεων καὶ λόγων αὐτοῦ, ἀδικεῖ ἑαυτὸν, κακοπραγεῖ κατὰ τοῦ πλησίον, ἐορτάζει τυπικῶς ἢ ἀρνεῖται καὶ αὐτὸν τὸν Θεόν, καὶ συντελεῖ εἰς τὸ νὰ βλασφημηθῆται τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ὁ ὅποιος ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον διὰ τὴν εἰρήνην τοῦ κόσμου καὶ διὰ τὴν ἀξιοποίησιν τῆς ζωῆς συμφώνως πρὸς τὸ ἅγιον θέλημά Του.

Ἰδοῦ, ὅμως, τέκνα μου ἐν Χριστῷ ἀγαπητά, ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ πάλιν, διὰ μέσου τῆς παρουσίας ἐορτῆς, καλεῖ τοὺς πάντας, καὶ μάλιστα τοὺς Χριστιανούς, νὰ στραφοῦν πρὸς τὸν Νόμον Του καὶ νὰ ρυθμίσουν τὴν ζωὴν αὐτῶν συμφώνως πρὸς τὴν θέλησίν Του. Προσκαλεῖ πᾶσαν ψυχὴν, διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ὁποίας ἔγινεν ἄνθρωπος, νὰ εὔρη τὸν φυσικὸν σύνδεσμον αὐτῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἡρεμίαν εἰς τὴν ζωὴν. Θέλει ὡς Θεὸς καὶ ἀπαιτεῖ, ὡς φιλόανθρωπος Δημιουργός, εἰς τὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων, εἴτε ἄτομα οὗτοι εἶναι, εἴτε ἀποτελοῦν τὰ Κράτη τῆς γῆς, νὰ ἐπικρατῇ ἡ ἀγάπη, ἡ ἄδολος αὕτη τροφὸς τῆς εἰρήνης καὶ ἡ

δημιουργικὴ δύναμις τῆς εὐημερίας ὅλων τῶν ἀνθρώπων τῆς γῆς. Θέλει καὶ ἀπαιτεῖ ἐπίσης, ὡς πανάγιος Νομοθέτης, ἡ ζωὴ τῶν πιστῶν Του ὁπαδῶν, καὶ γενικῶς τοῦ ἀνθρώπου, νὰ μὴ ἔχη σχέσιν μὲ τὴν ρυπαρότητα τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τῶν ἀσέμων πράξεων, αἱ ὁποῖαι καταρρίπτουν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν θέσιν τοῦ κτήνους, ἐνῶ ἡ ἀποστολή του εἶναι νὰ φθάσῃ εἰς τὸ ὕψος τῶν Ἀγγέλων κατὰ τὴν ἀρετὴν.

Ἄς ἐπικρατήσουν, λοιπόν, τοιαῦται ἅγιοι σκέψεις καὶ ἅγια ἔργα ἀγάπης καὶ ἀγιότητος μεταξὺ ὅλων τῶν ἀνθρώπων καὶ μάλιστα μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν. Ἄς κυριαρχῇ εἰς τὰς ψυχὰς καὶ τὰς καρδίας πάντων ἡ πρὸς τὸν Θεὸν πίστις καὶ ἀγάπη καὶ ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἔμπρακτος ἀδελφικὴ Χριστιανικὴ συμπεριφορὰ.

Ἡ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἦλθε πρὸ δύο χιλιάδων περίπου ἐτῶν διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἄνευ δὲ τῆς εἰρήνης αὐτῆς, δηλαδὴ ἄνευ τῆς ἀφοσιώσεως εἰς τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν, καὶ ἄνευ ζωῆς Χριστιανικῆς, εἶναι ἀδύνατος ἡ ὑπαρξίς εἰρήνης μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Ἄς ἰκετεύσωμεν λοιπόν τὸν Γεννηθέντα Χριστὸν νὰ φωτίσῃ, καὶ νὰ κυβερνᾷ τὴν σκέψιν καὶ τὰς ἀποφάσεις τῶν ἀρχηγῶν τῶν Κρατῶν, διὰ νὰ ὀδηγοῦν τοὺς λαοὺς εἰς ἔργα εἰρήνης καὶ ἀγάπης εἰλικρινοῦς.

Τὸ δὲ ἄπειρον ἔλεος καὶ ἡ εὐλογία καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ ἔστωσαν μετὰ πάντων τῶν ἀνθρώπων τῆς γῆς, μετὰ τοῦ Ἐδσεβοῦς ἡμῶν Ἐθνους καὶ μεθ' ἐνὸς ἐκάστου ἐξ ὑμῶν καὶ τῶν ὑμετέρων οἰκογενειῶν. Ἀμήν.

Ἐν τῇ Ἱερᾷ Ἀρχιεπισκοπῇ Ἀθηνῶν
τῇ 25 Δεκεμβρίου 1961.

† Ὁ Ἀθηνῶν ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ
Διάπυρος εὐχέτης ὑμῶν

ΣΗΜ. Ἡ παρούσα Ἐγκύκλιος ἀνεγνώσθη, ἀντὶ κηρύγματος, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου τῆς θείας Λειτουργίας τῶν Χριστουγέννων.

Μήνυμα τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου
Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Κ^{οῦ} ΘΕΟΚΛΗΤΟΥ
ἐπὶ ταῖς ἑορταῖς τῶν Χριστουγέννων.

«Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία», ψάλλον ἀπαστραπτοντες Ἄγγελοι, καὶ φῶς θεϊκὸν πλημμυρίζει τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ πανήγυρις ὑπέρολαμπρος ἄγεται ἐπὶ τῇ θεανθρώπῳ παρουσίᾳ τοῦ Χριστοῦ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων πρὸς σωτηρίαν ἡμῶν.

Ὁ Χριστός, ἐμφανίζεται καὶ πάλιν ἐφέτος ἔμπροσθεν τῶν ὀφθαλμῶν μας ἐνσαρκούμενος, γεννώμενος ὡς Βρέφος, καὶ ἐναποτιθέμενος εἰς τὴν Φάτνην τοῦ Σπηλαίου τῆς Βηθλεέμ.

Ἡ Παναγία μητέρα Του καὶ ὁ Ἰωσήφ θαυμάζουν μὲ ἔκστασιν τὸ μεγαλεῖον τῆς προνοητικῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, οἱ ἄγγελοι ὕμνουσιν τὸ ἄνοιγμα τῶν οὐρανῶν καὶ ποιμένες παραληροῦν ἀπὸ τὴν ἀγαλλίασιν πρὸ τοῦ δράματος καὶ τοῦ Θαύματος, ὁ Ἡρώδης, αἰώνιος ἐκπρόσωπος τῆς ψυχικῆς πωρώσεως καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς, ταράσσεται, καὶ οἱ μάγοι, ἐκπρόσωποι τῆς σοφίας καὶ τῆς ἐρεῦνης, ἔρχονται διὰ νὰ προσκυνήσουν τὸν σαρκωθέντα Θεάνθρωπον.

Ἐνα ἀκόμη ἔτος, ἀπὸ τὸ σωτήριο ἐκεῖνο τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ προστίθεται εἰς τὰς ἑκατοντάδας τῶν ἐτῶν σήμερον. Ἀλλ' ὅμως, ἀκόμη, ἡ ἀνθρωπότης, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ Κύριος ἐνηθρώπησε, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀξιοποιήσῃ τὴν ὑψίστην ἠθικὴν διδασκαλίαν Του, καὶ νὰ ἐπωφεληθῇ ἀπὸ αὐτῆν. Δὲν κατώρθωσε ν' ἀποκτήσῃ τὸ πηδάλιον τῆς Χριστιανικῆς σκέψεως, τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, τῆς Χριστιανικῆς ἀγάπης καὶ εἰρήνης.

Ὁ ἐνανθρωπήσας Χριστός καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐχαρκτηρίσθη προκαταβολικῶς ἀπὸ προφητικὸν στόμα «ἄρχων εἰρήνης», καὶ οἱ ἄγγελοι κατὰ τὴν γέννησίν Του ὕμνησαν τὴν «ἐπὶ γῆς εἰρήνην», ἀλλ' ἡ εἰρήνη φρυαδεύεται πρὸ παντὸς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὅλον καὶ περισσότερον καὶ αἱ «ἀκοαὶ πολέμου» «καὶ αἱ ἀπειλαὶ πολέμων» ἤχουσιν κατὰ τρόπον μακάβριον εἰς τὰ ὄψα τῶν περιτρώμων ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι γνωρίζουν ὅτι εἰς πόλεμος σήμερον, θὰ σημάνη τὸ τέλος τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ τοῦ τέλους αὐτοῦ αἰτία θὰ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος.

Ἡ «ὄντως εἰρήνη» εἶναι ὁ Χριστός, ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι «ὄδὸν εἰρήνης οὐκ ἔγνωσαν». Καὶ ὅμως σήμερον περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην ἐποχὴν, πᾶς ἄνθρωπος ἀναλογιζόμενος τὴν ἀπόθμενον κατα-

στροφήν πρὸς τὴν ὁποίαν εἶναι δυνατὸν νὰ περιπέσῃ, ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν, ἀπὸ μίαν τυχὸν ἀπροσεξίαν, ἢ ἀνθρωπότης, ποθεῖ καὶ νοσταλγεῖ ὅσον οὐδὲν ἄλλο, τὴν ἐπικράτησιν μιᾶς σταθερᾶς εἰρήνης ἐπὶ τῆς γῆς.

Εἰρήνη ὅμως ἀληθῆς δὲν προέρχεται παρὰ μόνον ἀπὸ τὸν Χριστὸν καὶ τὴν θεῖαν διδασκαλίαν Του. Αὐτὸς δύναται νὰ τὴν προμηθεύσῃ σταθερῶς εἰς τὴν κλυδωνιζομένην ἀνθρωπότητα. Αὐτὸς καὶ οὐδεὶς ἕτερος, διότι Αὐτὸς μόνος εἶναι ἡ παντοειδῆς εἰρήνη, ἡ «πάντα νοῦν ὑπερέχουσα».

Εἴθε, ἡ «ἐπὶ γῆς Εἰρήνη» τοῦ Χριστοῦ τὴν ὁποίαν ἐδηγγελίσαντο οἱ Ἄγγελοι κατὰ τὴν νύκτα τῆς Γεννήσεώς Του, νὰ ἐπικρατήσῃ εἰς τὰς καρδίας καὶ τὸν νοῦν ὅλων τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῶν ἀρχόντων τῶν διαφόρων λαῶν, ὥστε ὄχι μόνον νὰ ὀμιλοῦν περὶ εἰρήνης, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιδιώκουν αὐτὴν διὰ τῶν ἔργων. Τὸ φωτεινὸν ἄστρον τῆς Βηθλεέμ, τὸ ὁποῖον ὠδήγησε τοὺς μάγους, ἄς ὀδηγήσῃ ὅλους τοὺς λαοὺς εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ σήμερον ἐνανθρωπήσαντος Χριστοῦ, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀπολαύσουν ἅπαντες τῶν ἀγαθῶν μιᾶς σταθερᾶς, ἀκλονήτου καὶ δημιουργικῆς παγκοσμίου Εἰρήνης.

Χριστούγεννα 1961

† Ὁ Ἀθηνῶν ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ

ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΞΕΔΟΘΗ

τὸ Μηναῖον τοῦ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ

Πολυτελής ἔκδοσις εἰς μέγα σχῆμα,
ἐπὶ ἀρίστου χάρτου δι' ἐρυθρῶν καὶ
μαύρων στοιχείων. Σελίδες 260.

Τιμᾶται Δερματόδετον δρχ. 80.

ΜΗΝΥΜΑ

του Μακ. Ἀρχιεπισκόπου ἐπὶ τῷ Νέῳ Ἔτει

Τὸ νέον ἔτος 1962 ἔχει καταλάβει ἤδη τὴν θέσιν τοῦ εἰς τὴν πορείαν τῶν ἀπροσμετρήτων ἐτῶν, τῶν ἐτῶν τὰ ὅποια παρήλθον. Καὶ θὰ σημειώσῃ καὶ αὐτὸ ἓνα μικρὸν στίγμα εἰς τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου. Πόσα ἔτη δὲν διέρρευσαν μέχρι τώρα. Καὶ ἐὰν ὁ Θεὸς θελήσῃ ἀφ' ἐνὸς καὶ ἐὰν ὁ ἄνθρωπος συνεντισθῇ καὶ δὲν καταστρέψῃ τὸν πλανήτην του ἀφ' ἑτέρου, πόσα ἔτη ἀκόμη δὲν θὰ ἔλθουν καὶ θὰ περάσουν!

Ἐκατομμύρια ἑκατομμυρίων εἶναι οἱ ἄνθρωποι οἱ ὅποιοι εὐρέθησαν διὰ μέσου τῶν αἰώνων πρὸ τοῦ ἀπολογισμοῦ ἑνὸς ἔτους, τὸ ὅποιον ἐπέρασε, καὶ ἐνώπιον τῶν ἐλπίδων, τῶν συγκινήσεων καὶ κάποιου φόβου, τὰ ὅποια ἐμπεριέχει ἓνα ἔτος, τὸ ὅποιον μόλις πρὸ ὀλίγων ὥρων ἔχει ἀρχίσει. Ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς, ἀκόμη μίαν φορὰν μετὰ τὴν ἐναρξιν τοῦ ἔτους 1962 ἐνούμεθα μετὰ τὸ πλῆθος τῶν ἑκατομμυρίων τῶν παρελθουσῶν γενεῶν ὡς πρὸς τὸν ἀπολογισμὸν ἑνὸς ἔτους, τὸ ὅποιον ἐπέρασε, καὶ ἐπὶ πλέον ἀτενίζομεν μετὰ πόθον καὶ προσπαθοῦμεν νὰ διεισδύσωμεν καὶ νὰ διαλευκάνωμεν τὸ ἄγνωστον, τὸ ὅποιον τὸ νέον ἔτος ἐμπεριέχει.

Τὰ ἔτη τῆς διελεύσεως μας ἀπὸ τὴν γῆν αὐτὴν, ὅσον εὐάριθμα καὶ ἐὰν εἶναι, ἀποτελοῦν ἀσήμαντον σταγόνα εἰς τὸν ὠκεανὸν τῆς αἰωνιότητος. Κατὰ τὸν Ἰώβ «ἄνθρωπος βροτός, γεννητὸς γυναικός, ὀλιγόβιος». Οἱ ἄνθρωποι κινούμεθα μέσα εἰς τὸν περιορισμένον κύκλον τῶν ἐτῶν καὶ τῶν ἐνιαυτῶν τῆς ζωῆς μας καὶ ὁ κάθε ἓνας εἶναι δυνατὸν νὰ σκεφθῇ καὶ νὰ συλλογισθῇ, καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ἐναρξιν ἑνὸς νέου ἔτους, καὶ νὰ εἴπῃ: «Ἐνα ἀκόμη ἔτος προστίθεται εἰς τὸν κύκλον τῶν ἐτῶν τῆς ζωῆς μου. Πόσα εἰσέτι θὰ προστεθοῦν; Ἐὰν ἀπομένουν πολλὰ ἔτη ἀκόμη ἢ ὀλίγα, μόνον ὁ αἰώνιος Θεὸς τὸ γνωρίζει. Πάντως ὅμως, κάποτε θὰ τελειώσουν, εἴτε πολλὰ εἶναι εἴτε ὀλίγα. Ἐρωτᾶται ὅμως. Λήγει καὶ τελειώνει ἡ ζωὴ ἑνὸς ἐκάστου ἀνθρώπου εἰς τὰ ὄρια τοῦ πεπερασμένου πλανήτου μας; Ἐὰν ἡ διδομένη ἀπάντησις ἀπὸ

κάθε ἓνα ἄνθρωπον εἶναι θετική, τότε μετὰ δάκρυα πρόπει νὰ ἀποχαιρετᾷ τὸ ἔτος, τὸ ὅποιον ἀνατέλει. Ἐὰν ὅμως ἡ ἀπάντησις εἶναι ἀρνητική, καὶ ὁ ἄνθρωπος πιστεύει ὅτι δὲν τελειώνει εἰς τὴν γῆν αὐτὴν ἢ ζωὴ, ἀλλὰ ἀπλῶς ἀρχίζει γιὰ ν' ἀποτελέσῃ τὸ κατώφλιον μιᾶς αἰωνίου ζωῆς, τότε τὰ ἐρχόμενα καὶ παρεχόμενα ἔτη διὰ τὸν ἄνθρωπον, εἶναι ἀπλῶς ἓνα χρονικὸ διάστημα δοσμένο ἀπὸ τὸν Θεὸν διὰ τὴν προπαρασκευὴν του διὰ τὴν αἰωνιότητα.

Ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὅποιος εἶναι προσανατολισμένος πρὸς αὐτὴν τὴν πίστιν γνωρίζει νὰ προσμετρήσῃ ἀκριβῶς τὴν ἀξίαν τῶν ἀρχομένων καὶ παρερχομένων ἐτῶν, μετὰ τὸ μέτρον τῆς προπαρασκευῆς καὶ τοποθετήσεώς του ἀπέναντι εἰς τὴν αἰωνιότητα, διότι μετὰ τὸν ἀκριβῆ προσδιορισμὸν τῆς ἀξίας τοῦ χρόνου καὶ τὴν ὀρθὴν χρησιμοποίησιν αὐτοῦ προπαρασκευάζεται ἢ αἰωνιότης. Ἐνῶ ἀντιθέτως, ἡ κακὴ χρησιμοποίησις τοῦ διαρρέοντος χρόνου εἰς κραιπάλην, εἰς ἀστοργίαν, εἰς καλλιέργειαν παθῶν καὶ γενικῶς εἰς κάθε εἶδος ἁμαρτίας, παρέχει τὴν ἀπώλειαν τῆς εὐκαιρίας διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς αἰωνιότητος. Ὁ Χριστὸς εἶναι σαφέστατος ἐν προκειμένῳ, διότι εἶπεν: «ἀναστήσονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως».

Θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον οἱ πάντες νὰ ἐφρόντιζον νὰ ἐτοποθέτοιν ἑαυτοὺς ὀρθῶς ἀπέναντι τῆς αἰωνιότητος, διὰ τῆς ἐκριζώσεως ἐκ τῆς παρουσίας ζωῆς των τῆς κακίας, καὶ διὰ τῆς καλλιέργειας τῶν ἀγαθῶν ἔργων καὶ πάσης ἀρετῆς.

Ἐπὶ τῇ ἀνατολῇ τοῦ Νέου Ἔτους 1961 ὡς Προκαθήμενος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας εὐχομαι ὀλοφύχως πρὸς πάντας τοὺς Ἕλληνας, τὸν Ἀνώτατον Ἀρχοντα, καὶ πρὸς τοὺς ἄρχοντας καὶ ἀρχομένους, τὴν χριστιανικὴν τοποθέτησίν των ἀπέναντι τοῦ χρόνου καὶ τῆς αἰωνιότητος, διότι τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν ἀπαρχὴν πάσης φύσεως εὐτυχίας καὶ εὐδαιμονίας.

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ*

Εὐχαριστῶ θερμῶς τοὺς ἰθύνοντας τὸν Πειραικὸν Σύνδεσμον, διὰ τὴν τόσον τιμητικὴν πρόκλησιν, τὴν ὁποίαν πρό τινων ἡμερῶν μοῦ διεβίβασαν, ὅπως ἐγκαινιάσω ἐγὼ ἐφέτος τὰς πρὸς τὸν Πειραικὸν λαὸν τόσον ἐποικοδομητικὰς ὁμιλίαις του, με θέμα ἀφορῶν τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν μας· Ἐκκλησίαν ἢ ὁποία, ὡς δημιουργὸς δυνάμεις μεταγγίζουσα συνεχῶς διὰ τῆς λειτουργικῆς τῆς ζωῆς τὴν θεϊαν ἐνέργειαν, καὶ ὡς ἀστείρευτος πηγὴ φωτίζουσα τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἀποτελεῖ τὸ ἀσάλευτον θεμέλιον τοῦ Ἔθνους, καὶ τὴν ἀπροσμάχητον ἐκείνην δύναμιν, καθ' ἣς «πύλαι Ἄδου οὐ κατισχύσουσι».

Τὸ μήνυμα τοῦ λαμπροῦ Πειραικοῦ Σωματείου ὑπῆρξε δι' ἐμέ καὶ ἐκπληξίς καὶ χαρὰ. Ἐκπληξίς, διὰ τὴν οὐσίαν του καὶ τὸ περιεχόμενόν του· διότι προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐργατοῦπολιν αὐτὴν, τῆς ὁποίας ὁ βαρὺς καὶ ἀδιάλειπτος μόχθος στηρίζει τὴν Ἐθνικὴν μας οἰκονομίαν, καὶ ἀποτελεῖ εὐλογίαν τοῦ Ἔθνους. Καὶ γνωρίζω καλῶς πόσον ὑλιστικὴ εἶναι ἡ ἐποχὴ μας, ἀλλὰ καὶ πόσον πολλά, σοβαρά, ἐπείγοντα¹ καὶ χρῆζοντα ἀμέσου ἐπιλύσεως εἶναι τὰ προβλήματα καὶ τὰ ζητήματά της. Διότι εἶναι βέβαιον, ὅτι οὐδέποτε μέχρι σήμερον ἐξεδηλώθη ὑπὸ τῆς κατὰ καιροὺς Ἡγεσίας μας, ἡ ἐμπρέπουσα προσοχὴ, ποὺ ν' ἀντιζυγίζη καὶ ν' ἀντιροπῆ, ἔστω καὶ σχετικῶς, τὴν ἀνεκτίμητον προσφορὰν της.

Χαρὰ δέ, διότι ἡ πρόκλησις τοῦ Πειραικοῦ Συνδέσμου ἐφθασεν ἕως ἐμέ ἀπὸ τὴν μελιτοφόρον αὐτῆν κυψέλην τῆς ἐργασίας, ὡς μήνυμα ἕαρος πνευματικοῦ. Καὶ τὸ ἠσθάνθη, ὡς σάλπισμα ἀναβιωτικῆς μάχης· καὶ ὡς ἀστραποβόλημα λόγχης, πρὸς ὠραίας ἐξορμήσεις, ἐναντίον τοῦ ψεύδους καὶ τῶν οὐτοπιῶν τῆς ἐποχῆς μας· μάχην διὰ τὴν ἀνανέωσιν τῆς κοινωνικῆς καὶ τῆς ψυχικῆς μας ζωῆς. Καὶ τὸ ἀπεδέχθη, με ἀπόλυτον προθυμίαν καὶ σεβασμόν, ὡς σύριγμα ὄλμου φλογώδους, μέσα εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν τῆς ἠθικῆς νάρκης ποὺ μᾶς περιθέει· καὶ ὡς πυρίνην κραυγὴν ἀγωνίας τῆς πόλεως τοῦ Πειραιῶς, ἐμπρὸς εἰς τὸ θέαμα τῆς προτύουσε ἀποσυνθέσεως τῶν πατροπαράδωτων βιωμάτων μας.

Τὴν ὑπόδειξιν τοῦ θέματος τῆς ὁμιλίας μου τὴν ἐξηγῶ, ὡς δημιουργικὸν πυρετὸν καὶ ὡς δίψαν ἱερὰν διὰ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὴν ἀλήθειαν ποὺ διακατέχουν τὴν πόλιν σας· δίψαν ποὺ ἀποτελεῖ πάντοτε τὸ ὀραιότερον στόλισμα διὰ τὴν ζωὴν. Διότι τίποτε δὲν ὑπάρχει τὸ τιμιώτερον. Καὶ οὐδὲν ἄλλο ἔχει τόσην βαρυσήμαντον ἀξίαν, ὅσην ἔχει ἐκεῖνο ποὺ προκύπτει ἀπὸ μίαν ἀνωτέραν ἔφεσιν· καὶ ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τιμίαν ἀναζήτησιν τῆς ἀληθείας. Καὶ ἡ μοναδικὴ καὶ ὑπεράττη ἀλήθεια, ἢ ὁποία περιλαμβάνει εἰς ἓνα ἐσώτατον βᾶθος πᾶσαν ἄλλην, καὶ ἀποτελεῖ τὸν μόνον ὀρθὸν προσανατολισμὸν τῆς ζωῆς, εἶναι ἡ τ ρ ι σ α γ ί α μ α ς Ὁ ρ θ ο δ ο ξ ί α.

* Ἐξεφωνήθη τῇ 20ῃ Νοεμβρίου ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Πειραικοῦ Συνδέσμου, ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῶν χειμερινῶν του ὁμιλιῶν.

Ἄλλὰ τί εἶναι Ὁρθοδοξία;

Ποῖαι εἶναι αἱ θεωρητικαὶ προϋποθέσεις της; Εἰς τί ἐγκείται ἡ ἠθικὴ της σημασία καὶ ἔννοια; Εἶναι δόγμα καὶ ἠθικὴ νομοκρατία; ἢ πνευματικὴ ἐσωτερικὴ ἐνέργεια καὶ ἐμπειρία, καὶ πνευματικὴ ὁδός;

Πολύτροπος καὶ πολυμερὴς εἶναι ἡ ἐκτίμησις τοῦ περιεχομένου της εἰς τὴν ἐποχὴν μας. Καὶ διάφορος ἐντελῶς ἔννοια ἀποδίδεται εἰς αὐτήν. Ὁ Χριστιανικὸς κόσμος ὀλίγον ἀτυχῶς γνωρίζει τὴν Ὁρθόδοξίαν καὶ τοὺς ἐσωτερικοὺς πνευματικοὺς θησαυροὺς της!

Διότι ἡ οὐσία της εἶναι, ὅτι ἀποτελεῖ ἐκπολιτιστικὴν πορείαν ἐντὸς τῆς Ἰστορίας. Καὶ τὴν μοναδικὴν γραμμὴν πλεύσεως πρὸς ἀναζήτησιν καὶ ἐγκαθίδρυσιν ἐπὶ τῆς Γῆς μας αὐτῆς τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν. Εἶναι διείσδυσις εἰς τὴν φλεγόμενην ἄβυσσον τοῦ πνευματικοῦ κόσμου καὶ τοῦ θείου μυστηρίου. Καὶ εἶναι φῶς καθοδηγήσεως καὶ λυτρώσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ συμπάσης τῆς «συναδινούσης κτίσεως». Κατὰ τὴν Ὁρθοδοξίαν, ἡ ἀνθρωπίνη ἐλευθερία συμπράττει μετὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· καὶ καθοδηγούμενη ὑπ' αὐτοῦ ἀνακαινίζει, ἀναπλάττει καὶ ἀναδημιουργεῖ τὴν ζωὴν, ποὺ τέρμα της εἶναι ἡ θέωσις καὶ ὁ δοξασμὸς της. Ἡ κατάργησις δηλαδὴ τοῦ κακοῦ καὶ τοῦ θανάτου. Ὁ θρίαμβος τῆς ἀγάπης. Καὶ ἡ καθολικὴ ὠραιότης καὶ Δικαιοσύνη. Ὅποτε, τὰ πάντα καὶ οἱ πάντες, θὰ ὑποτάσσωνται εἰς τὸν Θεὸν Πατέρα. «Ἴνα ἡ-ὅπως λέγει ὁ θεὸς Παῦλος—ὁ Θεὸς τὰ πάντα καὶ ἐν—πᾶσι» (Α' Κορ. 15,28).

Τὸν πολυτιμώτατον αὐτὸν θησαυρὸν ἐνεπιστεύθη εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ἢ θεία Πρόνοια. Διότι χάρις εἰς τοὺς μυριοπληθεῖς Ἑλληνας μάρτυρας τῆς Πίστης, καὶ χάρις εἰς τοὺς ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων κυρίως Πατέρων, ἡρμηνεύθη, διεσώθη, καὶ καταχωρήθη ἀπολύτως ἐντὸς τῆς ἱστορίας, ἡ θεανδρική προσωπικότης τοῦ Χριστοῦ. Καὶ Ὁρθοδοξία εἶναι ἡ συνύφανσις τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πνεύματος, ὡς σχήματος· καὶ τοῦ Χριστοῦ, ὡς βᾶθους. Εἶναι ἡ Ἑλληνοχριστιανικὴ παράδοσις, ποὺ ὡς ἀγωνιστικὸν πνεῦμα ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας, συνεχίζει διὰ μέσου τῶν αἰώνων, ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων μέχρι σήμερον, διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς Ἱερωσύνης, τὸ ἔργον τοῦ Χριστοῦ, καθοδηγούμενη ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἀποτελοῦσα τὸ μυστικὸν του Σῶμα. Εἶναι ἀκόμη ἡ κορυφὴ τῆς μυστικῆς ὁδοῦ, ὅπου διὰ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Θεὸν καὶ διὰ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν ἀνθρώπον, μεταποιεῖται καὶ μεταμορφοῦται ἡ ὕλικὴ ζωὴ εἰς πνευματικὴν, καὶ ἐνοῦται ὁ θνητὸς πρὸς τὸν αἰώνιον.

*

Ἡ Ὁρθοδοξία, ὡς Ἑλληνοχριστιανικὴ παράδοσις, ἀνεπτύχθη εἰς τὸ ἱστορικὸν περιβάλλον τοῦ Βυζαντίου ἢ τῆς νέας Ρώμης· ποὺ ὑπῆρξεν ἡ ὑψικὰ μιν ο ς ἢ ἀποκαθάρασα τὸν Ἑλληνισμὸν ἀπὸ πάσης σκωρίας, καὶ ἡ ἱερά κολυμβήθρα ἐντὸς τῆς ὁποίας κατεδύνοντο καὶ ἐβαπτίζοντο ποικίλοι λαοί,

Παφλαγόνες, Βιθυνοί, Καππαδόκαι, Κίλικες, Γαλάται, και άνεδύοντο Χριστιανοί τήν καρδίαν και "Ελληνες τήν συνείδησιν.

Και τόση ύπήρξεν ή ζωτικότητα και τὸ σπάρκος τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος εἰς τὸ Βυζάντιον, τόση ή ἐνάργεια και ή ἀκτινοβολία τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος, και τόσον αἰσθητῶς και ὀλοκληρωτικῶς ἐπλήρουν τὸ πολυθρόνον ρεῦμα τῆς συνήθους ζωῆς, εἰς πᾶσαν τῆς ἐκδήλωσιν, ὥστε ἐντὸς ὀλίγου τὸ νεοδρυσθὲν ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου Ρωμαϊκῶν Κράτος μετεσχηματίσθη εἰς Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν. Καὶ ἠγωνίσθησαν μὲν, ἐπὶ τινα καιρόν, νὰ συγκρατηθοῦν τὰ Ρωμαϊκὰ στοιχεῖα· ἀλλ' ή ἐξελήνισις των ὑπήρξεν ραγδαία και ἀσυγκράτητος, ἕως ὅτου τὰ πάντα ἀπέβησαν Ἑλληνικά, και τίποτε ἄλλο δὲν ἀπέμεινεν εἰμὴ τὸ παλαιὸν ὄνομα. Καὶ αὐτὸ ὑποδρλοῦν πλέον τοὺς Ἑλληνας.

Και ή Αὐτοκρατορία μας αὐτή ὑπήρξεν ή ἱερὰ κοιτίς τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, πού ἐπραγματοποίησεν ὑφίστην ἀποστολήν· και ἀποτελεῖ τὸν ἀξιολογώτερον σταθμὸν τῆς παγκοσμίου ἱστορίας. Διότι ἀπέβη φωτεινὴ και σελαγίζουσα τοῦ Χριστιανισμοῦ και τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐστία, πού ἐντὸς αὐτῆς, συνεμίγησαν, συνεκράθησαν και ἠκτινοβόλησαν ἀπὸ κοινοῦ· και ἕκτοτε βαδίζουν ἠνωμένοι και ἀχώριστοι. Ἐστία, πού διήπλωσε τὸ φῶς τῆς εὐρύτατα και εἰς ἄλλα Ἐθνη και λαούς, μετὰ τῶν ὁποίων ἤρχετο εἰς σχέσεις πολιτισμοῦ, και τῶν ὁποίων ὑπήρξε τὸ ἀκαταμάχητον κατὰ παντοειδῶν βαρβάρων προπύργιον και προτείχισμα.

Και τὸ ἥμισυ τῆς Εὐρώπης και μέρος τῆς Ἀσίας ἐδέχθησαν ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸν πλέον Βυζάντιον τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ή ἱεραποστολική του δράσις ἐξεδηλώθη πάντοτε (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν δράσιν τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας), με ἀπόλυτον σεβασμὸν πρὸς τὸ Ἐθνικὸν συναίσθημα τῶν λαῶν· και χωρὶς καταναγκασμὸν και δολίας και ἀπαραδέκτους προσηλυτιστικὰς μεθόδους. Ἀλλὰ με διακριτικότητα μέσων, με πνεῦμα πραότητος και ἀγάπης, και με μητρικὴν ἀδιάπτωτον μέριμναν ὑπὲρ τῶν νέων πνευματικῶν τέκνων· πού εὐλόγως κατέστησαν και διατηροῦν εἰσέτι προσφιλεῖς και συμπαθεῖς τὸ ὄνομα και τὴν μνήμην τῆς Ἑλλάδος μας εἰς ὅλους τοὺς περιγείτονας λαούς, πλὴν τῶν Βουλγάρων.

Διότι Χριστιανικὰ και ἐξημερωτικὰ μόνον ἦσαν τὰ παλαίσματα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μας. Καὶ ὅταν αἱ νεομόρφωτοι ἐκκλησιαστικαὶ κοινότητες ἀπέκτων ἡλικίαν Χριστοῦ, ἐκηρύσσοντο αὐτόνομοι και αὐτοκέφαλοι· και εἰσῆρχοντο ἐλευθέρως και ὀλοθύμως εἰς τὴν κοινότητα τῶν Ἀποστολικῶν Ἐκκλησιῶν, ὡς πνευματικαὶ ἀδελφαί, ἐνούμεναι διὰ τῆς Ὁρθοδοξίας· και ἀποβαίνουσαι προσφιλεῖς θυγατέρες τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

*

Και ὑπήρξεν τὸ Βυζάντιον βασίλειον κατ' ἐξοχὴν θρησκευτικόν. Ἦτο μοναρχία θεοκρατική—ἐν τῇ Χριστιανικῇ ἐννοίᾳ τῆς λέξεως— ἔχουσα ἐπὶ κεφαλῆς Βασιλέα, πού ἦτο Χριστὸς τοῦ Κυρίου. Οὗτος, πρὸ τῆς ἀναλήψεως τῆς Βασιλικῆς ἐξουσίας, ἐστέφετο

πανηγυρικῶς και με ἐξαιρετικὴν μεγαλοπρέπειαν εἰς τὸν Ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου. Καὶ πρὸ τῆς ἐνάργεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς τελετῆς ἐχορήγει εἰς αὐτὸν ἰδιόγραφον πιττάκιον, εἰς τὸ ὁποῖον περιείχετο ή ὁμολογία τῆς πίστεως του· και ή ὑπόσχεσις του ὅτι θὰ διατελῇ πάντοτε πιστὸς και εὐπειθὴς υἱὸς τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας· και προστάτης και ὑπέρμαχος τῆς ὁρθῆς τῆς διδασκαλίας. Τὸ θρησκευτικὸν στοιχεῖον ἐχαρακτήριζε, με ἰδιάζουσαν ὅλως ἔμφανσιν και ἐκφραστικότητα, τὴν ὅλην Βυζαντινὴν νομοθεσίαν, διὰ τῆς ὁποίας τὸ πρακτικὸν Ρωμαϊκὸν πνεῦμα προσέλαβε ἐμψυχωτικὴν χριστιανικὴν πνοήν· και ἀναγεννηθὲν εἰσῆλθε εἰς νέαν ἱστορικὴν σταδιοδρομίαν, πού ἀποτελεῖ τὴν πηγὴν και τὸ θεμέλιον τοῦ συγχρόνου Δικαίου.

Ἡ Ὁρθοδοξία ἦτο ὁ κρίκος πού συνέδεε και συνῆλωνε ἀρήκτως τὸ πολυεθνὲς μωσαϊκὸν τοῦ Βυζαντινοῦ πληθυσμοῦ, συμβιβάζουσα και ἀπαμβλύνουσα τὰς γλωσσικὰς και φυλετικὰς διαφορὰς. Πρωτεύουσα ἦτο, ὡς προείπομεν, ή σημασία τῶν θρησκευτικῶν ἀρχῶν και ἰδεωδῶν, εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ βίου, και τοῦ ἀτομικοῦ και τοῦ κοινωνικοῦ και τοῦ πολιτικοῦ τῆς Βυζαντινῆς κοινωνίας. Αὐτὰ ἐχειραγῶγουν τὴν ζωὴν και τὴν δρᾶσιν. Καὶ ἀπὸ τὸ ὕψος τῶν ἰδεωδῶν αὐτῶν ἐξεπορεύθησαν αἱ ἐξάισιαι πολιτιστικαὶ ἀνθήσεις, εἰς πᾶν εἶδος τέχνης· εἰς τοὺς δημοκρατικούς του θεσμούς· εἰς τὰ συναρπάζοντα σχήματα τῶν τελετῶν και τῶν μυστηρίων του· και εἰς τοὺς ἀτελευτήτους και ὑπερθουμάστους ἀγῶνας τῶν ἀειμνήστων Ἑλλήνων Αὐτοκρατόρων ὑπὲρ τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ, ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, και ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπείας.

*

Και ἵνα καταστήσω ἐναργέστερον και αἰσθητότερον πόσον τὸ Βυζάντιον ἦτο βασίλειον θρησκευτικόν, πόσος ἦτο ὁ πρὸς τὴν πάνσεπτον Ὁρθοδοξίαν προσανατολισμὸς τοῦ λαοῦ, με πῶσῃ αὐστηρότητα ἐτηρεῖτο ἐκεῖ ή ἀκρίβεια τῶν κανόνων και τοῦ δόγματος, πόσον μέγα ἦτο τὸ κῦρος και ποία και πόση ή μετὰ τῆς Ἐκκλησίας ἔνωσις τῶν πιστῶν, ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ ν' ἀναφέρω συγκεκριμένα τινὰ γεγονότα.

Ὁ Πατριάρχης τότε ἐθεωρεῖτο και ἦτο ὁ κοινὸς πάντων πνευματικὸς Πατήρ. Ὁ ἀπὸ Θεοῦ καθεσταμένος πρῶτος θεῖος ποιμὴν, πού προορισμὸν εἶχε νὰ ἐξάρχη παντὸς ἀγαθοῦ, νὰ ὀδηγῇ πρὸς πᾶσαν τελειότητα, και νὰ μεριμνᾷ ἀγρύπνως διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἐμπιστευθέντος εἰς αὐτὸν πνευματικοῦ ποιμνίου.

Ἦτο ἀκόμη ὁ ὑπέρμαχος τῶν δικαίων και τῶν συμφερόντων τῆς Ἐκκλησίας· ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς αὐτονόμου διοικήσεως τῆς· και ὁ φύλαξ και φρουρὸς τῶν θεῶν νόμων και Κανόνων. Ὅσάκις δὲ ἐβλεπε ἐκτροπὴν τινα, ή κάποιον ἀπαραδέκτον παρέκκλισιν ἀπὸ τὴν καθαρότητα τοῦ Ὁρθοδόξου δόγματος, ὕψωνε πεπαρησιασμένην και ἰσχυράν τὴν φωνὴν του και πρὸ αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ προσώπου τοῦ Αὐτοκράτορος. Μὴ ὑποχωρῶν καθηκόντως οὐδέποτε και πρὸς οὐδένα· και εἰς οὐδὲν λογιζόμενος τὴν ἰσχὺν τῶν περιστάσεων και τὴν παντοδυναμίαν τῶν ἀτόμων.

Κατὰ τὸν ἕνατον λοιπὸν αἰῶνα τὸν Πατριαρχικὸν Θρόνον κατεῖχεν ὁ ἅγιος Ἰγνάτιος, θερμουργὸς τηρητῆς τῆς ἀκριβείας τῶν Κανόνων, ἀσκητῆς, νηστευτῆς, καὶ εὐθαρσῆς ὑπέρμαχος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀληθείας.

Τὸ Κράτος ἐκυβέρνηα τότε ὁ Καῖσαρ Βάρδας, ὡς θεῖος καὶ ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου Βασιλέως Μιχαὴλ τοῦ Γου. Ἦτο δὲ ὁ Βάρδας λόγιος καὶ πεπαιδευμένος, καὶ τὸ πρῶτον πρόσωπον τῆς Αὐτοκρατορίας μετὰ τὸν Αὐτοκράτορα, μὲ μεγίστην αὐθεντίαν, ἐπιρροὴν καὶ δύναμιν.

Εἰς τὰ ὄντα ὅμως τοῦ Πατριάρχου Ἰγνατίου εἶχον φθάσει φῆμαι, περὶ ἀνωμάλου καὶ ἀνηθικοῦ βίου τοῦ Βάρδα. Καὶ ὁ Πατριάρχης, ὡς θεῖος ὄντως ποιμὴν καὶ ὡς ὑπεύθυνος διὰ τὴν κατὰ Χριστὸν ζωὴν τοῦ ποιμνίου του, οὐδόλως ἐδίστασε πρὸ τοῦ κοσμικοῦ μεγαλείου καὶ πρὸ τῆς δυνάμεως τοῦ Βάρδα. Καὶ οὔτε ἐκλείσει τοὺς ὀφθαλμούς του, οὔτε ἐσιώπησεν, ἀπὸ ἀδυναμίας καὶ συγκατάβασιν. Ἀλλά, συνεπῆς πρὸς τὸ καθῆκον του καὶ τὴν ἀποστολὴν του, τὸν ἤλεγξε καὶ τὸν συνεβούλευσε νὰ παύσῃ τὴν ἀνήθικον ζωὴν του.

Ὁ Βάρδας ὅμως ἠδιαφόρησεν. Καὶ ὄχι μόνον δὲν συνεμορφώθη πρὸς τὰς παραινέσεις τοῦ Πατριάρχου, ἀλλὰ καὶ ἀδιαφορῶν παντελῶς πρὸς τὴν ἀπειλήν του, ὅτι θὰ τὸν ἔθετεν ὑπὸ ἀπαγόρευσιν, ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν κατὰ τὴν Πατριαρχικὴν λειτουργίαν τῆς ἑορτῆς τῶν Θεοφανείων, μὲ πολλὴν πομπικότητα καὶ περιστοιχούμενος ἀπὸ τοὺς αὐλικούς. Ἐσκόπει δὲ νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν Ἁγίαν Μετάληψιν.

Τί λοιπὸν νομίζετε, ὅτι ἐπραξεν ὁ ζηλωτῆς Πατριάρχης; Ἡ ρ ν ἦ θ η ν ἄ τ ο ὕ μ ε τ α δ ὄ σ η τὰ Ἀχραντα Μυστήρια. Καὶ διεκήρυξε δημοσίᾳ, ὅτι ὁ Καῖσαρ Βάρδας εἶναι ἀνάξιος νὰ λάβῃ τὸ τίμιον Σῶμα καὶ Αἷμα τοῦ Χριστοῦ.

Ἐπηκολούθησεν, ὅπως ἦτο ἐπόμενον, μεγάλη ἀναταραχὴ καὶ σύγχυσις ἐντὸς τοῦ Ναοῦ. Καὶ ὁ Βάρδας ἀνεχώρησε μαινόμενος, ὅπως ἀναφέρουν οἱ χρονογράφοι, καὶ ἀπειλῶν τὸν Πατριάρχην μὲ θάνατον. Ὁ Ἰγνάτιος ἀντηπεῖλησεν αὐτόν, μὲ ἀφορισμὸν καὶ μὲ τὴν θεῖαν δίκην. Καὶ ὁ ὑπερόπτης, ὑπερφίαλος καὶ παντοδύναμος Καῖσαρ Βάρδας ἠναγκάσθη νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὴν φωνὴν τοῦ προκαθημένου τῆς Ἐκκλησίας, καὶ νὰ ἐξέλθῃ τοῦ ναοῦ, χωρὶς ν' ἀξιωθῇ τῶν Τιμίων Δώρων.....

*

Ἄλλος αὐστηρὸς ζηλωτῆς τῶν Κανόνων καὶ τῆς παραδόσεως τῆς Ἀποστολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ὑπῆρξεν ὁ Πατριάρχης Νικόλαος Α', πού ἐπατριάρχευσε δὶς, ἀπὸ τοῦ ἔτους 901-907, καὶ ἀπὸ τοῦ 912-925.

Κατὰ τὴν Πατριαρχίαν του, ὁ Αὐτοκράτωρ Λέων στ' ὁ Σοφὸς συνῆψε γάμον παράνομον καὶ μὴ ἐπιτρεπόμενον κατὰ τὰ ἐκκλησιαστικὰ θέσμια. Ὁ Πατριάρχης κατεταράχθη ἀπὸ τὸ πραξικόπημα καὶ τὴν παρανομίαν αὐτῆν τοῦ Αὐτοκράτορος, πού ἐνεφανίζετο ἰταμὸς καταφρονητῆς τῆς Ἐκκλησίας.

Μετέβη λοιπὸν ἐπανειλημμένως εἰς τὰ Ἀνάκτορα καὶ τὸν καθικέτευε νὰ διαλύσῃ τὸν παράνομον γάμον του, τὸν ἤλεγξε, καὶ τελικῶς ἔθεσεν αὐτόν ὑπὸ ἀπα-

γόρευσιν. Καὶ δὲν ἔπαυσε νὰ παρακαλῇ καὶ νὰ καθυκετεύῃ τὸν Βασιλέα. Ἐπιπτε μάλιστα γονυπετῆς καὶ ἐνηγκαλιζετο πρὸς τοῦτο τὰ γόνατά του.

Εἰς μάτην ὅμως. Εἰς οὐδὲν ἴσχυσαν αἱ παραινέσεις του καὶ αἱ τόσον θερμαὶ καὶ ἐκδηλωτικαὶ ἱκεσίαι του. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἐπέμεινε νὰ διατηρῇ τὸν δεσμόν του καὶ τὰ παράνομα λέκτρα του. Τότε πλέον ὁ Πατριάρχης κατέφυγεν εἰς δημοσίας μομφάς, παρπέμπων τὸν Βασιλέα εἰς τὴν δικαιοκρισίαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ τελικῶς ἀπηγόρευσε εἰς αὐτόν τὴν εἴσοδον εἰς τὸ καθολικὸν τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ τὸ ἐστέρησεν τῆς θείας Μετάληψεως. Καὶ ὅταν ὁ Βασιλεὺς, ἀπαστράπτων ἀπὸ αἴγλην καὶ μεγαλοπρέπειαν, ἠθέλησε κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Χριστουγέννων τοῦ ἔτους 907 νὰ προσέλθῃ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας κατὰ τὴν θεῖαν λειτουργίαν, συνοδευόμενος ὑπὸ πολυτελοῦς συνοδείας, κατὰ τὴν Βασιλικὴν τάξιν καὶ ἔθιμοτυπίαν, καὶ ὑπὸ τὰς προσαγορεύσεις καὶ τὰς ἐπευφημίας τοῦ δήμου καὶ τοῦ λαοῦ, καθ' ἣν στιγμὴν ἠτοιμάζετο νὰ εἰσέλθῃ ἐντὸς τοῦ ναοῦ, ὅπου ἱερούργει ὁ Πατριάρχης, ἐνεφανίσθη οὗτος ἐνώπιόν του· καὶ ἐν τῇ δυνάμει τῆς ἐξουσίας του, ἀ π η γ ὄ ρ ε υ σ ε εἰς αὐτόν νὰ εἰσέλθῃ, ὡς παραβάτην καὶ καταφρονητὴν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Κανόνων. Καὶ τοῦ ἐπέτρεψε μόνον νὰ σταθῇ εἰς τὸ μητατόριον.

Ἡ προσβολὴ ἦτο βαρυτάτη. Καὶ ἡ ἐπιβληθεῖσα εἰς τὸν Αὐτοκράτορα ταπεινώσις σκληρὰ καὶ ὀδυνηρά. Ἀναταραχὴ ὡς ἐκ τούτου μεγάλη ἐπηκολούθησε μεταξύ τῆς ἀκολουθίας τοῦ Βασιλέως. Ὁ λαὸς ὅμως καὶ τὸ πικρὸν ἐκκλησιαστικὸν συνεστοίχουν πρὸς τὸν γηραιὸν Πατριάρχην καὶ ἠλόγουν τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος τοὺς ἐδώρησεν ἕνα τοιοῦτον ἡρωϊκὸν ὑπέρμαχον τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἀληθείας. Καὶ ὁ Βασιλεὺς ἠναγκάσθη νὰ ἐκτελέσῃ, μὲ ταπεινότητα, τὴν θέλησιν τοῦ Πατριάρχου.

Ὅταν, δέ, μετ' ὀλίγας ἡμέρας καὶ ἐν τῇ ζωηρᾷ ἐπιθυμίᾳ του νὰ συμφιλιωθῇ μὲ τὴν Ἐκκλησίαν, μετέβη καὶ πάλιν μὲ τὴν αὐτὴν πομπικότητα κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Θεοφανείων εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, τὴν στιγμὴν πού καθυθύνετο εἰς τὴν διὰ τὸν Βασιλέα καθωρισμένην θέσιν, ἐξῆλθεν ὁ Πατριάρχης ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ, καὶ θεόληπτος καὶ θεοειδῆς ἐστάθη ἐνώπιόν του· καὶ τὸν ἠπεῖλησεν, ὅτι ἐὰν δὲν ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὴν θέσιν αὐτῆν, θὰ ἐξέλθῃ αὐτὸς τοῦ ναοῦ, συμπαρακολουθούμενος καὶ ἀπὸ ὅλον τὸν κλῆρον. Καὶ ὁ Βασιλεὺς συνεμορφώθη καὶ ἐστάθη καὶ πάλιν εἰς τὸ μητατόριον. Ὁργισθεὶς ὅμως, ἀπεφάσισεν ἐν τέλει νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου. Καὶ ὁ Νικόλαος ὁ Μυστικὸς ἐτράπη ἀμεμφιμοίρως τὴν ὁδὸν τῆς ἐξορίας. Καὶ ἔφερε μὲ πραότητα τὸν διωγμὸν του, χάριν τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως καὶ ἀληθείας καὶ διὰ τὴν ἀλύμαντον ἰσχύϊν καὶ ἐνεργεῖαν τῶν ἱερῶν Κανόνων. Ἐδέετο δὲ συνεχῶς πρὸς τὸν Θεόν, νὰ φωτίσῃ τὸν Βασιλέα καὶ νὰ ἐπιδείξῃ οὗτος τὸν ὀφειλόμενον πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν σεβασμὸν. Καὶ πραγματικῶς Λέων ὁ Σοφὸς, ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του, κατὰ Μάϊον τοῦ 912, ἀνεκάλεσεν ἐκ τῆς ἐξορίας τὸν Πατριάρχην. Ἐξωμολογήθη πρὸς αὐτόν. Ἐζήτησεν ἄφεσιν ἀμαρ-

τι ὧν. Καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ οἰκονομήσῃ τὰ πάντα συμφώνως πρὸς τοὺς ἱεροὺς Κανόνας. "Ὅπερ καὶ ἐγένετο. Καὶ ὑπὸ τῆς ἐν Κων/πόλει Συνόδου τοῦ 920, ἡ ὁποία συνεκλήθη ὑπὸ τὴν Προεδρίαν του, ἀπηγορεύθη ὁ τέταρτος γάμος καὶ ἐθεσπίσθησαν περιορισμοὶ διὰ τὸν δεύτερον καὶ τρίτον γάμον, κατὰ τὰς ὑπαγορεύσεις τῶν ἱερῶν Κανόνων.

*

Τὸ ἴδιον περίπου συνέβη, ὅτε Πατριάρχης μὲν τῆς Κων/πόλεως ἦτο ὁ ἀσκητικώτατος καὶ διάσημος διὰ τὴν ἀρετὴν του καὶ τὴν διδασκτικὴν δρᾶσιν Πολύευτος, τὸν δὲ Αὐτοκρατορικὸν θρόνον κατεῖχεν ὁ πανένδοξος Νικηφόρος Φωκάς.

Οὗτος πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ Βυζαντινοῦ θρόνου ὑπὲρ τῆς οἰκογενείας του, συνῆψεν, ὡς γνωστόν, δεύτερον γάμον μὲ τὴν χήραν καὶ περικαλλῆ Αὐτοκράτειραν Θεοφανώ, σύζυγον τοῦ Ρωμανοῦ Β', πού ἐτελέσθη πανηγυρικῶς εἰς τὸν αὐλικὸν ναόν. Ὁ Πολύευκτος λοιπὸν ἐπέβαλεν εἰς αὐτόν, ὡς δευτερογαμήσαντα, ἐπιτίμιον, πού συνίστατο εἰς θερμὴν προσευχὴν, νηστειάν καὶ στέρησιν ἐπὶ διετίαν τῆς Θείας Μεταλήψεως. Καὶ ὅταν ἠθέλησεν ὁ Φωκάς καὶ ἐπεδίωξεν ἐπιμόνως, ν' ἀνακηρυχθῶσιν ὡς μάρτυρες, ὅλοι οἱ μετ' αὐτοῦ συναγωνισθέντες καὶ πεσόντες εἰς τοὺς κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ἀράβων πολέμους στρατιωτικοί, οὐδαμῶς ὑπέκυψεν εἰς τὴν βασιλικὴν ἀξίωσιν, ὡς ἀντιστρατευομένην πρὸς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς Κανόνας. Καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ ὑπέκυψε εἰς τὸν Ἀρχηγὸν τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ ἴδιον συνέβη, ὅταν ὁ Φωκάς ἤρχισε ν' ἀναμιγνύεται εἰς τὰς ἐκλογὰς τῶν ἐπαρχιακῶν Ἀρχιερέων. Ἄν τ ἐστὴ ἐρρωμένως καὶ τότε, καὶ τοῦ ἡρνήθη πᾶν δικαίωμα ἀναμίξεως εἰς ζητήματα, πού ἀναγονταὶ εἰς τὴν ἀπόλυτον δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου...

Καὶ θὰ ἠδυνάμεθα ν' ἀναφέρωμεν σειρὰν ὀλόκληρον Πατριαρχῶν, πού ἠγωνίσθησαν ἀνενδότως καὶ ἀποτελεσματικῶς διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῶν Κανόνων καὶ διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἐκκλησίας· ἡ ὁποία, ὡς ἐκ τῆς ἀπολύτου ἐπικρατήσεως τῆς Ὁρθοδοξίας, ὑφίστατο ὡς αὐτοτελὴς ὄργανισμός· καὶ ἔζη κατὰ τοὺς ἰδίους ἐαυτῆς νόμους, κυβερνωμένη ὑπὸ ἰδιαιτέρας ἐξουσίας, ἡ ὁποία ἐξεπροσωπεῖτο ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς παρ' αὐτῷ Ἱερᾶς Συνόδου. Ἰδιαίτερον δὲ ἐγκαθιδρύθη σύστημα σχέσεων μεταξύ Πολιτείας καὶ Ἐκκλησίας, πού συνίστατο· εἰς τὸν στενὸν τοὺς σύνδεσμον καὶ εἰς τὴν «συμφωνίαν» διὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἀνεξαρτησίαν ἐκατέρων.

*

Ποτὲ ὅμως ἄλλοτε δὲν ἐξεδηλώθη τόσον ἐκθαμβωτικῶς ἢ μεγίστη σημασία τῆς Ὁρθοδοξίας διὰ τὸ Ἔθνος μας, ὅσον κατὰ τοὺς πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως χρόνους. Δύο τότε κίνδυνοι, ἐξ ἴσου φοβεροὶ καὶ δεινοί, ἠπέλησαν τὸ Γένος μας. Ὁ ἐκλατινισμὸς καὶ ὁ ἐξισλαμισμὸς. Καὶ ὅσον περισσότερο ἐκλονίζετο καὶ κατέρρεεν τὸ οἰκοδόμημα τῆς γηραιᾶς μας Αὐτοκρατορίας, τόσον καὶ περισσότερο, κατὰ τὰς κινδυνωδεστάτας καὶ χαλεπωτάτας

ἐκείνας στιγμὰς, ἠῤῥαζανεν ἡ ἀγωνία εἰς τὰς ψυχὰς τῶν δυστυχῶν ἐκείνων προγόνων μας.

Ποῖος ἄραγε ἐκ τῶν δύο ἀμέσως ἐπικειμένων κινδύνων ἦτο ὁ φεβερώτερος; Δυσκολώτατον, ἀγγῶδες, καὶ ἀμφιστόμου μαχαίρας τομώτερον τὸ ἐρώτημα! Καὶ μόνον μεγαλόνοια καὶ ἀνώτερον πνεῦμα, πού κατ' εὐκληρίαν ἔλαχε τοῦ θεοῦ δώρου τοῦ προγνωστικοῦ, ἠδύνατο νὰ διοπτρεύσῃ διαυγῶς τὸ σκοτεινὸν καὶ ἄδηλον μέλλον. Συντριπτικὴ ἦτο ἡ εὐθύνη τῶν Ἡγετῶν, πού κατηύθυνον τότε τὴν Μοῖραν τοῦ Ἔθνους καὶ προσέβλεπον; μὲ ἀκλινὲς ἀνδρικὸν φρόνημα, τὸ δικαστήριον τοῦ μέλλοντος.

Καὶ οἱ μὲν, οἱ ὀλίγοι, οἱ ὀρθολογισταὶ καὶ—κατὰ κανόνα—οἱ ἰσχύοντες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, μὲ ἠγέτην τὸν Βησσαρίωνα ὑπεστήριζον ὅτι, ὡς εἶχον τότε τὰ πράγματα τῆς Αὐτοκρατορίας, τὸ Ἔθνος θὰ ὑπέκυπτεν ἐξάπαντος ὑπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγὸν καὶ θὰ ἐξηνδραποδίζετο φρικτῶς. Καὶ ὅτι μόνον, ἂν ὑποκύπτοντες εἰς τὸν Πάπαν ἐδέχοντο τὰς ἀξιώσεις του, τὴν ἀπάρνησιν δηλαδὴ καὶ τὴν ἐξαλλοίωσιν τῶν ἀρχαιοπαραδότων δογμάτων καὶ τῶν σεμνοτάτων θεσμῶν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μας, ἔμελλον, ἂν ὄχι ὡς Ὁρθόδοξοι, ὡς Χριστιανοὶ τοῦλάχιστον, νὰ σωθῶσι· καὶ ἴσως καὶ νὰ τύχωσιν ἐκ τῆς Δύσεως ἀποτελεσματικῆς συνδρομῆς ἐναντίον τῶν Τούρκων.

Οἱ δὲ πολλοί, μὲ Ἡγέτην τὸν Μάρκον Εὐγενικόν, τὸν «πυρίπνοον ἐν τῇ δυνάμει τῶν λόγων καὶ τῶν δογμάτων», «τὸν θαυμάσιον ἄνθρωπον καὶ πάσης θείας σοφίας ἀνάπλεων», προέκρινον ἀνενδοιάστως τὸν Τουρκικὸν ζυγὸν τοῦ Παπικοῦ, πού συνεπήγετο τὴν ἐπονείδιστον τῆς πατρῴας εὐσεβείας ἀθέτησιν. Καὶ ἐστήριζον τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας τοῦ Ἔθνους εἰς τὴν ἀκράδαντον ἐμμονὴν του εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν του. «Ἐωλὸς ἐστίν, ἐκήρυττεν ὁ Εὐγενικός, ὁ τῆς ἐκ τῶν Λατίνων ἐπιζομένης βοήθειας λογισμὸς. Ἄλλ' εἰ μέλλομεν ἀπηλλάχθαι δουλείας, φυλακτέον τὴν πίστιν ἣν παρεilhάμεν, καὶ τοῖς ἄλλοις ἔργοις ἐξίλειωτέον τὸν Θεόν». «Ἐπίγνωτε ἀδελφοί, —ἔγραφεν ἀντιθέτως— ὁ Βησσαρίων, τὴν τῶν Ἐκκλησιῶν κεφαλὴν, τὴν τοῦ Πέτρου καθέδραν. Ἐπίγνωτε τὴν μητέρα τε καὶ διδάσκαλον. Οἱ ταύτης ἀπεσχιμμένοι σωτηρίας τυχεῖν οὐκ ἂν δύναιντο».

*

Ὁ σύγχρονος μελετητὴς τῶν δυσκόλων ἐκείνων καιρῶν ἐκπλήττεται καὶ θαμβώνεται ἀληθῶς ἀπὸ τὸ ἀκτινοβόλημα τῆς μεγάλης, τῆς ὑπερόχου φυσιογνωμίας τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ. Ὑπῆρξεν θεοσεϊκελος, καὶ παρόμοιος πρὸς τοὺς μεγάλους ἐκείνους Προφήτας, πού ὑπῆρξαν δημιουργοὶ νέων μορφῶν ζωῆς. Ἐγένετο ὁ Μωϋσῆς τῆς Φυλῆς μας. Καὶ ὅπως ἐκεῖνος, ὠδήγησεν καὶ αὐτὸς τὸ πολυπαθὲς Ἔθνος μας, διὰ τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης μαρτυρικῶν αἱμάτων, καὶ διὰ μέσου τῆς ἐρήμου τῆς φρικτοτέρας καὶ στυγνοτέρας δουλείας, εἰς τὴν ἠύλογημένην Χαναὰν τῆς νέας του σταδιοδρομίας. Τὸν Σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ εὐηγγελίζετο πρὸς τὸ Ἔθνος, ὡς τὴν μόνην ὁδὸν πού ὀδηγεῖ πρὸς τὴν Ἀνάστασιν. Ἐβλεπεν ἐμπρὸς του τὸν φρικτὸν Γολγοθᾶν τοῦ Γένους. Ὁπτασιάζετο τὰς «τεθλιμμένας ὁδοὺς» καὶ τὰς ἀκανθώδεις τρίβους διὰ τῶν ὁποίων

ἐμελλε νὰ βαδίση αἰμόρφυτος καὶ προγεγραμμένος ἀπὸ τοὺς ἰσχυροὺς τοῦ κόσμου ὁ Ἑλληνισμός. Ὁραματιζέτο, τοὺς ἤλους, τὴν λόγχην, τὸ ὄξος καὶ τὴν χολήν, μὲ τὰ ὁποῖα θὰ ἐποτίζετο ὁ ἐσταυρωμένος τῆς Ἱστορίας. Καὶ κατώδυνος καὶ δακρύβρεκτος προσήχητο «Θεέ μου, Θεέ μου, ἵνα τί ἐγκατέλιπες τὸ δῦσμοιρον Ἔθνος μου; Ἰλεως, Ἰλεως γενοῦ, Κύριε, εἰς τὰς μυριάδας τῶν ἀπαγχονιζομένων, τῶν λιθαζομένων, τῶν ἀποκεφαλιζομένων καὶ τῶν καιομένων ἐπὶ τῆς πυρᾶς». Καὶ ὅμως τὸ παρώτρυνε πρὸς τὸ ἀβάστακτον αὐτὸ μαρτύριον. Διότι ἐγνώριζεν ὅτι ἡ ἀλήθεια οὐδέποτε καθηλοῦται μονίμως ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ. Καὶ ὅτι, ἂν ποτὲ ὑποστῇ μαρτυρικὸν θάνατον, ἀνίσταται ἐκ τοῦ τάφου τριήμερος.

Τῆς βίας, τῆς παρανομίας, καὶ τῆς καταδυναστεύσεως ὁ θρίαμβος εἶναι πάντοτε, ἀγαπητοί μου, παροδικός. Καὶ συμφορὰ ὀλιγοχρόνιοι εἰς οὐδὲν λογίζονται ἀπέναντι τῆς αἰωνιότητος. Καὶ ὁ Ἑλληνισμός δὲν εἶναι κατασκευάσμα ὑλικόν. Οὐτε προῖον τύχης. Εἶναι πνευματικὸν κατασκευάσμα καὶ διὰ τοῦτο αἰώνιος. Πιστεύων δὲ εἰς τὸν Χριστὸν καὶ παραμένων ἐν τῇ Ὁρθοδοξίᾳ, εἶναι ἀκαταμάχητος. Διότι ὁ Χριστός εἶναι ἡ μόνη «ὁδός, καὶ ἀλήθεια καὶ ζωή». Καὶ ἡ Ὁρθοδοξία εἶναι ἡ θρησκεία τῆς ἐλευθερίας, τοῦ ἐλευθέρου προσανατολισμοῦ πρὸς τὸν Θεόν, καὶ τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον, «ὡς εἰκόνας Θεοῦ», καὶ ὡς τῆς ἀνωτάτης ἀξίας τοῦ Κόσμου. Ἡ ἐλευθερία ὅμως προϋποθέτει φλογισμόν τοῦ πνεύματος καὶ ἐκουσίαν ὀδοιπορίαν ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ πρὸς τὸν Γολγοθᾶν. «Θέλει ἀρετὴν καὶ τόλμην, θέλει θυσίας ἢ Ἐλευθερία», λέγει ὁ Κάλβος. Χρειάζεται νὰ χραίνῃ αἷμα μαρτύρων τοὺς ἀγίους τῆς βιωμῆς.

Καὶ διερωτῶμαι, ἦτο λοιπὸν ὄνειροπόλημα, καὶ δημιούργημα πυρεσσοῦσης φαντασίας καὶ κενὰ ἐλπίδες ὁ ὄραματισμὸς τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ; Ὡ ὄχι, μυριάκις ὄχι! Καὶ ἀπὸ τὰς ψυχὰς ὄλων μας αὐτὴν τὴν στιγμὴν—τὸ βλέπω εἰς τὰς ὄψεις σας—πηγαίως ἀναβλύζει ἡ εὐλογία τῆς τρισαγίας του μηνῆς. Ὑπῆρξεν ἀναμφιβόλως ὁ νέος μας Γενάρχης. Ἀπὸ τὸ κήρυγμα του ἀπέρρευσε ἡ θυσία τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ ὁποῦ μετελάμβανε κατὰ τὴν δουλείαν του τὸ Ἔθνος μας, καὶ ἐκραταιοῦτο εἰς πίστιν καὶ καρτερίαν. Καὶ αὐτὸς ὑπῆρξεν ἡ πηγὴ ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἀνέβλυσε ἡ νέα ζωὴ τοῦ Ἔθνους μας... Οἱ τύραννοι ἀηγάθησαν κακίαν... ἀδικίαν... ρήματα καταποντισμοῦ... γλώσσαν δολίαν... Ὁ Κύριος καθελεῖ αὐτούς» ἐκήρυττεν εἰς τὴν Ἁγίαν Λαύραν ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς μετὰ τέσσαρας αἰῶνας.

*

Ἄλλὰ τίς ἀγνοεῖ τὴν ὄλω ἀνεκτίμητον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μας δρᾶσιν ὑπὲρ τοῦ Γένους μετὰ τὴν ἄλωσιν; Ὁ Πατριάρχης Κων/πόλεως, ὡς Ἐθνάρχης, κατέλαβε τότε τὴν θέσιν τοῦ ἐκλιπόντος Αὐτοκράτορος. Καὶ ὅπως ἡ ὄρνις συναγείρει καὶ προστατεύει τοὺς νεοσσούς τῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας τῆς, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἡ ἁγία μας Ἐκκλησία ἐπροστάτεψε ὑπὸ τὰς πνευματικὰς τῆς πτέρυγας τὸ μαρτυρικὸν Γένος μας, ποῦ ὑφίστατο παντοίας συμφορὰς καὶ ἐδεκατίζετο συνεχῶς ἀπὸ τὸ ἐπάρα-

τον παιδομάζωμα. Καὶ ὄχι μόνον διεφύλαξεν ἀνόθευτα τὰ θεῖα δόγματα καὶ τὰς ἱεράς παραδόσεις τοῦ ἀρχεγόνου Χριστιανισμοῦ, ἀλλὰ ἐθέρμανε καὶ διέσωσε εἰς τὰ ἄδυτα τῶν ναῶν τῆς τὰ καταφυγέντα ὑπὸ τὸν βαρύτερον χειμῶνα τῆς δουλείας Ἑλληνικὰ γράμματα. Καὶ ὑπῆρξεν διὰ τὸ Ἔθνος ἡ ἁγία Μητέρα καὶ ἡ σώτειρα τροφός του κατὰ τὴν ἀπροσμέτρητον ἐκείνην ἀθλιότητα καὶ δυστυχίαν του. Καὶ ὀρθῶς ἔχει παρατηρηθῆ ὑπὸ ξένων ἱστορικῶν, ὅτι δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν Οἰκουμένην σύμπασαν ἄλλο Ἔθνος, καὶ ἄλλος λαός, ποῦ νὰ ἀνόμασε καὶ νὰ ἐθεώρησε τὴν Ἐκκλησίαν Μητέρα του.

Καὶ δικαίως. Διότι διαρκῆς ὑπῆρξε ἡ θυσία τῆς ὑπὲρ τοῦ βασανιζομένου ποιμνίου τῆς. Καὶ αὐτὴ τελικῶς τὸ ὠδήγησε-προταγωνίστρια καὶ πρωτομάρτυς-εἰς τὸν στίβον τῆς Ἐλευθερίας, παρασκευάσασα, μὲ τὸ ἠρωικὸν Χριστιανικὸν πνεῦμα τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ ὑπὸ τοῦ ὁποῦ ἐνεφοροῦντο οἱ λειτουργοὶ τῆς, τὴν νέαν μεγάλην παλιγγενεσίαν τοῦ Γένους. Καὶ ὁ πρῶτος Πατριάρχης Γεννάδιος Σχολάσιος, ἅμα τῇ ἀναρρήσει του εἰς τὸν θρόνον ὑπὸ τοῦ Προθητοῦ, διεκήρυξεν δι' ἐγκυκλίου τὰ ἐξῆς. «Ἡ Ἐκκλησία, τέκνα μου ἀγαπητά, ὑπάρχει ἡ Κιβωτός, ἐντὸς τῆς ὁποίας εἰσῆλθεν αἰχμάλωτον τὸ Γένος μας. Καὶ ὅπως κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ Χριστιανισμοῦ, κατακλύδωνίζεται καὶ σήμερον, ἐν μέσῳ πολυταράχου καὶ ἀγριωπάτου πελάγους. Ἀλλὰ ὅπως τότε οἱ Χριστιανοί, οὕτω καὶ ἡμεῖς πρέπει νὰ δεῖξωμεν τὴν αὐτὴν ἀνδρείαν, τὴν αὐτὴν ἀφοβίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὑπομονὴν καὶ καρτερίαν. Αὐτὸ ἀπαιτεῖ ἡ ἁγία πίστις μας. Καὶ αὐτὸ τοῦ Γένους μας ἡ σωτηρία». Καὶ τελικῶς τὸ Ἔθνος ἐσώθη, ταχθὲν ἐνθουσιῶδες καὶ καρτερικὸν ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Μαρτυρίου, τὴν ὁποῖαν ὕψωσεν ὁ Μάρκος Εὐγενικός. Καὶ πιστοῦται ἔκτοτε συνεχῶς, ὅτι πᾶσα ἐξασθένισις τοῦ Ὁρθοδόξου Χριστιανισμοῦ εἶναι ἐξασθένισις καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Καὶ ὅτι πᾶσα ἀνάπτυξις καὶ κραταίωσις τοῦ Ὁρθοδόξου θρησκευτικοῦ συναισθήματος εἶναι καὶ ἀνάπτυξις καὶ κραταίωσις καὶ τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ἄς μὴ λησμονῶμεν ποτέ, ὅτι καὶ προσφάτως ἐγίναμεν μὲ τὸ θερμοργὸν θρησκευτικὸν μας συναίσθημα οἱ αἰμόδοτά τῆς Οἰκουμένης ἐπάνω εἰς τὴν Πίνδον, μὲ ἀρχιστράτηγον τῶν παιδιῶν μας τὴν Μεγαλόχαρην.

*

Ἀλλὰ δὲν θὰ σᾶς καταπονήσω περισσότερον. Καὶ θὰ προσθέσω μόνον, ὅτι οἱ καιροὶ μας αὐτοὶ εἶναι κρισιμώτατοι. Καὶ ὅτι εἰσῆλθομεν, ἀπὸ τινος, εἰς τὴν ἐποχὴν μιᾶς νέας πνευματικότητος, ποῦ θ' ἀποτελέσῃ τὸ ἀντίροπον τῆς σημερινῆς ὑλιστικοποιήσεως τοῦ κόσμου.

Ὁ ἄνθρωπος, τοῦ ὁποῦ ἐβεβαιώθη καὶ βεβαιοῦται καθημερινῶς ἡ ἀνωτάτη ἀξία ἐν μέσῳ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ὁποῦ ἡ αὔξουσα ἐπιστημονικὴ πρόοδος ἐπεσφράγισε τὴν κυρίαρχον καὶ βασιλικὴν του τάξιν ἐν τῇ Φύσει, αἰσθάνεται σαφῶς, ὅτι εἶναι κεκλιμένος πρὸς ἓνα ὑψηλότερον ρόλον ἐν τῇ παγκοσμίῳ ζωῇ.

Κατανοεῖ, ὅτι δὲν δύναται αὐτὴ νὰ συνεχισθῇ καὶ νὰ ἔχῃ θετικὸν δημιουργικὸν χαρακτῆρα χωρὶς

τὸν Θεόν. Ἀποκρούει καὶ ἀρνείται νὰ παραδεχθῆ ὡς τέρμα τῆς πορείας του τὸ βάραθρον τοῦ τάφου καὶ τὴν σκοτεινὴν ἄβυσσον τῆς ἀνυπαρξίας, πού θάττον ἢ βράδιον θὰ τὸν καταπῆ. Προσδοκᾷ καὶ ἐλπίζει, τὴν ὀριστικὴν νίκην κατὰ τοῦ θανάτου, καὶ τὴν βεβαίωσιν ἐντὸς τοῦ χρόνου τῆς αἰωνιότητος. Εἶναι ἀδύνατον νὰ δεχθῆ τὴν ἀποσύνθεσιν καὶ τὴν ἀπώλειαν πάσης ὕψεως καὶ μορφῆς καὶ τὸν θρίαμβον τῶν κατωτέρων στοιχείων τοῦ ὕλικου κόσμου, ὅπως ἐμφανίζονται εἰς τὴν τραγωδίαν τοῦ θανάτου, ὡς τὸν τελικὸν σκοπὸν τῆς ὑπάρξεως. Μάχεται λοιπὸν ἕνα ἀπεγνωσμένον καὶ ἀδυσώπητον ἀγῶνα κατὰ τοῦ νόμου τῆς φθορᾶς καὶ τῆς ἀναγκαιότητος. Κατανικᾷ τὰς διαφόρους θανατηφόρους νόσους. Παρατείνει τὸν μέσον ὄρον τῆς ζωῆς. Καὶ ὁλοέν καὶ σαφέστερον καὶ ἐντονώτερον διαισθάνεται, ὅτι δὲν εἶναι ἐπιτρεπτόν καὶ νοητὸν νὰ συμπνίγη τὴν ἀνωτέραν πνευματικὴν ζωὴν εἰς πρόσκαιρα ὕλικὰ ἀγαθὰ. Καὶ εἶναι βέβαιον, ὅτι ἡ ἐποχὴ μας, ὅπως οἱ ἀρχαῖοι "Ἕλληνες εἰς τὰ μυστήρια, στρέφεται συνεχῶς πρὸς τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος ἐκήρυξεν, "Εγὼ εἰμὶ ἡ Ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ. Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, κἀν ἀποθάνῃ, ζήσεται". Καὶ ὅπως ὁ ἄστωτος ἐκεῖνος υἱὸς τῆς Γραφῆς, ἐπιστρέφει καὶ αὐτὴ πρὸς τὸν οἶκον τοῦ Πατρὸς, τὸν ὁποῖον ἠρόνηθη καὶ προσανατολίζεται πρὸς τὴν ἀνόθευτον πηγὴν τῆς Εὐαγγελικῆς διδασχῆς, τὴν Ὁρθοδοξίαν, ὁδοιποροῦσα πρὸς τοῦτο κατὰ τὰς ἡμέρας μας αὐτὰς πρὸς τὸ μακρινὸν Νέον Δελχί.

Εἰς τὴν νέαν αὐτὴν ἐποχὴν πού εἰσῆλθομεν, τρέφω ἀκράδαντον τὴν πεποιθῆσιν ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος ἀντίληψις τῆς ζωῆς καὶ δι' αὐτῆς ὁ Ἑλληνισμὸς θὰ διαδραματίσῃ πρωτεύοντα ρόλον.

Καὶ ὅπως τὸ Βυζάντιον ὑπῆρξε νέα μορφή τῆς ἱστορικῆς ἑλληνικῆς ζωῆς, πού ἐξησφάλισε μίαν νέαν ἠθικὴν, πολιτιστικὴν καὶ Ἐθνικὴν ὑπόστασιν εἰς τὸ Γένος μας, καὶ ὑπῆρξεν ἡ ἀφετηρία ἑνὸς νέου αἰῶνος διὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν καὶ διὰ τὸν παγκόσμιον πολιτισμόν, οὕτω, κατὰ θεῖαν βουλήν καὶ πρόνοιαν, θὰ συμβῆ καὶ πάλιν, διὰ τῆς ἀγίας μας Ὁρθοδοξίας. "Ἐως χθὲς ἀκόμη οἱ Δυτικοὶ τὴν ἐθεώρουν ὡς ἀσυγχρόνιστον, ὡς ἀπολιθωθεῖσαν εἰς σχήματα καὶ εἰς μορφὰς, ὠραίας μὲν, ἀλλ' ἐντελῶς ξένας πρὸς τὸν παλμὸν τῆς συγχρόνου ζωῆς. Καὶ ἰσχυρίζοντο, ὅτι ἔχει, ὡς διὰ Σινικῶν τειχῶν, ἀποκλεισθῆ ἐντὸς τῆς ἀρχεγόνου ζωῆς τῆς. Καὶ ὅτι ἔχει ἀπονεκρωθῆ πνευματικῶς, καθηλωμένη καὶ ἀκίνητοῦσα ἐπάνω εἰς τοὺς ἀγόνους βράχους τῆς Παραδόσεως. Σήμερον ὅμως, αὐξοῦσα καὶ συνεχῶς ἀνιούσα εἶναι ἡ νοσταλγία τῆς. Καὶ δὲν ὑπερβάλλω διόλου τὰ πράγματα βεβαιῶν τὴν ἀγάπην σας, ὅτι ἀκτινοβόλον καὶ ὀδηγητικὸν ἀνατέλλει, ἐπειτα ἀπὸ μακρῶν αἰῶνας νεφώσεώς του, τὸ ἄστρον τῆς Ὁρθοδοξίας.

*

Εἰς τὴν μακρὰν ροὴν τῶν αἰῶνων ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ μεταβάλλεται καὶ μεταμορφοῦται συνεχῶς. Καὶ ἡ ἐποχὴ μας, ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἕως σήμερον, εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἐποχὴ ραγδαίου μετασχηματισμοῦ τοῦ κόσμου. Καὶ γεωπολιτικῶς, καὶ ἔθνικῶς, καὶ ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς. Τὸ πᾶν γύρω μας σαλευέται καὶ μετακινεῖται. Αἱ νέαι ἐφευρέσεις καὶ ἡ

νέα τεχνικὴ φθείρουν συνεχῶς τὴν ἱστορικὴν σάρκα, καὶ ὅλαι αἱ γνώριμοι μορφαὶ τῆς ζωῆς, βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον, ἀχρηστεύονται. Καὶ ἐμφανίζεται ὁ κόσμος γύρω μας, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς ἐξ ἡμῶν γηραιότερους, ψυχρὸς καὶ κακόμορφος. Τὸ πρόσωπον εἶναι μονῆρες σήμερον. Καὶ ἡ ζωὴ καθίσταται ἀγγώδης, ὡς εὐρισκομένη ἐκτὸς τῆς θείας ἀληθείας. Καὶ σὰς ἐρωτῶ, ποῖον εἶναι τὸ ἀνθρώπινον ἰδεῶδες, τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησεν ἡ ἐποχὴ μας, καὶ τὸ ὁποῖον νὰ δύναται νὰ συγκριθῆ πρὸς τὰ πρότυπα τοῦ καλοῦ κάγαθοῦ πολιτοῦ, τοῦ σοφοῦ, τοῦ ἀγίου, ἢ καὶ τοῦ ἱπποτικοῦ καὶ ἀβροῦ καὶ ἐντίμου, τὰ ὁποῖα ἐδημιούργησαν αἱ παλαιότεραι ἐποχαί; Ἄς σιωπήσωμεν καλύτερον. Καὶ ἄς συνομολογήσωμεν τοῦτο. "Ὅτι ἡ ἐπιστήμη σήμερον ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν σημειώνει καὶ μίαν νίκην. Ἀλλὰ παραλλήλως ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ ὑφίσταται μίαν ἤτταν. Τὸ μὲν πνεῦμα γιγαντοῦται. Ἡ ψυχὴ ὅμως παραμένει νάνος καὶ ἀτροφικὴ.

Ἡ ἀτομικὴ ἐνέργεια ἀλλάζει, ἀγαπητοί μου, καθημερινῶς τὴν ὄψιν τοῦ κόσμου καὶ ἀποσπᾷ τὸν ἀνθρωπὸν ἀπὸ τοὺς μητρικοὺς κόλπους τῆς Γῆς. διὰ τὸν νὰ μεταφέρῃ εἰς τὸ διάστημα. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ποῖον εἶναι; Τὰ μαῦρα πτερά τοῦ θανάτου, ὑπὸ τὴν μορφήν ραδιενεργοῦ νέφους, ἀπλοῦνται τὴν στιγμὴν αὐτὴν ὑπεράνω ὅλων μας καὶ δηλητηριάζεται συνεχῶς ὁ ἀῆρ πού ἀναπνέομεν.

Καὶ εἶναι πλέον ἐξώφθαλμον, καὶ εἰς τοὺς τυφλοὺς ἀκόμη δῆλον καὶ ὁρατόν, ὅτι ἡ πρωτίστη ἀναγκαιότης τῆς ἐποχῆς μας εἶναι ἡ ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ ἀναγέννησις τοῦ ἀνθρώπου. Διότι, ἂν ἡ τεχνικὴ πρόοδος παραμένῃ τελικῶς ἀσύδοτος καὶ χωρὶς ὕψιστον ἠθικὸν τέλος, καὶ ἂν ἐξακολουθήσῃ ν' ἀποβλέπῃ εἰς τὴν κατὰκτησιν τοῦ κόσμου καὶ εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς ζωῆς, χωρὶς τὸν Θεὸν καὶ χωρὶς τὸν Χριστόν, καταντᾷ μαῦρην συμφορὰ. Καὶ δύναται νὰ καταλήξῃ εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ Κόσμου. Τοιοῦτοτρόπως ἡ λαβὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῶν στοιχείων τῆς Φύσεως ἐξυπηρετεῖ, ὄχι τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦ Σατανᾶ.

*

Ὅμιλοῦν διάφοροι λόγιοι, κατὰ καιροῦς, διὰ τὴν ἔλλειψιν ἰδανικοῦ εἰς τὴν ἐποχὴν μας. Ἴδου ὁ λοιπὸν ὁ νέος παγκόσμιος ρόλος, πού διαγράφεται σαφῶς εἰς τὴν Ὁρθόδοξίαν καὶ δι' αὐτῆς εἰς τὸν ἀναμφισβήτητον ἱστορικὸν της φορέα, τὸν Ἑλληνισμόν. Ἡ Ἑλληνικὴ ἱστορία εἶχε πάντοτε χαρακτῆρα παγκόσμιον. Καὶ οἱ λαοὶ καὶ οἱ ἀνθρωπότης σύμπασα φέρουν ἀνεξίτηλον τὴν σφραγίδα τοῦ προγονικοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος. Ἀλλ' οἱ παλαιοὶ ἐκεῖνοι πρόγονοί μας—καὶ πρέπει νὰ ἐνοήσωμεν τοῦτο καλῶς—ἐπαυσαν πλέον ν' ἀνήκουν ἀποκλειστικῶς εἰς ἡμᾶς καὶ ἀπέβησαν οἱ πρόγονοι ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος.

Καθῆκον μας ἐπιτακτικὸν ἀποτελεῖ νὰ πλησιάσωμεν περισσότερον πρὸς τὸ Χριστιανικὸν Βυζάντιον. Νὰ ἐγκύψωμεν, μὲ στοργὴν καὶ ἀφοσίωσιν, εἰς τὴν ὑπερθαύμαστον ἐποποιίαν του. Νὰ τὸ κατανοήσωμεν. Καὶ νὰ μᾶς καταπλημμυρίσῃ μὲ τὰ ἄρωμά της ἡ

Η ΕΝ ΡΟΔΩ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΙΑΣΚΕΨΙΣ*

Σταθμὸν ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀπετέλεσεν ἡ Πανορθόδοξος Διάσκεψις, τὴν ὁποίαν συνεκάλεσεν ἐν Ῥόδῳ ἀπὸ 24 Σεπτεμβρίου μέχρι 1 Ὀκτωβρίου 1961 ἡ Α.Θ.Π. ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ. Ἀθηναγόρας Α΄. Ἔργον αὐτῆς ἦτο ὁ καταρτισμὸς τοῦ καταλόγου τῶν θεμάτων τῆς Πανορθόδοξου Προσυνόδου, ἥτις θὰ προοδοποιήσῃ τὴν μέλλουσαν Πανορθόδοξον ἢ Οἰκουμενικὴν Σύνοδον.

Ἀνταποκρινόμενοι εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἀπέστειλαν εἰς τὴν Διάσκεψιν 63 ἐν ὄλῳ ἐπίσημοι ἀντιπροσώποι αἱ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι: Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων, Ῥωσίας, Σερβίας, Ῥουμανίας, Βουλγαρίας, Κύπρου, Ἑλλάδος, Πολωνίας καὶ Τσεχοσλοβακίας. Δυστυχῶς δὲν κατέστη δυνατόν νὰ ἀντιπροσωπευθῶσιν αἱ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι Γεωργίας, Φιλιππίνων, Ἀλβανίας κ.λ.π. Ὁμοίως ἀπέστειλαν εἰς τὴν Διάσκεψιν παρατηρητὰς αἱ ἑτεροδόξοι Ἐκκλησίαι: Ἀρμενικὴ, Κοπτικὴ, Αἰθιοπικὴ, Ἰακωβιτικὴ Συριακὴ, Μαλαμπάρ τῶν νοτίων Ἰνδιῶν, Ἀγγλικανικὴ, Ἐπισκοπελιανὴ, Παλαιοκαθολικὴ, ὡς καὶ τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν. Τέλος παρηκολούθησαν τὰς ἐργασίας τῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως καὶ ἱκανοὶ ὀρθόδοξοι, ῥωμαιοκαθολικοὶ καὶ διαμαρτυρόμενοι θεολόγοι, κληρικοὶ τε καὶ λαϊκοί, ἔτι δὲ δημοσιογράφοι, Ἕλληγές τε καὶ ξένοι, ἀνώτεροι κρατικοὶ λειτουργοὶ καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

* Τὰ πλήρη Πρακτικὰ τῆς Διασκέψεως ἐκδοθήσονται ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμοις δημοσιεύονται διάφορα κείμενα καὶ κρίσεις περὶ αὐτῆς ἐν τῷ Τύπῳ, ἰδίως τῷ ἐκκλησιαστικῷ, ἡμετέρῳ τε καὶ ξένῳ. Ἡ «Ἐκκλησία» ἐδημοσίευσεν ἤδη ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 20 τῆς 15. 10. 1961 φύλλῳ αὐτῆς τὸ Μήνυμα τῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως μετὰ κρίσεων περὶ αὐτῆς, ὡς καὶ τὴν πρὸς τὰ μέλη αὐτῆς γενομένην προσφώνησιν τοῦ γράφοντος κατὰ τὸ πρὸς τὴν αὐτῶν δοθὲν δέιπνον τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς ἡμῶν. Πλείονα βλέπ. ἐν Ἰω. Κ α ρ μ ἰ ρ η, Ἡ Πανορθόδοξος Διάσκεψις Ῥόδου, ἐν «Θεολογία» τ. 32 (1961) σ. 496 ἔξ.

ἐξαισία τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ πρῶτος ἰδρυτὴς τῆς Βυζαντινῆς μας Αὐτοκρατορίας, ὁ μέγας Κωνσταντῖνος μᾶς ἀφῆκεν, ὡς κληρονομίαν καὶ ὡς ὑποθήκην, τὸ δρᾶμα τοῦ τιμίου Σταυροῦ, μὲ τὴν κατάστερον γύρω του ἐπιγραφὴν «ἐν τούτῳ νίκα». Καὶ ὁ τελευταῖος μας Αὐτοκράτωρ Κων/νος ὁ Παλαιολόγος μᾶς ἀφῆκε τὸν Σταυρὸν τοῦ μαρτυρίου του, καὶ τὴν περιφνημον ἀπάντησιν τῆς Ἑλληνικῆς του ψυχῆς πρὸς τὸν Μωάμεθ: «τὴν δὲ πόλιν οὐ σοὶ δίδωμι». Ἄς τὴν ἐνωτιζώμεθα, μὲ σεβασμὸν καὶ εὐλάβειαν. Καὶ ἄς μὴ παραδίδωμεν «τὰ ὅσα καὶ τὰ ἱερά τοῖς κυσί». Ἄλλ' ἄς ἀγωνιζώμεθα νὰ ἐπανασφραγίσωμεν τὴν Οἰκουμένην μὲ τὴν τρισαγίαν σφραγίδα τῆς ἑλληνικῆς Ὀρθοδοξίας. Ποῦ εἶναι σφραγὶς τοῦ Παναγίου Πνεύματος καὶ τοῦ Παρακλήτου. Καὶ ποῦ μόνον δι' αὐτῆς θ' ἀνασταλῆ ἡ περαιτέρω μηχανοποίησις, ὑλοποίησις, ἀποσύνθεσις καὶ ἐξουθενώσις τῆς ζωῆς.

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

Πάντες οὗτοι, συγκεντρωθέντες ἐν Ἀθήναις, ἀνεχώρησαν διὰ τὴν νῆσον Ῥόδον τινὲς μὲν ἀεροπορικῶς, οἱ πλεῖστοι δὲ ἀτμοπολικῶς, τῇ 21ῃ Σεπτεμβρίου, μὲ πρῶτον σταθμὸν τὴν νῆσον Τήνον, ἔνθα ἀνέπεμψαν κατασκευαστικὴν δέξιν ἐν τῷ πανελληνίῳ ἱερῷ προσκυνηματί τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου. Τὴν ἐπομένην δὲ ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν νῆσον Πάτμον, ἔνθα ἐτέλεσαν τὴν θείαν Λειτουργίαν ἐν τῇ Βυζαντινῇ Μονῇ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ προσεκύνησαν ἐν τῷ ἱερῷ Σπηλαίῳ τῆς Ἀποκαλύψεως αὐτοῦ. Τὴν πρωτὰν τῆς 23ης Σεπτεμβρίου ἔφθασαν εἰς Ῥόδον, γενόμενοι ἐγκαρδίως δεκτοὶ ἐν τῇ ἱερᾷ Μητροπόλει καὶ τῷ Δημαρχεῖῳ Ῥόδου. Ἐπηκολούθησε πανηγυρικὴ Δοξολογία ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, καθ' ἣν προσεφώνησε τὰ μέλη τῆς Διασκέψεως, τοὺς παρατηρητὰς καὶ τοὺς ἐπισκέπτας αὐτῆς ὁ Μητροπολίτης Ῥόδου Σπυρίδων, ὁ καὶ πρόεδρος τῆς ὀργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Διασκέψεως.

Τῇ Κυριακῇ 24 Σεπτεμβρίου ἤρχισαν αἱ ἐργασίαι τῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως ἐν τῷ αὐτῷ ἱερῷ ναῷ διὰ πανηγυρικῆς θείας Λειτουργίας, τελεσθείσης ὑπὸ πάντων τῶν προέδρων τῶν ἀντιπροσωπειῶν τῶν συμμετεχουσῶν Ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, καθ' ἣν ὠμίλησεν ὁ Γραμματεὺς τῆς Διασκέψεως μητροπολίτης Μύρων Χρυσόστομος, ἀναφερθεὶς εἰς τὸν χαρακτῆρα καὶ τὸν σκοπὸν τῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως καὶ τὴν ἐννοίαν τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τὴν ἐνότητα αὐτῆς. Τὸ δὲ ἀπόγευμα τῆς αὐτῆς ἡμέρας καὶ ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ ἐτελέσθη ἐναρκτήριος ἱερά τελετή, μεθ' ἣν ὠμίλησε διὰ μακρῶν ὁ Πρόεδρος τῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως μητροπολίτης Φιλίππων, Νεαπόλεως καὶ Θάσου Χρυσόστομος ἐπὶ τοῦ καθόλου ἔργου τῆς Διασκέψεως. Ἐν συνεχείᾳ, λαβόντες τὸν λόγον, προσεφώνησαν τὴν Διάσκεψιν οἱ πρόεδροι τῶν ἀντιπροσωπειῶν τῶν Ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν: Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων, Ῥωσίας, Σερβίας, Ῥουμανίας, Βουλγαρίας, Κύπρου, Ἑλλάδος, Πολωνίας καὶ Τσεχοσλοβακίας, ὡς καὶ τῶν ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν: Ἀρμενικῆς, Κοπτικῆς, Αἰθιοπικῆς Ἰακωβιτικῆς, Μαλαμπάρ τῶν νοτίων Ἰνδιῶν, Ἀγγλικανικῆς, Ἐπισκοπελιανῆς καὶ τέλος ἀντιπρόσωπος τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν ἐκ μέρους αὐτοῦ καὶ ὁ Ὑπουργὸς Ὀρθοσκευμάτων καὶ Παιδείας ἐκ μέρους τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Ἀπὸ τῆς ἐπομένης Δευτέρας 25 Σεπτεμβρίου μέχρι τοῦ Σαββάτου 30 Σεπτεμβρίου ἡ Διάσκεψις, ἀρχομένη καθ' ἑκάστην διὰ τελέσεως τῆς θείας Λειτουργίας καὶ συνεδριάζουσα πρὸ καὶ μετὰ μεσημβρίας, ἐπελήφθη τοῦ κυρίου ἔργου τῆς καὶ ἤγαγεν αὐτὸ εἰς αἴσιον πέρασ ἐν ἀγαστῇ καὶ ὑποδειγματικῇ συνεργασίᾳ καὶ συμπνοίᾳ καὶ ὁμοφρονίᾳ πάντων τῶν συνέδρων.

Πρὸς τοῦτο ἡ Διάσκεψις διηρέθη εἰς τὰς ἐπομένας ἑξ ἐπιτροπὰς: Α' ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ μητροπολίτου Πηλουσίου Παρθενίου (Ἀλεξανδρείας), μὲ θέμα: ἀπερὶ πίστεως καὶ δόγματος καὶ περὶ θείας λατρείας. Β' ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ μητροπολίτου Ἐπιφανείας Ἰγνατίου (Ἀντιοχείας), μὲ

θέμα: «περὶ διοικήσεως καὶ ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας καὶ περὶ Ὁρθοδοξίας ἐν τῷ κόσμῳ». Γ' ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Φιλαδελφείας Ἐπιφανίου (Ἱεροσολύμων), μὲ θέμα: «περὶ τῶν σχέσεων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς ἀλλήλας». Δ' ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Γιαροσλάβου καὶ Ῥοστόβου Νικοδήμου (Ῥωσίας), μὲ θέμα: «περὶ θεολογικῶν θεμάτων καὶ περὶ κοινωνικῶν προβλημάτων». Ε' ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ μητροπολίτου Ζάγκρεμπ Δαμασκηνοῦ (Σερβίας), μὲ θέμα: «περὶ τῶν σχέσεων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὰς Ἀνατολικὰς Ἐκκλησίας». Στ' ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ μητροπολίτου Μολδαβίας Ἰουστίνου (Ῥουμανίας), μὲ θέμα: «περὶ τῶν σχέσεων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μετὰ τῶν Δυτικῶν Ἐκκλησιῶν».

Αἱ ὡς ἄνω ἕξ ἐπιτροπαὶ συνήρχοντο εἰς ἰδιαιτέρας συνεδριάσεις, ἐνῶ ἡ ὅλη Διάσκεψις συνήρχετο εἰς γενικὰς συνελεύσεις τῆς ὁλομελείας, προεδρευομένης ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς ἀντιπροσωπείας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς Διασκέψεως Μητροπολίτου Φιλίππων, Νεαπόλεως καὶ Θάσου Χρυσοστόμου, πλαισιουμένου ὑπὸ τῶν μνημονευθέντων προέδρων τῶν ἕξ ἐπιτροπῶν καὶ τοῦ Γραμματέως τῆς Διασκέψεως μητροπολίτου Μύρων Χρυσοστόμου, οἵτινες καὶ ἀπήρτιζον τὸ Προεδρεῖον τῆς Διασκέψεως. Αἱ ἀποφάσεις τῶν γενικῶν συνελεύσεων ἐλαμβάνοντο ἐν ἀπολύτῳ ὁμοφωνίᾳ τῶν ἀντιπροσωπειῶν τῶν Ἐκκλησιῶν. Οὕτως ἐργασθεῖσα ἡ Πανορθόδοξος Διάσκεψις Ῥόδου κατήρτισε καὶ ἐνέκρινε τὸν ἐπόμενον

«Κατάλογον θεμάτων τῆς μελλούσης Πανορθοδόξου Προσυνόδου»:

I. Πίστις καὶ Δόγμα.

- A'. Καθορισμὸς τῆς ἐννοίας τοῦ Δόγματος ἕξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου.
- B'. Αἱ πηγαὶ τῆς θείας Ἀποκαλύψεως:
- α) Ἁγία Γραφή:
    1. Θεοπνευστία τῆς Ἁγίας Γραφῆς.
    2. Κῶρος τῶν Ἀναγινωσκομένων Βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ.
    3. Ἐπιστημονικὴ ἔκδοσις τοῦ βυζαντινοῦ κειμένου τῆς Καινῆς Διαθήκης.
  - β) Ἱερὰ Παράδοσις. (Καθορισμὸς τῆς ἐννοίας καὶ ἐκτίσεως αὐτῆς).
- Γ'. Συμβολικὰ Κείμενα ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ:
- α) Ἀθθεντικά Κείμενα ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ.
  - β) Κείμενα σχετικῶν κῶρος ἔχοντα.
  - γ) Κείμενα ἐπικουρικῶν κῶρος ἔχοντα.
  - δ) Σύνταξις καὶ ἔκδοσις ἐνιαίας Ὁρθοδόξου Ὁμολογίας Πίστεως.
- Δ'. Ἐννοια καὶ ἀθθεντία τῆς Ἐκκλησίας:
- α) Ἐννοια τῆς Ἐκκλησίας.
  - β) Ἀθθεντία τῆς Ἐκκλησίας (καθορισμὸς τῆς ἐννοίας αὐτῆς).

- γ) Κοινὴ συνείδησις τῆς Ἐκκλησίας.
- δ) Τὸ ἀλάθητον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀποφαινομένη διὰ τῆς Ἱεραρχίας αὐτῆς ἐν Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ.

II. Θεία λατρεία.

- A'. Ὁρθοδοξία καὶ Βίβλος:
- α) Ἐδρωτέρα χρῆσις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐν τῇ Λατρείᾳ.
  - β) Ἀνακατανομὴ τῶν λειτουργικῶν καθ' ὅλου περικοπῶν.
- B'. Ὁμοιομορφία Τυπικοῦ καὶ Λειτουργικῶν Κειμένων ἐν τῇ Λατρείᾳ καὶ ἐν τῇ τελέσει τῶν Μυστηρίων. Ἀναθεώρησις καὶ ἐπιστημονικὴ ἔκδοσις αὐτῶν.
- Γ'. Πληρεστέρα συμμετοχὴ τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου ἐν τῇ λατρευτικῇ καὶ τῇ ἄλλῃ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας.
- Δ'. Μελέτη τῶν μέσων πρὸς στήριξιν καὶ ἐνίσχυσιν τῆς λειτουργικῆς ζωῆς ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῆς κατὰ παράδοσιν Βυζαντινῆς καὶ καθ' ὅλου Ὁρθοδόξου Τέχνης ἐν ταῖς διαφόροις ἐκφράσεσιν αὐτῆς (Ἐκκλησιαστικὴ Μουσικὴ, Εἰκονογραφία, Ἀρχιτεκτονικὴ, Ἱερὰ Ἄμφια καὶ Σκεύη κλπ.).

III. Διοικήσεις καὶ ἐκκλησιαστικὴ εὐταξία.

- A'. Κωδικοποίησις Ἱερῶν Κανόνων καὶ Κανονικῶν Διατάξεων, ἵνα τύχωσιν ἐν καιρῷ τῆς ἐγκρίσεως Οἰκουμενικῆς Συνόδου.
- B'. Ἐκκλησιαστικὴ Δικαιοσύνη καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Ποινικὴ Δικονομία.
- α) Διοργάνωσις τῶν Πνευματικῶν Δικαστηρίων κατὰ τρόπον, εἰ δυνατόν, ὁμοίμορφον ἐν τῇ καθόλου Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ.
  - β) Καταρτισμὸς ταυτοσήμου, εἰ δυνατόν, Ἐκκλησιαστικῆς Ποινικῆς Δικονομίας.
- γ) Ἐκκλητον (ἐφεσιβάλλον).
- Γ'. Τὰ κατὰ τὸν Ἐπισκοπικὸν βαθμόν.
- α) Μελέτη συμφωνοτέρου, κατὰ τὸ δυνατόν, πρὸς τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας τρόπου ἐκλογῆς τῶν Ἀρχιερέων.
  - β) Διοικητικαὶ καὶ ἄλλαι διακρίσεις ἐν τῷ Ἐπισκοπικῷ βαθμῷ.
    1. Πατριάρχαι.
    2. Πρόεδροι Ἀυτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν.
    3. Μητροπολίται.
    4. Ἀρχιεπίσκοποι.
    5. Τιτουλάριοι Μητροπολίται.
    6. Ἐπαρχιοῦχοι Ἐπίσκοποι.
    7. Τιτουλάριοι καὶ Βοηθοὶ Ἐπίσκοποι.
    8. Χωρεπίσκοποι.
- Δ'. Μοναχικὸς Βίος. Ἐξεύσεις τῶν μέσων πρὸς ἐπαναφορὰν τοῦ Ὁρθοδόξου Μοναχικοῦ βίου εἰς τὸ ἀρχαῖον αὐτοῦ κάλλος καὶ τὴν λαμπρότητα διὰ τε τῆς ἐμμοῆς εἰς τὰς παραδόσεις καὶ τοὺς Μοναστικὸς Κανόνας καὶ τῆς ἀνανεώσεως τῆς πάλαι δράσεως αὐτοῦ,

- Ε'. Ἀναπροσαρμογή τῶν περὶ τῆς Νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων, συμφώνως ταῖς ἀπαιτήσεσι τῆς συγχρόνου ἐποχῆς.
- ΣΤ'. Μορφώσεις τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου.
- α) Μορφή, σκοπὸς καὶ περιεχόμενον τῆς μορφώσεως τοῦ Ὁρθοδόξου Κλήρου.
  - β) Ὑπαγωγή τῆς μορφώσεως τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου ὑπὸ τὴν ἄμεσον Ἐκκλησιαστικὴν ἐπιτελείαν.
  - γ) Ἐκκλησιαστικὰ Φροντιστήρια Θεολογικῆς καὶ ἄλλης ἐνημερώσεως τοῦ Ὁρθοδόξου Κλήρου.
  - δ) Ἐπιμορφωτικὰ Ἱερατικὰ Συνέδρια.
- Ζ'. Κωλύματα γάμου. Μελέτη τῆς σημερινῆς πράξεως ἐν ταῖς κατὰ τόπους Ἐκκλησίαις ἐπ' αὐτῶν καὶ ἐπὶ τῆς ἀκολουθουμένης περὶ τούτων ἐκκλησιαστικῆς διαδικασίας, καὶ ἐξασφάλις ὁμοιομόρφου, εἰ δυνατόν, ὡς πρὸς τὰ ἀνωθι πράξεως ἐν τῇ καθόλου Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ.
- Η'. Περιβολὴ τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου. Ἐμφάνις καὶ ἀμφίσεις αὐτοῦ.
- Θ'. Ἡμερολογιακὸν ζήτημα. Μελέτη τοῦ ζητήματος ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν περὶ Πασχαλίου ἀπόφασιν τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, καὶ ἐξέυρεσις τρόπου πρὸς ἀποκατάστασιν συμπράξεως μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ.
- IV. Σχέσεις Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς ἀλλήλας.
- Α'. Διορθόδοξοι σχέσεις.
- α) Σχέσεις τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἀτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον κατὰ τοὺς Κανόνας καὶ τὴν Ἱστορίαν.
    1. Εἰρηρικὰ Γράμματα.
    2. Δίπτοχα.
    3. Ἅγιον Μύρον.
    4. Τήρησις τῶν ἐκ τῶν ἰδρυτικῶν Τόμων ἀπορροεουσῶν ὑποχρεώσεων.
    5. Ἀμοιβαῖαι συναντήσεις τῶν Ἀρχηγῶν τῶν Ὁρθοδόξων Ἀτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν.
  - β) Ἐπίσχυσις ὑφισταμένων σχέσεων διὰ:
    1. Ἀνταλλαγῆς ἀδελφικῶν Γραμμάτων.
    2. Συγκλήσεως Θεολογικῶν Συνεδρίων.
    3. Ἀποστολῶν Κληρικῶν καὶ Καθηγητῶν.
    4. Ἐπαφῶν Θεολογικῶν Σχολῶν.
    5. Ἀνταλλαγῆς Καθηγητῶν καὶ Σπουδαστῶν.
    6. Ὑποτροφιῶν.
    7. Ἀνταλλαγῆς περιοδικῶν, συγγραμμάτων καὶ λοιπῶν πληροφοριακῶν στοιχείων, ἀφορώντων εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὴν δρᾶσιν τῶν Ἐκκλησιῶν.
    8. Ἐορτασμῶν μεγάλων ἐκκλησιαστικῶν γεγονότων διορθοδόξου σημασίας.
- Β'. Τὸ Ἀτοκέφαλον καὶ τὸ Ἀυτόνομον ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ.
- α) Ἀνακηρύξις Ἀτοκεφάλου:
    1. Τίς ὁ ἀνακηρύσσων.
    2. Προϋποθέσεις καὶ ὅροι.
    3. Τρόπος ἀνακηρύξεως Ἀτοκεφάλου.
    4. Τίνες αἱ σήμερον ἀνεγνωρισμένα Ἀτοκέφαλοι Ἐκκλησίαι.
  - β) Καθορισμὸς τῶν ὅρων τῆς ἀναγνωρίσεως Ἐκκλησίας τινὸς ὡς Ἀυτόνομου.
- Γ'. Ὁρθοδοξία καὶ Διασπορά. Ἐνεστῶσα κατάστασις καὶ κανονικὴ θέσις τῆς Ὁρθοδόξου Διασπορᾶς.
- V. Σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον.
- Α'. Μελέτη τῶν τρόπων προσεγγίσεως καὶ ἐνότητος τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐν προοπτικῇ πανορθοδόξῳ.
- Β'. Ὁρθοδοξία καὶ ἐλάσσονες ἀρχαῖαι Ἀνατολικαὶ Ἐκκλησίαι:
- α) Καλλιέργεια φιλικῶν σχέσεων πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἐνώσεως μετ' αὐτῶν διὰ:
    1. Ἀνταλλαγῆς ἐπισκέψεων.
    2. Ἀνταλλαγῆς Καθηγητῶν καὶ Σπουδαστῶν.
    3. Ἐπαφῶν θεολογικοῦ χαρακτῆρος.
  - β) Μελέτη τῆς ἱστορίας, τῆς πίστεως, τῆς λατρείας καὶ τῆς διοικήσεως τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων.
  - γ) Συνεργασία μετ' αὐτῶν.
    1. Ἐν τοῖς συνεδρίοις οἰκουμενικοῦ χαρακτῆρος.
    2. Ἐν ζητήμασι πρακτικῆς φύσεως.
- Γ'. Ὁρθοδοξία καὶ Ῥωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία.
- α) Μελέτη τῶν μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν θετικῶν καὶ ἀρνητικῶν σημείων.
    1. Περὶ τὴν πίστιν.
    2. Περὶ τὴν διοίκησιν.
    3. Περὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν δρᾶσιν (ἰδίᾳ προπαγάνδα, προσηλυτισμὸς, Ὀνῖα).
  - β) Καλλιέργεια σχέσεων ἐν τῷ πνεύματι τῆς κατὰ Χριστὸν ἀγάπης, λαμβανομένων ἰδίᾳ ὑπ' ὄψιν τῶν ὑπὸ τῆς Πατριαρχικῆς Ἐγκυκλίου τοῦ 1920 προβλεπομένων σημείων.
- Δ'. Ὁρθοδοξία καὶ αἱ ἐκ τῆς Μεταρρυθμίσεως προελλοῦσαι Ἐκκλησίαι καὶ Ὁμολογίαι.
- α) Αἱ Ὁμολογίαι αἱ ἀπώτερον πρὸς τὴν Ὁρθοδοξίαν κείμεναι.
    1. Λουθηρανισμὸς.
    2. Καλβινισμὸς.
    3. Μεθοδισταί.
    4. Λοιπαὶ Προτεσταντικαὶ Ὁμολογίαι.
  - β) Αἱ Ὁμολογίαι αἱ ἐγγύτερον πρὸς τὴν Ὁρθοδοξίαν κείμεναι:
    1. Ἐπισκοπελιανοὶ γενικώτερον.
    2. Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία.
 Μελέτη τῶν δυνατοτήτων καλλιεργείας σχέσεων καὶ περαιτέρω προσεγγίσεως τούτων, καὶ ἰδίᾳ τῶν Ἐπισκοπελιανῶν καὶ Ἀγγλικανῶν, πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ὑπὸ τὸ φῶς τῶν ὑπαρχουσῶν θετικῶν προϋποθέσεων.
- Ε'. Ὁρθοδοξία καὶ Παλαιοκαθολικισμὸς. Προώθησις τῶν μετ' αὐτῶν σχέσεων ἐν τῷ πνεύ-

ματι τῶν μέχρι σήμερον γενομένων θεολογικῶν συζητήσεων καὶ τῶν ἐκδηλωθεισῶν τάσεων αὐτῶν πρὸς ἔνωσιν μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

ΣΤ'. Ὁρθοδοξία καὶ Οἰκουμενικὴ Κίνησις.

- α) Ἡ ἐν τῷ πνεύματι τῆς Πατριαρχικῆς Ἐγκυκλίον τοῦ 1920 παρουσία καὶ συμμετοχὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Κινήσει.
- β) Μελέτη τῶν θεολογικῶν καὶ ἄλλων θεμάτων, τῶν σχέσιν ἐχόντων πρὸς τὰς προϋποθέσεις τῆς συμμετοχῆς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν.
- γ) Ἡ σημασία καὶ ἡ συμβολὴ τοῦ συνόλου τῆς Ὁρθοδόξου συμμετοχῆς ἐν τῇ κατευθύνσει τῆς Οἰκουμενικῆς σκέψεως καὶ δράσεως.

VI. Ἡ Ὁρθοδοξία ἐν τῷ κόσμῳ.

- Α'. Μελέτη καὶ ἐξεύρεσις τῶν πρακτικῶν μέσων, διὰ τῶν ὁποίων δέον ὅπως ἐπισυρθῆ μεταξὺ τῶν Ὁρθοδόξων λαῶν ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανικός Πολιτισμὸς ὑφ' ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις αὐτοῦ.
- Β'. Διάδοσις τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἐδᾶγγελίου ἀνὰ τὸν κόσμον κατὰ τὴν Ὁρθόδοξον Παράδοσιν.
- Γ'. Συμβολὴ τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εἰς ἐπικράτησιν τῶν χριστιανικῶν ἰδεωδῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφωσύνης καὶ τῆς ἀγάπης μεταξὺ τῶν λαῶν.
- Δ'. Ἀνάπτυξις τοῦ ἔθους τῶν Ὁρθοδόξων ὁδοιποριῶν πρὸς τὰ ἐκασταχοῦ ἱερὰ Προσκυνήματα.

VII. Θεολογικὰ θέματα.

- Α'. Ἡ «Ὄικονομία» ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ.
  - α) Ἐννοία καὶ ἔκτασις τῶν ὄρων «Ἀκρίβεια» καὶ «Ὄικονομία» ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ.
  - β) Ἡ «Ὄικονομία».
    1. Ἐν τοῖς Μυστηρίοις, τόσον τοῖς ἐντός, ὅσον καὶ τοῖς ἐκτός τῆς Ἐκκλησίας τετελομένοις.
    2. Ἐν τῇ ἀποδοχῇ εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῶν αἰρετικῶν, τῶν σχισματικῶν, τῶν ἐκπιπτόντων (τῖνες διὰ βαπτίσματος, τῖνες διὰ χρίσματος, τῖνες διὰ λιβέλλου, τῖνες δι' εὐχῆς).
    3. Ἐν τῇ λατρείᾳ.
- Β'. Ἡ ἀναγνώρισις τῶν Ἁγίων καὶ ὁ καθορισμὸς κοινῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησιαστικῆς πράξεως ἐν προκειμένῳ.
- Γ'. Ὁρθοδοξία καὶ ἄλλαι θρησκείαι.
- Δ'. Οἱ κατὰ παράδοσιν τρόποι μαρτυρίας τῆς Ὁρθοδόξιας ἐν τῷ κόσμῳ.
- Ε'. Ἡ εὐθανασία καὶ ἡ Ὁρθόδοξος Θεολογία.
- ΣΤ'. Ἡ καῖσις τῶν νεκρῶν καὶ ἡ Ὁρθόδοξος Θεολογία.

VIII. Κοινωνικὰ προβλήματα.

- Α'. Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ νεολαία.
- Β'. Γάμος καὶ οἰκογένεια.
  - α) Τὰ περὶ τὸν γάμον προβλήματα.
  - β) Τεκνοποιία.
  - γ) Ἀγωγή τέκνων.

δ) Ἐλεγχος τεκνογονίας καὶ ὑπερπληθυσμὸς¹

ε) Διαζύγια.

ς) Τεχνητὴ γονιμοποίησις.

Γ'. Κοινωνικὰ ἰδρύματα, ἄστυλ κ.λ.π. καὶ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησιαστικὴ μέριμνα.

Δ'. Ἡ Ὁρθοδοξία καὶ αἱ φυλετικαὶ διακρίσεις.

Ε'. Ἡ Ὁρθοδοξία καὶ τὰ προβλήματα τῶν χριστιανῶν εἰς τὸν τομέα τῶν ὑαγδαίων κοινωνικῶν μεταβολῶν.

Κρίνοντας γενικῶς τὸν ἐγκριθέντα ὑπὸ τῆς Διασκέψεως ὀριστικὸν κατάλογον τῶν θεμάτων τῆς Πανορθοδόξου Προσυνόδου, παρατηροῦμεν ὅτι οὗτος περιέλαβε μεγάλην ποικιλίαν καὶ πληθὺν σοβαρῶν θεμάτων, διὰ πολλὰ τῶν ὁποίων θὰ ἀπαιτηθῆ ἀναμφίβολως μακρὰ καὶ βαθεῖα καὶ παμμερῆς ἔρευνα ἀνὰ τὰ ἀρχαῖα γραπτὰ μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Παράδοσεως ὑπὸ πολλῶν εἰδικῶν ὀρθοδόξων θεολόγων. Ἀλλὰ τοῦτο φοβούμεθα ὅτι θὰ ὀδηγήσῃ ἢ εἰς ἀναβολὴν τῆς Πανορθοδόξου Προσυνόδου εἰς ἀπώτερον μέλλον ἢ εἰς περιορισμὸν τινὰ τῶν θεμάτων, περὶ τὰ ὁποῖα θέλει ἀσχοληθῆ αὕτη, συνερχομένη εἰς τὸ ἐγγὺς μέλλον. Ἐν πάσῃ περιπτώσει θὰ παραστῆ ἀνάγκη νὰ συζητηθῶσι προηγουμένως καὶ διατυπωθῶσι τὰ συναχθησόμενα πορίσματα τῶν ἐρευνῶν τῶν εἰδικῶν θεολόγων ὑπὸ περιοδικῶς συνερχομένης μεγάλης κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς ἐξ εἰδικῶν ἀντιπροσώπων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν.

Αἱ ἐργασίαι τῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως τῆς Ῥόδου ἔληξαν τὸ Σάββατον 30 Σεπτεμβρίου δι' εἰδικῆς τελετῆς, καθ' ἣν ἀπηγγέθη ἑλληνιστὶ ὑπὸ πάντων ἐν χορῷ τὸ ἱερὸν Σύμβολον τῆς πίστεως (Νικαίας — Κωνσταντινουπόλεως), ὡς σύμβολον ἐνότητος, ἐπηκολούθησε δὲ τὴν ἐπιούσαν, Κυριακὴν, 1 Ὀκτωβρίου, ἐπισηραγιστήριος θεία Λειτουργία, συλλειτουργησάντων τῶν δώδεκα ἀρχηγῶν τῶν ἀντιπροσωπειῶν τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, προεξάρχοντος τοῦ προέδρου τῆς Διασκέψεως μητροπολίτου Φιλίππων, Νεαπόλεως καὶ Θάσου Χρυσοστόμου. Κατ' αὐτὴν ἀνεγνώσθησαν πανηγυρικῶς ἑλληνιστὶ, ἀραβιστὶ καὶ ῥωσιστὶ ὁ ἀνωτέρω κατάλογος τῶν θεμάτων τῆς Πανορθοδόξου Προσυνόδου, ὡς καὶ τὸ ἐκδοθὲν Μήνυμα τῆς Διασκέψεως πρὸς τὸν Ὁρθόδοξον καὶ ὅλον τὸν Χριστιανικὸν κόσμον¹.

Τοιουτοτρόπως ἔληξαν αἱ ἐργασίαι τῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως ἐν Ῥόδῳ, τῇ δὲ 2 Ὀκτωβρίου ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς νήσου ταύτης ἀεροπορικῶς πάντες οἱ μετασχόντες τῆς Διασκέψεως δι' Ἀθήνας, ἔνθα ἐτελέσθη τὴν μεσημβριανὴν Δοξολογία ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Τῇ δὲ ἐπιούσῃ, 3 Ὀκτωβρίου, ἑορτῇ τοῦ πολιούχου τῶν Ἀθηνῶν ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου, ἐτελέσθη ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ αὐτοῦ πανηγυρικὴ θεία Λειτουργία ὑπὸ μελῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, καθ' ἣν ἀνεγνώσθη καὶ αἶθις καὶ μετεδόθη ῥαδιοφωνικῶς τὸ Μή-

1. Τὸ «Μήνυμα» τοῦτο ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ «Ἐκκλησίᾳ» 38 (1961), σ. 369-370.

Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ*

Εἰς τὴν ψυχὴν μας μετεδόθη ἡ ἁρμονία, τὰ μέλη μας διεπέρασε τὸ ρίγος τοῦ Αἰωνίου, εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν ἠπλώθη ἡ γαλήνη καὶ ἡ κατάνυξις! Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος εἶχε ἤδη παρατηρήσει: «Γίνεταί καὶ ὁ ἄγος ἅγιος ἀπὸ τῆς ψαλμωδίας». Ἡ φράσις ἔχει ληφθῆ ἀπὸ τὴν ὁραίαν ὁμιλίαν του, πὸν φέρει τὸν τίτλον «Μετὰ τὸν σεισμόν». Καὶ μὴπως σεισμοὺς ἐσωτερικοὺς, δηλ. κραδασμοὺς ἀγίων συναισθημάτων δὲν προκαλεῖ, οὐχὶ σπανίως, εἰς τὸν ψυχικὸν μας κόσμον τὸ ἄκουσμα τῆς Βυζαντινῆς μας Ὑμνωδίας, τῆς ὁποίας δείγματα μᾶς ἔδωκε πρὸ ὀλίγου ὁ χορὸς τῶν σεμνῶν Ὑμνωδῶν-μελῶν τοῦ «Πανελληνίου Συλλόγου Ἱεροφαιτῶν»; Εἰς τὴν ἀξίειπαινον προσπάθειάν των θὰ προσθήσῃ καὶ ὁ ὁμιλητὴς τὴν πενιχρὰν του συμβολήν, δι' ὅπερ ἐπικαλεῖται τὴν εὐλογίαν τῆς σεπτῆς χορείας τῶν τιμῶντων τὴν παροῦσαν σύναξιν Ἱεραρχῶν, καὶ τὴν εὐμενῆ ἀκρόασιν τῶν τε παρισταμένων Πανεπιστημιακῶν Καθηγητῶν καὶ Μουσικοδιδασκάλων, ὡς καὶ τῆς λοιπῆς φιλομούσου ὁμηγύρου.

* Διάλεξις δοθεῖσα τῇ 10 Δεκεμβρίου 1961 ἐν τῇ αἴθουσῃ τοῦ φιλολογικοῦ Συλλόγου «Παρνασσός», καὶ πλατωθεῖσα καταλλήλως ὑπὸ διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων, τοὺς ὁποίους ἐξετέλεσε πολυμελὴς χορὸς τοῦ «Πανελληνίου Συλλόγου Ἱεροφαιτῶν».

νυμα τῆς Διασκέψεως. Ἀκολούθως τὴν μὲν μεσημβρίαν παρετέθη εἰς τὰ μέλη τῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως γεῦμα ἐν τῇ Ῥιζαρείῳ Ἐκκλησιαστικῇ Σχολῇ ὑπὸ τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Θεοκλήτου, τὸ δὲ ἑσπέρας παρετέθη δεῖπνον ἐν Σουνίῳ ὑπὸ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ὁ Κοσμήτωρ τῆς ὁποίας καθηγητῆς κ. Ἰωάννης Καρμίρης προσεφώνησε τοὺς μετασχόντας τῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως².

Τῇ 4 Ὀκτωβρίου τὰ μέλη τῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως ἐπεσκέφθησαν τὰς ἀρχαιότητας Κορίνθου, Ἐλευσίνος καὶ Δαφνίου, τῇ δὲ 5 Ὀκτωβρίου, μετὰ τὰς εἰθιμίνας ἀποχαιρετιστηρίους ἐπισκέψεις, ἀνεχώρησαν ἐπιστρέψαντα αἰσίως εἰς τὰς ἑαυτῶν Ἐκκλησίας.

Κρίνοντες νῦν γενικῶς τὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν Ῥόδου, παρατηροῦμεν ὅτι αὕτη καὶ τὸ συγκαλέσαν αὐτὴν Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἔπραξαν εἰς τὸ ἀκέραιον τὸ πρὸς τὴν ἁγίαν Ὀρθοδοξίαν μας καθῆκον αὐτῶν καὶ ἐπετέλεσαν ἐπιτυχῶς τὸ ἑαυτῶν ἔργον. Ἰδιαιτέρας μάλιστα ἐξάρσεως καὶ ἀναγνωρίσεως ἀξία εἶναι ἔνθεν μὲν τοῦ Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Ἀθηναγόρου Α' τὸ ζωηρότατον ἐνδιαφέρον καὶ ἡ πρωτοβουλία καὶ ἡ ἐπιμονὴ πρὸς πραγματοποιήσιν τῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, ἔνθεν δὲ τῶν μελῶν αὐτῆς τὸ ἀκραιφνὲς ὀρθόδοξον φρόνημα καὶ ἡ βαθεῖα συναισθησις τῆς εὐθύνης ἐναντι τῆς Ἐκκλησίας, συνεπεία τῶν ὁποίων κατάρθωσαν νὰ ἀρθῶσιν ὑπεράνω τυχόν διισταμένων ὑποκειμενικῶν ἀντιλήψεων ἢ ἴσως καὶ λανθανουσῶν ἔθνοφυλετικῶν τάσεων καὶ νὰ καταλήξωσιν εἰς ἀπόλυτον ὁμοφωνίαν καὶ ἐνότητά, ἣν ἐλπίζομεν καὶ εὐχόμεθα καὶ διὰ τὰς μελλούσας πανορθόδοξους συναντήσεις καὶ Συνόδους. Διὸ καὶ ἐπισημῶς διεδήλωσαν ἐν τῷ «Μηνύματι» αὐτῶν, ὅτι ἐν πνεύματι ἀδελφικῆς ὁμοφροσύνης ἐξήτασαν τὰ θέματα τῆς μελλούσης Προσυνόδου καὶ ὁμοφώνως ἀπεφάνθησαν ἐπὶ τοῦ καταλόγου αὐτῶν, οὕτω δὲ ἐξέφρασαν τὴν ἐνότητα

αὐτῶν τε καὶ τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἃς ἀντεπροσάπευον ἐν τῇ Διασκέψει. Ἐπὶ πλέον ἡ Διάσκεψις αὕτη ἀπεκάλυψεν εἰς ὅλον τὸν χριστιανικὸν κόσμον τὴν ἐσωτερικὴν συνεκτικὴν δύναμιν τῆς Ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν αὕτη διετήρησε διὰ μέσου τῶν αἰώνων τὴν ἐνότητά της, παρὰ τὸ ἰσχυρὸν ἐν αὐτῇ διοικητικὸν σύστημα τοῦ Αὐτοκεφάλου.

1. Ἡ Βυζαντινὴ Ὑμνωδία εἶναι ἡ μουσικὴ γλῶσσα τῆς Ὀρθόδοξου λατρείας, τῆς ζωντανῆς καὶ πλωμῶδους, περὶ τῆς ὁποίας καὶ ἑτερόδοξοι ἀκόμη μελετῆται ἐκφράζονται μὲ θαυμασμόν, ὁμιλοῦντες περὶ

αὐτῶν τε καὶ τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἃς ἀντεπροσάπευον ἐν τῇ Διασκέψει. Ἐπὶ πλέον ἡ Διάσκεψις αὕτη ἀπεκάλυψεν εἰς ὅλον τὸν χριστιανικὸν κόσμον τὴν ἐσωτερικὴν συνεκτικὴν δύναμιν τῆς Ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν αὕτη διετήρησε διὰ μέσου τῶν αἰώνων τὴν ἐνότητά της, παρὰ τὸ ἰσχυρὸν ἐν αὐτῇ διοικητικὸν σύστημα τοῦ Αὐτοκεφάλου.

Ἀπόκειται νῦν ταῖς ἀγίαις Ὀρθοδόξοις Ἐκκλησίαις, ὅπως ἀξιοποιήσωσι τὸ λαμπρὸν ἐπίτευγμα τῆς Διασκέψεως τῆς Ῥόδου καὶ προωθήσωσι τὴν ἐπ' αἰσίοις οἰωνοῖς ἀρξαμένην προσπάθειαν περαιτέρω πρὸς τὸ ἐπόμενον στάδιον, τ.ἔ. τὴν Πανορθόδοξον Προσύνοδον. Τοῦτο θὰ ἀπαιτήσῃ βεβαίως, ὡς προελέχθη, μακροχρόνιον προπαρασκευὴν, καὶ ἰδίως βαθεῖαν καὶ παμμερῆ θεολογικὴν μελέτην καὶ ἔρευναν ὅλων τῶν προκριθέντων θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς Προσυνόδου ἐπὶ τῇ βάσει τῆς μακραιωνοῦς Ὀρθόδοξου Παραδόσεως, τὰ δὲ πορίσματα αὐτῶν νομίζομεν ὅτι δέον νὰ παραπέμπωνται εἰς κεντρικὴν Ἐπιτροπὴν, συσταθησομένην παρὰ τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριαρχεῖῳ καὶ συνεδριάζουσαν περιοδικῶς, ἀπαρτισθησομένην δ' ἐξ εἰδικῶν ἀντιπροσώπων ὅλων τῶν αὐτοκεφάλων Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, πρὸς περαιτέρω κοινὴν μελέτην καὶ ἐπεξεργασίαν καὶ σύμφωνον διατύπωσιν τῶν οικειῶν εἰσηγήσεων ἐνώπιον τῆς μελλούσης Προσυνόδου. Τοιοῦτοτρόπως θέλει καρποφορήσει τὸ ἔργον τῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως Ῥόδου, ἣτις ἐπαναλαμβάνομεν, ὅτι ἐπέτυχε κυρίως δύο μεγάλα καὶ πολύτιμα ἐπιτεύγματα, ἣτοι πρῶτον μὲν ἐβεβαίωσε πανηγυρικῶς καὶ ἐτράνωσε καὶ ἐπεσφράγισε τὴν ἐνότητα τῆς μιᾶς, ἁγίας, καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας ἡμῶν, δεῦτερον δὲ προωδοποίησε τὴν μελλούσαν Πανορθόδοξον Προσύνοδον, ὀριστικοποιήσασα τὸν κατάλογον τῶν θεμάτων αὐτῆς, δι' αὐτῆς δὲ καὶ τὴν συγκληθησομένην ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐν ἀπωτέρω μελλόντι Πανορθόδοξον ἢ Οἰκουμενικὴν Σύνοδον.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΡΜΙΡΗΣ

Κοσμήτωρ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς
τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

2. Ἡ προσφώνησις αὕτη ἐδημοσιεύθη αὐτόθι σ. 372-374.

«μεγαλειώδους» λατρείας, «πλημμυρισμένης ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα»! Μέσα εἰς ἓν ἁρμονικὸν σύνολον στοιχείων, πὸν δημιουργοῦν ὄχι ἀπλῶς αἰσθητικὴν συγκίνησιν, ἀλλὰ κατάνοξιν ἱερῶν, ὅπου ψάσματα καὶ ἀναγνώσματα, τελούμενα καὶ συμβολιζόμενα, εἰκόνες καὶ ἄμφια, λιβανωτὸς καὶ σκευὴ ἱερά, ρυθμὸς καὶ ἁρμονία, ὑπὲρ πάντα δὲ ταῦτα ἡ ἀναίμακτος Προσφορὰ τοῦ «Ἁγίου τοῦ ἐσφαγμένου ἀπὸ καταβολῆς κόσμου», διὰ τῆς κοινωνίας τοῦ Ὁποίου «ἀποτίθεται ἀπὸ τοῦδε εἰς τὸ θνητὸν μας σῶμα τὰ σπέρματα τῆς ἀθανασίας». Καὶ ὅλα αὐτὰ ἐντὸς ὑποβλητικῶν χώρων τῶν Βυζαντινῶν μας Ναῶν, πὸν ἀποτελοῦν ἀριστουργήματα ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ἀρμογραφίας, μέσα εἰς ἓν «φῶς ἱλαρὸν ἁγίας δόξης», με ὑποβλητικότητα καὶ ἐπιβλητικότητα (διότι μόνον εἰς τὴν λατρείαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πραγματοποιεῖται τὸ φαινομενικῶς δξόμωρον τοῦτο: μεγαλοπρέπεια καὶ συγκρόνως, σεμνοπρέπεια!) — ἰδοῦ, ἐν συνόψει, ὁ κόσμος τῆς λατρείας μας με τὴν περισσὴν γοητείαν. Μέσα εἰς αὐτὴν τὴν μυσταγωγικὴν ἀτμόσφαιραν ἐπανευρίσκωμεν τὸν ἑαυτὸν μας. Ἡ καρδιά μας «καί ο μ ἐ ν η ἐ ν ἡ μ ἰ ν» (Λουκᾶ 24,32), ὁμοῦ μετὰ τῶν δύο ὁδοιπόρων τῆς Ἐμμαοῦς, συναντᾷ τὸν Κύριον, ἐπιτυγχάνει τὸν ἡγία μυστικισμόν. Ἐπὶ τῶν πτερόγων τῆς Θ. Λατρείας αἰρόμενος ὁ ἄνθρωπος, ἔξω ἀπὸ τὸ περίγραμμα τῆς σχετικότητας, «ὑπερνικᾷ τὸν χρόνον, βαδίζει πρὸς τὴν αἰωνιότητα, τρέχει εἰς τοὺς αἰῶνας».

Τοιοτοτρόπως ἡ Θ. Λατρεία δὲν μᾶς ἀννῶνει μόνον πρὸς τὸν Θεόν, οὔτε συνδέει ἀπλῶς τοὺς ζῶντας μεταξὺ τῶν, ἐξαγιάζουσα τὰς σχέσεις τῶν. Ἀλλὰ μᾶς συνδέει καὶ με τοὺς Πατέρας μας, τοὺς μεγάλους μας νεκρούς. Φέρει εἰς ἐπικοινωνίαν τὴν Στρατευομένην με τὴν Θριαμβεύουσαν Ἐκκλησίαν. Συντονίζει τοὺς παλμούς τῶν γενεῶν πὸν ἐπέρασαν. Ἀποτελεῖ τὸ θρησκευτικὸν ἔπος τοῦ λαοῦ μας. Ἐκεῖ «εἰς τὰς ἀδὰς τοῦ Κυρίου» ζωογονεῖται ἡ πίστις, ἐνισχύεται ἡ ἐλπίς, ἐξαγιάζεται ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Χριστόν, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἑλλάδα, δημιουργοῦνται μάρτυρες καὶ Ἐθνομάρτυρες, προσφέρονται ὀλοκαυτώματα, στήνονται βωμοί!... Ἐκεῖ, μέσα εἰς «τὰ ἀγαπητὰ τοῦ Κυρίου σκηνώματα» συνετελέσθη τὸ θᾶσμά τῶν αἰῶνων. Μέσα εἰς τὸ σεπτὸν Ἀστοφόριον τῶν ἱερῶν λειτουργικῶν μας παραδόσεων ἡ «Ἑλληνοσώτεια Ἐκκλησία», ὅπως τὴν ἐχαρακτήρισεν ὁ Ζαμπέλιος, διεφύλαξεν ἀλώβητον τὴν συνείδησιν τοῦ Ἔθνους καὶ αὐτὴν τὴν ἐθνικὴν μας ὑπόστασιν.

Αὐτῆς τῆς κατανοκτικῆς λατρείας ἡ μουσικὴ, ἀτίμητος καὶ αὐτὴ προγονικὴ κληρονομία, εἶναι εὐτόχημα, ὅτι ἐσχάτως τυγχάνει γενικῆς ἀναγνωρίσεως, ἡ παραγνωριζομένη μέχρι πρότινος καὶ ὡς «ἀμελητέα ποσότης» θεωρουμένη, ὡς συνέβη γενικώτερον καὶ με τὸν ὅλον πολιτισμὸν τοῦ Βυζαντίου. Τὸ λυπηρὸν μόνον δι' ἡμᾶς τοὺς Ἑλληνας εἶναι, ὅτι εἰς τὴν ἀναγνώρισιν αὐτὴν προηγήθησαν οἱ ξένοι, διότι ἡμεῖς ἐπεμείναμεν, ὡς μὴ ὄφελεν, εἰς τὴν παραγνώρισιν τῆς ἰδικῆς μας πνευματικῆς παρουσίας, ὅπως ἄλλως τε συμβαίνει σνηθῆστατα καὶ με ἄλλους

τομείς τῆς ἐθνικῆς ζωῆς. Σημειωτέον, ὅτι μόλις τώρα μελετᾶται ἡ Ἱδρυσις εἰδικῆς ἔδρας Βυζ. Μουσικῆς παρὰ τῆ Θεολογικῆ Σχολῆ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, πράγμα τὸ ὁποῖον εἶναι τι τὸ σύνθηρες, καὶ δὴ ἀπὸ μακροῦ, εἰς τὰ ξένα Πανεπιστήμια. Ἐχομεν λοιπὸν τὴν ἀξιολόγησιν. Τὴν ἀξιοποίησιν ἀναμένομεν...

Διότι περὶ ἀξίας πρόκειται, ἀξίας θρησκευτικῆς καὶ μορφωτικῆς, καλλιτεχνικῆς, ἀκόμη δὲ καὶ ἐθνικῆς. Καὶ δὲν ἰσχυρίζομεθα μὲν, ὅτι ἀποτελεῖ σκοπὸν ἐν τῇ λατρείᾳ (τὸ δόγμα: «ἡ τέχνη γιὰ τὴν τέχνη») εἶναι, ἰδιαίτατα ἐνταῦθα, ἀπόβλητον). Εἶναι μέσον πρὸς ἐπιτυχίαν σκοποῦ ὑψηλοῦ, πρὸς δημιουργίαν δηλ. κατανώξεως καὶ λατρευτικῆς ἀνατάσεως. Συνεπῶς ἡ ἀξία αὐτὴ ὑπηρετεῖ τὴν ὑπεραξίαν, τὸν ἄνθρωπον. Ἐχει πολλὴν ἱερότητα ἡ ὁμόφωνος Μουσικὴ τῆς Ἐκκλησίας μας, ἡ «πλουσία καὶ πολυθελγητρος», κατὰ τὸν Λέσβιον σοφὸν Δ. Βερναδάκη, τὸν ὑπέροχον τοῦ ὁποίου «Λόγον περὶ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησιᾶς Μουσικῆς», δημοσιευθέντα τὸ πρῶτον ἐν Τεργέστῃ τῶ 1875, καὶ χαρακτηρισθέντα προσφρῶς ὡς τὸν «μέγαν Ἀπολογητικὸν τῆς Β.Μ.», ἐλπίζει ὁ ὁμιλῶν νὰ ἀναδημοσιεύσῃ εὐθὺς μετὰ τὸ τέλος τῆς ἡδὴ δημοσιευομένης Β' σειρᾶς σχετικῶν ἄρθρων του εἰς τὸ Παράρτημα τῆς ἐπισήμου «Ἐκκλησίας».

2. Θὰ ἐκομίζομεν «γλαῦκα εἰς Ἀθήνας», εἰδὲν ἐτονίζομεν, ὅτι ἡ Μουσικὴ τῆς Ἐκκλησίας μας, προελθοῦσα ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν μουσικὴν, διεμορφώθη ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν μας προγόνων, «ὀποστᾶσα βεβαίως καὶ τὴν κατάλληλον κατεργασίαν γενεῶν», ὅπως ἀκριβῶς συνέβη καὶ με τὰ ἀθάνατα δημοτικά μας τραγούδια, τὰ ὁποῖα, ὡς ὀρθῶς ἔχει παρατηρηθῆ, εἶναι ἀληθινὰ βυζαντινὰ τροπάρια. Καὶ παρὰ τὰς ἀναποφεύκτους ξενικὰς ἐπιδράσεις, ἀφορώσας μᾶλλον εἰς λεπτομερειακὰ ζητήματα, ἡ Β.Μ. ὁμιλεῖ εἰς τὴν καρδίαν μας. Εἶναι ἡ μουσικὴ τῆς Ὁρθοδόξιας, κατ' ἐξοχὴν προσευχητικὴ μουσικὴ — «ψαλμοὶ καὶ ὕμνοι καὶ ᾠδαὶ πνευματικαὶ» (Ἐφεσ. 5,19) — με τὴν σεμνὴν ἁρμονίαν τοῦ ἰσοκρατήματος, ὡς «μελωδικὸν διακοσμητικὸν πλαίσιον». Ἀποτελεῖ δὲ αὐτὴ τὴν μουσικὴν ἐπένδυσιν λογοτεχνικῶν ἀριστουργημάτων, μοναδικῶν καὶ ἀνεπαρήπτων, τὰ ὁποῖα ἄγιοι ὕμνογράφοι συνέθεσαν καὶ οἱ ἴδιοι, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἐμελοποίησαν, καὶ τὰ ὁποῖα εἶναι, κατὰ τὸ πλεῖστον, ποιητικὴ ἀπόδοσις τῶν ὑψηλῶν ἐνοιῶν τῆς Βίβλου. Εἶναι οἱ μεγάλοι ὄντως μελωδοὶ τοῦ Βυζαντίου, ἱκανοὶ «ὕμνους ὑφαίνειν συντόνως τεθηγμένους», ὅπως λ.χ. Ρωμανός, ὁ κατ' ἐξοχὴν μελωδός, ὁ «Πίνδαρος οὗτος τῆς ρυθμικῆς ποιήσεως» κατὰ τὸν Κρουμπάχερ, ἡ Κασσιανή, ἡ ἀποκληθεῖσα «Χριστιανὴ Σαπφῶ» καὶ ἄλλαι ἀηδόνες καλλικέλαδοι καὶ κινῆραι τοῦ Πνεύματος. Οὐδέποτε ἀνεπέμφθησαν πρὸς τὸν Ἐδολογητὸν Κύριον ὕμνοι γλυκύτεροι ἀπὸ τοὺς βυζαντινοὺς τοιοῦτους. Τὰ «ἀποστάζοντα γλυκασμὸν» τροπάρια, «ἁρμονίης ἱερῆς μελιθεῖα ἄσματα», ἔχουν συντεθῆ με δάκρυα κατανώξεως καὶ συντριβῆς, ὅπως ἀκριβῶς αἱ βυζαντιναὶ εἰκόνες «ἱστοροῦντο» κατόπιν νηστείας καὶ περισυλ-

λογῆς. Διὰ καὶ συγκινοῦν, ἢ ὀρθότερον κατανόσσουν, καλλιεργοῦν δηλ. τὴν Ὁρθόδοξον πνευματικότητα, ἐν «*χαροποιὸν πένθος*», διὰ τὰ ἐνθυμηθῶμεν τὸν νηπιτικὸν ὄσιον Ἰωάννην τῆς Κλίμακος. Μὲ λεπτότητα, χάριν καὶ πλαστικότητα μελωδημάτων, ἀναλύει χριστιανικὰ βιώματα τῆς προσευχομένης ψυχῆς, ἐκφράζει ὅλας τὰς διαβαθμίσεις τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου τοῦ πιστοῦ καὶ μεταφέρει εἰς τὴν καρδίαν μας, μίαν πνοὴν ὑπερκόσμιον, «ὅπου ἦχος καθαρὸς εορταζόντων», ὥστε ὁ ἐκκλησιαζόμενος νὰ μένῃ καθηλωμένος ἀπὸ κατάνυξιν καὶ νὰ κρέμαται ἀπὸ τὰ χεῖλη τοῦ ὕμνωδοῦ. Ἡ ἐντύπωσις εἶναι συγκλονιστική! Ὅταν αἱ βυζαντινὰ μελωδία, αἱ πλήρεις ἱεράς περιπαθείας, ἐκτελοῦνται ἀπὸ δεξιότεχνην ἐκτελεστήν, ἐντριβῆ μὲν περὶ τὴν ἀσματικὴν τέχνην, ἀλλὰ καὶ καλλίφωνον — μία δὲ ἀκριβῆς καὶ μὲ τέχνην ἐρμηνεία ἀποτελεῖ ἀληθινὴν *δημιουργίαν* —, ὅταν ὁ ψαλτωδὸς κατορθῶν νὰ εἰσέλθῃ, τρόπὸν τινα, εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ὕμνου, καὶ μὲ τὰς κεραίας τῆς πίστεως νὰ γίνεταί δέκτης εὐπαθῆς ἱερῶν μηνυμάτων ποῦ ἔρχονται μέσα ἀπὸ τὰ βάθη τῶν αἰώνων, καὶ πομπὸς ἱερῶν συγκινήσεων — ὅταν γνωρίζῃ, ἔνθους αὐτός, νὰ δίδῃ ζοὴν καὶ παλμὸν εἰς τὰς μελισταγεῖς στροφὰς τῶν ἱ. ἀσμάτων, μὲ τὴν ποικιλίαν τῶν ἤχων, τὴν ἐναλλαγὴν τῶν γενῶν, τὰς λεπτὰς ἐκείνας καὶ πολυποικίλους ἀποχρώσεις, τὴν χαρακτηριστικὴν *καμπύλην*, τὴν ἐκφραστικότητα τῶν καλλωπιστικῶν σημείων τῆς βυζαντινῆς παρασημαντικῆς, τὰς ὑφέσεις καὶ διέσεις καὶ παραχορδὰς, τὰς διαφορὰς «θέσεις», κατὰ τὸ λεγόμενον «ὄφος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας», μὲ τέχνην καὶ γλυκύτητα — δὲν ἐννοοῦμεν ἀμανοειδῆ καὶ ἔρρινον, ἀλλὰ σεμνὴν καὶ κατανύσσουσαν — τότε «κατακληεῖ» τὴν ἀκοήν μας, μεταρσιώνει τὸν λάτριν. Δοξαστικά καὶ δοξολογία, Χερουβικά καὶ «ἄξιόν ἐστι», πολυέλεοι καὶ ἀνοιξαντάρια, μὲ τὴν κορυφωσιν τοῦ λατρευτικοῦ ἔτους εἰς μίαν παναρμόνιον *Ραψωδίαν* κατὰ τὴν *Μεγ. Τεσσαρακοστήν* καὶ δὴ τὴν *Μεγ. Ἑβδομάδα*, ὅτε ἀκούεται, μεταξὺ τῶν ἄλλων, ἡ ἐπιβλητικὴ, φέρ' εἰπεῖν, μελωδία τοῦ ἀριστοουργηματοῦ τροπαρίου τῆς Κασσιανῆς, κατὰ τὸ μέλος Πέτρου Λαμπαδαρίου, μὲ τὴν βαρυστένακτον πνοὴν τῆς συντριβῆς καὶ ἱεσίας, κορυφομένης πάλιν εἰς ἓνα λογγμὸν μετανοούσης ψυχῆς: «Δέξαι μου τὰς πηγὰς τῶν δακρῶν...» — μουσικὴ δημιουργία, μὲ τὴν ὁποίαν μελωδεῖται ἡ μεγάλη τοῦ Χριστιανισμοῦ δημιουργία, ἡ *μετάνοια*! — Ἡ ψυχὴ τότε «Πνεύματος πληροῦται ἁγίου», αἰσθάνεται «τοῦ Πνεύματος τὴν ἠδονήν», κατὰ τὸν ἱ. Χρυσόστομον, καὶ ὀδηγεῖται εἰς τὰ ἄδυτα τῆς ἀληθινῆς ἁρμονίας. Ἐπιγροαὶ ὑπεργήνοι μᾶς διαπεροῦν, αἱ ὁποῖαι καθιστοῦν τὸν ἄνθρωπον μέτοχον τῆς μουσικῆς τοῦ Αἰωνίου! Περιερίζομαι νὰ ἀναφέρω, ἐνδεικτικῶς, ὁποῖαν ἐντύπωσιν ἐνεποίησεν εἰς ξένον συγγραφέα, τὸν Γάλλον Ἀλέξ. Δουμᾶν (πατέρα) ἡ θεία τέχνη τῆς β. ὕμνωδίας, κατὰ τινα ποιήγησίν του ἀνὰ τὴν Ἀνατολήν, ὥστε γοητευμένος νὰ γράψῃ εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του: «Ποτὲ εἰς τὴν ζωὴν μου δὲν ἤκουσα μουσικὴν, ἡ ὁποία νὰ περιέχῃ τόσους θησαυροὺς κάλλους καὶ μέ-

λους καὶ ποτὲ δὲν ἀνεγνώρισα εἰς μουσουργήματα τόσην συγκίνησιν καὶ κατάνυξιν καὶ τόσα θέλητρα! Ὁ βυζαντινολόγος Κάρολος Ντήλ, ἐξ ἄλλου, τὴν χαρακτηρίζει ὡς «ἄφθαστον», ἄλλοι δὲ ἐπαίοντες, μουσικολόγοι διαπρεπεῖς, ἡμέτεροι καὶ ξένοι, ὁμολογοῦν, ὅτι εἰς αὐτὴν ἀνακαλύπτουν «*νέους καὶ πρωτοφανεῖς ὀρίζοντας μουσικοῦ κάλλους*», «... μὲ πολλὴν πρωτοτυπίαν... διότι ἐκμεταλλεύεται στοιχεῖα, πολλὰ τῶν ὁποίων δὲν εἶχε προσέξει μέχρι τοῦδε καὶ δὲν ἐχρησιμοποίησεν ἀκόμη ἡ Ἑθροπαικὴ Μουσικὴ». (Στ. Σταματιάδης — Ἐλισ. Γιαννίδης). Οἱ ξένοι μάλιστα μᾶς μακαρίζουν διὰ τὸ ἐπιφθονον τοῦτο προνόμιον μιᾶς μεγάλης προγονικῆς κληρονομίας καὶ μᾶς συνιστοῦν — ὅπως συνέβη πρότινων ἐτῶν εἰς ἓν Βυζαντινολογικὸν Συνέδριον — νὰ τὴν προσέξωμεν περισσότερον!

3. Ἄλλ' ἡ τοιαύτην καλλιτεχνικὴν ἀξίαν ἔχουσα Β.Μ. συμβάλλει μεγάλως, μὲ τὸν ἰδικὸν τῆς τρόπον, εἰς «τὸν καταρτισμὸν τῶν ἁγίων, εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ», ἵνα κατὰ τὸν οὐρανοβάμονα εἴπωμεν (Ἐφεσ. 4,12). Διὰ τοῦ ρυθμοῦ τῆς εἰσάγει ρυθμὸν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ πιστοῦ. Διὰ τῆς γλυκείας ἁρμονίας ἀποκαθιστᾷ ἠθικὴν ἁρμονίαν εἰς τὸν ἐσωτερικὸν μας κόσμον. Ἐὰν δὲ εἶναι — καὶ εἶναι — ἀληθῆς τὸ λεχθὲν ὑπὸ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως, εἰς μίαν θαυμασίαν ἀπόδοσιν τῆς βαθυτέρας ἐννοίας τῆς ἐν ταῖς ἀρχαίαις Κατακόμβαις συμβολικῆς παραστάσεως τοῦ Κυρίου ὡς μουσικοῦ Ὁρφέως ἐξημερώνοντος τὰ ἄγρια θηρία, ὅτι δηλ. ὁ θεῖος Διδάσκαλος Ἰησοῦς, ὡς ἄλλος Ὁρφεύς, «διὰ τῆς θείας ψῆδῆς (τοῦ Ἐὐαγγελικοῦ κηρύγματος), τὰ ἀργαλεώτερα θηρία, τοὺς ἀνθρώπους, ἐτιθάσσει», πόσω τελεσορρότερον ἀποβαίνει τοῦτο, ὅταν τὰ θεῖα «ρήματα τῆς ζωῆς», τὰ διὰ τῆς ποιήσεως λαβόντα, ὡς προεἶπομεν, τὴν μορφήν ὕμνων, ἔχουν καὶ τὴν κατάλληλον ἐπένδυσιν ὕψλης μουσικῆς τέχνης ὡς ἡ Βυζαντινὴ! Ἀποτελοῦν ἐν «ἐμμέλῃ κήρυγμα» κατὰ τινα Ἐγκύκλιον τοῦ Οἴκ. Πατριαρχείου. Τότε ἀσκοῦν τὴν πλέον ἀκαταμάχητον ἔλξιν εἰς τὰς ψυχὰς, «εἰς κατακόσμησιν ἠθους καὶ καταστολήν», κατὰ τὸν αὐτὸν Κλήμεντα, διότι εἶναι γεγονός, ὅτι μέσα εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν τῆς ἱεράς αὐτῆς μουσικῆς τὰ πάθη κοπάζουν... Ὅποτε ὁ Ναός, καὶ διὰ τῆς ἁρμονικῆς λατρείας του, ἀποβαίνει ἐργαστήριον ψυχικῆς καλλιέργειας καὶ τόπου χαλκεύσεως χαρακτηρῶν, μεταποιουμένης τῆς ψυχῆς εἰς Ναὸν τοῦ Θεοῦ ἁγίου! Διὰ καὶ ὁ ἱ. Χρυσόστομος συμπερασματικῶς προσθέτει: «Ἐὰν παιδεύσωμεν τὴν γλώτταν ψάλλειν, αἰσχυρὴν θήσεται ἡ ψυχὴ, ταύτης ψαλλούσης τὰναντία βουλευομένη». Καλλιεργεῖ οὕτω ἡ Β.Μ. τὴν ἀξίαν τοῦ Ἁγίου. Αὐτὴ συνώδευσε τῶν ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας τὴν ταπεινὴν προσευχὴν, διὰ μέσου τῶν αἰώνων. Αὐτὴ συνώδευσε τὴν ροὴν τῶν δακρῶν τῶν ὁσίων, καὶ τῶν αἱμάτων τῶν μαρτύρων, καὶ

ΟΙ ΠΡΟΜΑΧΟΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΛΟΥ ΤΗΣ ΝΙΚΑΙΑΣ

ΙΑ'. ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΥΡΩΝ, Ο ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΣ*

Κατὰ τὸν μέγιστον καὶ ἔσχατον κατὰ τῶν χριστιανῶν διωγμῶν τῶν ἀντιχριστῶν Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ Γαλερίου διαρκέσαντα μέχρι περιπτου τοῦ 313, ἐπεκταθέντα δὲ καὶ ἐν περιοχῇ τῆς Λυκίας τοπάρχει ὠμότατοι, μισόχριστοι καὶ βάνουσοι, συλλαβόντες ἐφυλάκισαν καὶ τὸν θεοφιλέστατον Ἐπίσκοπον τῶν Μυρῶν Νικόλαον τὸν «θαυματουργόν», καὶ ἐβασάνισαν αὐτόν, δίψει καὶ πείνῃ καὶ βαρυτάτοις καταναγκαστικοῖς ἔργοις καὶ παντὶ προπηλακισμῷ καὶ πάσῃ βασάνῃ. Ἀλλὰ ὁ ἀληθὴς ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ Νικόλαος Ὁμολογητὴς τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ ἀποδεχθεὶς στερερότατος, ἐστερέωνε καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ κρατούμενους δεσμίους ὁμολογητὰς χριστιανούς, ἐν ταῖς φυλακαῖς, ἕως οὗ ἐπικρατήσαντος θεῖα συνάρσει καὶ συμμαχίᾳ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου καὶ χριστιανικωτάτου Βασιλέως κατέπαυσαν οἱ διωγμοί, καὶ ἀπελευθερωθεὶς μετὰ τῶν ἄλλων δεσμιῶν χριστιανῶν καὶ ὁ Νικόλαος, ἀπέλαβε τὴν Ἐπισκοπὴν αὐτοῦ. Ἐξελθὼν τῆς φυλακῆς ὁ Νικόλαος καὶ φέρων ἐν ἑαυτῷ τὰ σημεῖα τῶν κακώσεων, τὰ εὐλογημένα στίγματα τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ, τοῦτο μὲν ἐπέδιδεν ἀγρύπνας εἰς τοῦ ποιμνίου τὴν ἀνασυγκρότησιν καὶ κατάρτισιν καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν τὴν διοργάνωσιν τύπον ἑαυτὸν παρέχων ἀγιότητος, ὁσιότητος καὶ ἀγάπης, ἐν καθαρότητι ἀγγελικῇ, ἐν ἀγρυπνίαις καὶ προσευχαῖς καὶ νηστείας καὶ ἀσκήσει καὶ οἰκτιρμοῖς καὶ προνοίᾳ πενήτων καὶ ὀρφανῶν καὶ χηρῶν· τοῦτο δὲ ἀνελάμβανεν ἐκστρατεία, ἵνα ἀφανίσῃ ἀπὸ προσώπου τῆς ἑαυτοῦ Ἐπαρχίας πᾶν ἔχνος τῆς θεοστυγοῦς Εἰδωλολατρείας! Κατὰ τὰς παραδόσεις καὶ τοὺς θρύλους, δι' ὧν περιβάλλεται ἀρχαιοτάτη καὶ μυστηριώδης ἡ φυσιογνωμία τοῦ ὁσίου, τοῦ ἀποστολικοῦ πατρὸς καὶ Ὁμολογητοῦ, τοῦ Ἐπισκόπου Νικολάου, τοῦ κατ' ἐξοχὴν «θαυματουργοῦ», ἐνῶ μετέβαινε οὗτος, ἀκολουθούμενος ὑπὸ πλήθους Μοναχῶν καὶ λαϊκῶν ἵνα κρημνίσῃ τοὺς εἰδωλικούς Ναοὺς, συντριβόμενα παταγωδῶς κατέπιπτον μόνα τὰ ξόανα καὶ τὰ εἰδωλα, τῶν ἐν αὐτοῖς κατοικούντων δαιμονίων μὴ φερόντων τὴν παρουσίαν τοῦ ἀγίου ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν φλέγουσαν αὐτὰ πνοὴν τῆς θαυματουργοῦ προσευχῆς του.

III. Κατὰ τὴν ἀρχαιοτάτην πίστιν καὶ παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας ὁ Ἅγιος Ἐπίσκοπος Μύρων τῆς Λυκίας, ὁ «θαυματουργός», μετέσχεν ἐνεργῶς τῆς

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 441 τοῦ προηγουμένου τόμου.

τῶν ἰδρωτῶν τῶν κοινωνικῶν ἐργατῶν τῆς ἀγωνιάτης κατ' ἀνατολὰς Ἐκκλησίας καὶ λοιπῶν ἡρώων καὶ ἡρωίδων τῆς Πίστεως καὶ τῆς Ἀγάπης, τῶν ὁποίων ἡ δημιουργικὴ ζωὴ — π ἰ σ τ ι ς δι' ἀ γ ά π η ς ἐ ν ε ρ γ ο υ μ ἔ ν η — ὑπῆρξεν ὕμνος παναομῶντος πρὸς τὸν Θεὸν τῆς ἁρμονίας, ὅπως εἰς τὰς ἀθανάτους ἐπιστολάς του διέγραψε δεοντολογικῶς ὁ «Ὀλυμπιονίκης τῆς πίστεως» καὶ «Υμνογράφος τῆς ἀγάπης», Ἀπ. Παῦλος.

(Συνεχίζεται) Πρωτοσ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ ΓΙΑΛΟΥΡΗΣ

Ἀ' ἀγίας, ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, διεδραμάτισε σπουδαιότατον ρόλον ἐν αὐτῇ, ἐν τῇ ὑπερασπίσει τῆς καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως καὶ τῇ καταπολεμῆσει καὶ καταδίκῃ τῆς ἀρειανικῆς αἵρετικῆς βλασφημίας! Ἐφθασε μάλιστα μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν καὶ θρύλος τις, οὐδαμῶθεν ἀγιογραφίας μαρτυρούμενος, μόνον δ' ὑπὸ τῆς εὐσεβοῦς ἀγιογραφίας ὑπαινιττόμενος, καθ' ὅν: «Ὅτε ὁ Ἄρειος ἀνοίξας τὸ ἀπύλωτον αὐτοῦ στόμα ἐξέθετε τὴν βλάσφημον αὐτοῦ Διδασκαλίαν, προκαλῶν τὴν ἀηδίαν καὶ τὸν βαθύτατον πόνον καὶ τὴν ἱερὰν ἀγανάκτησιν τῶν θεοφιλεστάτων καὶ θεοφόρων 318 τῆς Ὁρθοδοξίας Ἁγίων Πατέρων, καὶ μετὰ τὴν διακωμῆδισιν τοῦ Μυστηρίου τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἐτόλμα νὰ βλασφημῇ καὶ κατὰ τοῦ φρικτοῦ περι τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, τῆς θείας Οἰκονομίας Μυστηρίου, κατὰ τῆς ἐκ Πνεύματος Ἁγίου, δηλονότι, καὶ Μαρίας τῆς ἀπειράνδρου Παναγίας Παρθένου ἀσπόρου συλλήψεως καὶ ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ, καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ἄνθρωπον ψιλὸν λέγων εἶναι τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ἐκ σαρκικῆς ὁμιλίας τοῦ Ἰωσήφ καὶ τῆς Μαρίας τεχθέντα, δὲν ἠδυνήθη νὰ φέρῃ ἡ ἄκρω εὐλαβῆς καὶ θεοφιλῆς τοῦ Νικολάου ψυχὴ τὰς κατὰ τῶν ἱερωτάτων καὶ προσφιλεστάτων προσώπων τῆς Παναγίας Ἐειπαρθένου Θεομήτορος καὶ τοῦ γλυκυτάτου Θεανθρώπου Σωτῆρος Χριστοῦ προσβολάς. Πηδῆσας λοιπὸν κατηγανακτημένος εἰς τὸ μέσον, ἐν ἱερᾷ ἀγανάκτησει ἐράπισεν ἐπὶ στόματος τὸν ἀντίχριστον βλάσφημον Ἄρειον, παρουσίᾳ τοῦ προεδρεύοντος τῆς Συνόδου Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, ἀναφωνήσας ἐν πόνῳ ψυχῆς «Ἄλαλα γεννηθῆτω τὰ χεῖλη τὰ δόλια, τὰ λαλοῦντα ἀνομίαν». Ἐφ' ᾧ καὶ προσκλήσει τοῦ δεινοῦ περι τὸ λέγειν Ἄρειου καὶ θορυβῶδει διαμαρτυρίᾳ τῶν ἀρειανιζόντων πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα, ἀφαιρεθεὶς ὁ Ἅγιος Νικόλαος τὸ ὁμοφώριον καὶ φυλακισθεὶς προστάξει τοῦ φιλοτιμηθέντος Αὐτοκράτορος περι τὴν δικαιοσύνην καὶ εὐπρέπειαν, ὀλίγου δεῖν καθηρεῖτο τῆς Ἀρχιερωσύνης καὶ ἀπεκόπτετο τὴν ραπίσασαν δεξιάν! Πλὴν ἐμφανισθέντων αὐτῷ ἐν τῇ φυλακῇ τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ καὶ τῆς Κυρίας Θεοτόκου καὶ ἐρωτησάντων «Διατί εἰ δέσμιος ἐν τῇ φυλακῇ Νικόλαε» καὶ ἀπαντήσαντος αὐτοῦ: «Διὰ τὴν ὑμετέραν εὐλάβειαν καὶ ἀγάπην», ὁ μὲν Δεσπότης Χριστὸς ἐνεχειρίσατο αὐτῷ Εὐαγγέλιον, ἡ δὲ Παναγία Θεοτόκος περιέβαλε αὐτοῦ τὸ ἀφαιρεθὲν ἀρχιερατικὸν ὁμοφώριον, ἅτινα καὶ ἔκτοτε εἰκονίζονται ἀπαραιτήτως ἐν τῇ ἱερᾷ τοῦ Ἁγίου Εἰκόνι. Μαθόντες Βασιλεὺς καὶ Σύνοδος τὰ φοβερά καὶ παράδοξα εἰς τὸν Ἅγιον τῶν Μυρῶν Ἐπίσκοπον Νικόλαον προσγενόμενα θαυμάσια ἐξήγαγον αὐτὸν ἐκ τῆς φυλακῆς καὶ ἀποκατέστησαν ἐν τῇ προτέρᾳ μετὰ τῶν θεοφόρων Πατέρων τῆς Συνόδου τάξει, ἵνα μετ' αὐτῶν ὑπογράψῃ καὶ σφραγίσῃ τῆς σωζούσης Ὁρθοδόξου Πίστεως τὸ ἀμώμητον Σύμβολον καὶ τῆς ἀρειανικῆς πλάνης τὴν εἰς τέλος καθαίρεισιν). Ὅσον καὶ ἂν ἐπὶ στομάτων φερόμενος οὗτος θρύλος παρουσιάζεται μυθώδης καὶ ἱστορικῶς ἐν μέρει δὲ καὶ ὀρ-

θολογιστικῶς ἀστήρικτος, δείκνυσιν, ἐν τούτοις, τὸ μέγεθος τῆς ἐνεργοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου συμμετοχῆς ἐν τῷ σκληρῷ τότε τῆς Ὀρθοδοξίας κατὰ τῆς αἰρέσεως ἀγῶνι καὶ τὸν ἐνθερμον τοῦ Ἁγίου Ἱεράρχου καὶ φλογερὸν, ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως ἀκεραίας ἀνοθεύτου καὶ ἀπαραχαράκτου τῆς Μιάς Πίστεως τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ζῆλον! Διὸ καὶ ἕως τῆς σήμερον ὁ Ἅγιος Νικόλαος ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὑμνεῖται ὡς «Κανὼν πίστεως» ὀρθοδόξου!

IV. Μετὰ δὲ τὴν θριαμβευτικὴν ἐπάνοδον τῷ 325 μ.Χ. ἐν τῇ ἰδίᾳ τῶν Μύρων Ἐπαρχία δὲν ἔπαυσεν ὁ Ἅγιος τῆς πίστεως Ὁμολογητῆς καὶ ὑπερασπιστῆς καὶ στοργικὸς ποιμενάρχης, μετὰ τοῦ αὐτοῦ πάντοτε ζήλου φροντίζων οὐ μόνον περὶ τῶν πνευματικῶν τοῦ ποιμνίου ἀναγκῶν, ἀλλὰ καὶ περὶ αὐτῶν τῶν υλικῶν, οἷα τις φροντιστῆς καὶ προστάτης καὶ τροφεὺς στοργικώτατος καὶ δὴ καὶ ἐν περιστάσεσι σιτοδείας καὶ λιμοῦ τε καὶ λοιμοῦ, προλαμβάνων τε πάντοτε τὰς διαιρέσεις καὶ ταραχὰς καὶ συγχύσεις, λαλῶν τὰ πρὸς εἰρήνην πάντοτε ἀρμόδια καὶ ὑπερασπιζόμενος τῶν ἀδυνάτων καὶ πτωχῶν ἀδικουμένων τὸ δίκαιον, πρὸ τῶν ἰσχυρῶν καὶ δυνατῶν καὶ ἀδίκων κριτῶν, καὶ ἐκ βεβαίου θανάτου τοὺς ἀθόους προφθάνων καὶ ρυόμενος, ὡς τοὺς Στρατηγούς Νεπωτιανὸν καὶ Οὐρσον καὶ Ἐρπυλίωνα, ὀπτανόμενος ζῶν ἔτι, καθ' ὑπνοῦς καὶ Κων/τίνῳ τῷ Βασιλεῖ καὶ Ἀβλαβίῳ τῷ τούτου Ἐπάρχῳ καὶ ἀποκαλύπτων τῆς ἀποφάσεως τὸ ἀδίκον!... Παράδοξον φαίνεται ἀληθῶς καὶ χρῆζον μελέτης καὶ ἐξηγήσεως, τὸ ὅτι ὁ Ἅγιος Νικόλαος ζῶν ἔτι καὶ ἐπὶ γῆς περιπατῶν, ἐπιυαλούμενος παρὰ τῶν εὐλαβουμένων αὐτόν, καὶ ἐν τόποις μεμακρυσμένοις ἔτι ὄντων καὶ ἐν θαλάσῃ κλυδωνιζομένων, προέφθανε καὶ ἐπιφαινόμενος ἐβοήθει καὶ ἠλευθέρου αὐτούς, ἐκ τῶν κινδύνων. Ἐτέρων δὲ πάλιν καὶ τοὺς λογισμοὺς καὶ τὰ κεκρυμμένα ἤλεγχε καὶ ἀπεκάλυπτε καὶ πρὸς τὴν μετάληψιν τῶν Ἀχράντων μυστηρίων προσερχομένους πολλακίς ὡς ἀναξίους ἠμποδίζεν ὡς ἔχων καὶ διακρίσεις χάρισμα καὶ πεφωτισμένους τὴν καθαρὰν καρδίαν καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα διὰ τοῦ ἀφθάρτου φωτὸς τοῦ παναγίου Πνεύματος. Τηλικούτος δ' ἦν τὸ παράστημα καὶ τὴν θεωρίαν ὁ Ἅγιος Νικόλαος ὥστε καὶ μηδέποτε πρότερον ἰδῶν τις αὐτὸν ἀνεγνώριζεν καὶ ἐν μέσῳ πολλῶν ἀνθρώπων, ἐκ τοῦ ἥθους τοῦ ἀγγελικοῦ καὶ ἐκ τῆς θαυμασίας ἐκείνης ἀκτινοβολίας ἠκτινοβόλει ἢ τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν αὐτῷ Θείου Πνεύματος λαμπηδῶν. Καὶ σιωπῶν ἐδίδασκε διὰ τῆς παρουσίας καὶ θεωρίας τοῦ ἑαυτοῦ τιμίου προσώπου, ὅπερ ἀληθῶς εἰπεῖν, ἦν «ἐπιστολὴ Χριστοῦ». Διὸ καὶ οἱ βλέποντες μόνον αὐτὸν κατενόουσαν τῇ καρδίᾳ καὶ ἐπέστρεφον εἰς θεογνωσίαν καὶ μετάνοιαν.

Ἐν μέσῳ διαρκοῦς καὶ ἀδιαλείπτου ποιμαντορικῆς δράσεως καὶ πατρικῶν φροντίδων, ἀφοῦ εἶδε τὴν Ὀρθοδοξίαν ἐπικρατήσασαν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Μαρτύρων ἐν δόξῃ καὶ τιμῇ, καὶ ἐχάρη ἐκεῖνος ὅστις πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ζωὴν ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐθύσασεν, ἐπέλικαν τῷ φυσικῷ τῶν θνητῶν νόμῳ τοῦ γήρατος καὶ τῆς φθορᾶς, μικρὸν

ἀσθενήσας, ἐκοιμήθη ἐν εἰρήνῃ περὶ τὸ 330 ψιθυρίζων τὸν 70ὸν ψαλμὸν τοῦ Δαβὶδ «Κύριε ἐπὶ Σοὶ ἤλπισα». Καὶ προσεῖπὼν «Εἰς χεῖρας Σου παρατίθωμὶ τὸ πνεῦμα μου». Ἐκλαυσαν τότε οἱ ὄρφανοὶ καὶ πτωχοί, ὅτι ἀπώλεσαν τὸν πατέρα καὶ ἀπεστερήθησαν τὸν προστάτην. Ἐθρήνησαν τὰ Μύρα μετὰ τῶν γηγενῶν καὶ τῶν ξένων, ὅτι τοιοῦτον ἀπώλεσαν ποιμένα καὶ Διδάσκαλον. Ἄλλ' ἐχάρησαν οἱ Ἄγγελοι τοιοῦτον ὑποδεξάμενοι Ἅγιον. Εὐφράνθησαν οἱ Μάρτυρες προῦπαντήσαντες τὸν συμμάρτυρα. Ἠγαλλιάσαντο οἱ Δίκαιοι, συναριθμήσαντες ἑαυτοῖς τὸν δίκαιον. Ἐπανηγύρισαν τῶν ἁγίων Ἱεραρχῶν καὶ ποιμένων καὶ Διδασκάλων αἱ χορεῖαι τοιοῦτον δεξιωθεῖσαι Ἱεράρχην καὶ Ποιμένα καὶ Διδάσκαλον. Εὐκαιορον δὲ εἰπεῖν, ἅπας ὁ Οὐρανὸς καὶ τῶν ἐν οὐρανοῖς τὰ ἀγμάτα ἐώρτασαν ἐν εὐφροσύνῃ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ μάκαρος Νικολάου ἀνηγέρθη ἀμέσως Ναὸς περικαλλέστατος καὶ ὀνομαστός, ὅστις ἀπέβη πολυσύχναστον προσκύνημα προσερχομένων ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης πιστῶν καὶ πηγῆ ποικίλων καὶ παντοίων θαυμάτων.

Ἡ ἀναγνώρισις τοῦ Ἁγίου Νικολάου ὡς ἁγίου καὶ θαυματουργοῦ ζῶντος ἔτι συνετέλεσεν ὥστε ἀμέσως νὰ διαδοθῇ ἡ ἑορτὴ τῆς μνήμης αὐτοῦ κατὰ τὴν 6ην Δεκεμβρίου, καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολήν, ἥδη ἀπὸ τοῦ 6ου αἰῶνος. Ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἁγίας Σοφίας Κων/πόλεως ἤγετο ἐπιβλητικὴ ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἁγίου Νικολάου⁸. Θαῦμα τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ συνετέλεσεν εἰς τὴν μείζονα ἀναγνώρισιν αὐτοῦ τὸ ἐξῆς: Χριστιανὸς Κωνσταντινουπολίτης ἰδιαιτέραν τρέφων πρὸς τὸν Ἅγιον Νικόλαον εὐλάβειαν θαλασσοπορῶν ἐπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν ἐν καιρῷ νυκτὸς καὶ ἀναζητηθεὶς δὲν εὐρέθη. Βυθιζόμενος ἐπικαλέσθη τὸν προστάτην αὐτοῦ κράζας «Ἅγιε Νικόλαε βοήθει μοι». Μυστηριωδῶς τότε τῇ θαυμαστῇ ἐπεμβάσει τοῦ Ἁγίου Νικολάου εὐρίσκειται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ οἴκου του στάζων ὀλόκληρος θάλασσαν καὶ ἀποκαλύπτει εἰς τοὺς οἰκείους του καὶ προστρέξαντας τοῦ Ἁγίου Νικολάου τὸ θαῦμα. Τὸ θαῦμα συνεχίνησεν ὀλόκληρον τὸν λαὸν τῆς Κων/πόλεως ἀπετέλεσε δὲ θέμα συζητήσεως τοῦ Πατριάρχου Ἐπιφανίου καὶ τῆς Συνόδου καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς ἀνήγειρε, περὶ τὸ 530 ὀραιότατον εἰς τὸν Ἅγιον Νικόλαον Ναὸν ἐν τῷ προαστείῳ τῶν Βλαχερνῶν. Μέχρι τοῦ Θ' αἰ. πανταχοῦ τῆς Ἀνατολῆς μεγαλοπρεπεῖς Ναοὶ ἀνηγέρθησαν εἰς τὸν θαυματουργὸν Ἅγιον Νικόλαον⁹ καὶ καθιε-

8. Acta Sanctorum Decembris, σελ. 568 κ. ἐ. G. Aurich, Hagios Nikolaos, Synax' Eccl. G.P. σελ. 284.

9. 25 Ναοὶ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγ. Νικολάου ὑπῆρχον τὸν 9' αἰῶνα ἐν Κων/πόλει. Ἡ Θεοτόκος εἶχεν 120 Ναοὺς, ὡς πολιοῦχος τῆς Κων/πόλεως. Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος 35. Ὁ Ἀρχάγγελος Μιχαὴλ 24. Ὁ Ἅγιος Θεόδωρος ὁ στρατηλάτης 16. Κατὰ τὸ 897, ἀνιδρῆθη παρὰ τὴν Γέφυρην τῆς Γαλατίας Ναὸς ἐπ' ὀνόματι τῶν τριῶν Ἁγίων, Νικολάου, Ἰπατίου Γαγγρῶν καὶ Βασιλείου. Μία ἐπιγραφὴ τοῦ Ναοῦ ἀποδίδει εἰς τὸν Ἅγιον Νικόλαον τὸν παράδοξον τίτλον τοῦ «ἀρχιάστρου», σημαίνουσα πιθανῶς τὸν ἀρχίατρον. Τοῦτο προφανῶς ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ ἱαματικὸν μύρον, ὅπερ ἀνέβλυζεν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἁγίου ἐν Μύροις, ἕνεκα τοῦ ὁποῦ καὶ μυροβλύτης καὶ ἱαματικὸς ἐθεωρεῖτο. Ἐν Καππαδοκίᾳ προσέτι

ρώθη παρά τοῖς ἀπανταχοῦ Ὁρθοδόξοις ἡ Πέμπτη τῆς ἐβδομάδος ἡμέρα πρὸς τιμὴν τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐκ παραλλήλου πρὸς τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους τοῦ Κυρίου, τουθ' ὅπερ καταφαίνεται ἐκ τε τοῦ «Μ. Ὁρολογίου» καὶ τῆς «Παρακλητικῆς», ἅτινα, καίτοι εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ θ' αἰῶνος διασώζουσι ὅμως καὶ ἀρχαιοτέραν τοῦ θ' αἰῶνος παράδοσιν. Κατὰ τὸ 1087, ἦτοι 33 ἔτη μετὰ τὸ ὀριστικὸν σχίσμα τῶν παπικῶν, ἀπήγαγον οὗτοι διὰ πειρατικῶν πλοίων τὸ λείψανον τοῦ Ἁγίου εἰς Μπάρι τῆς Ἰταλίας καὶ κατέθεσαν τοῦτο ἐν τῷ Ναῶ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, κατὰ τὴν 9ην Μαίου. Ἐκτοτε δ' ἐορτάζουσι τὴν ἡμέραν ταύτην οἱ Δυτικοί, καὶ τὸ Μπάρι κατέστη τὸ μεγαλύτερον προσκύνημα τῶν ναυτιλλομένων τοῦ κόσμου¹⁰.

Οὕτω δύνανται νὰ λεχθῆ ὅτι ὁ Ἅγιος Νικόλαος, ὁ Ὅσιος, ὁ ἀπαράμιλλος εἰς ἐλεημοσύνας, ὁ Ὁμολογητῆς τῆς Πίστεως, ὁ ἥρωας τῆς Ἁγίας πρώτης Οἰκουμένης Συνόδου τῆς Νικαίας, ὁ θαυματουργὸς Ἰεράρχης, ζῶν ἐγέμισεν τὴν ἀνθρωπότητα μὲ τὰς καλωσύνας του, καὶ μετὰ θάνατον μὲ τὰ θαύματά του, ὧν αἰωνίαν καὶ ζῶσαν ἀπήχησιν ἀποτελεῖ ἡ γνωστὴ εἰς τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια τῆς πατρίδος ἡμῶν εὐχή, ἡ διδομένη ὑπὸ τῶν συγγενῶν καὶ φίλων εἰς τοὺς ναυτιλλομένους καὶ μάλιστα κατὰ τὸν πρῶτον πλοῦν αὐτόν: «Ὁ Ἀη-Νικόλας στὸ τιμόνι σου».

Ἄρχιμ. ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΗΣ, Π.τ. Θ.Φ.

Διευθυντῆς Θερησκευτικῆς Ὑπηρεσίας Γ.Ε.Α.

ἔθεωρεῖτο ὁ Ἅγιος Νικόλαος Διδάσκαλος τῆς Ἐκκλησίας, ὡς οἱ Τρεῖς Μέγιστοι Ἰεράρχαι καὶ οἱ ἐν τῇ Δύσει ἅγιοι Ἀμβρόσιος, Ἰερώνυμος καὶ Γρηγόριος Μέγας ὁ Διάλογος. Ἐν τῇ ἐγγύς τῇ Μ. Ἀσίᾳ Κύπρῳ ὁ Ἅγιος Νικόλαος ἔδωκε τὸ ὄνομα του εἰς 20 τοπωνύμια ἐναντι 67 τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ἐπὶ 4067 Ναῶν ἡ Ἑλλάς περὶ τὸ 1910 εἶχεν ἀφιερωμένους εἰς τὴν Παναγίαν Ναοὺς 752, εἰς τὸν Ἁγίον Νικόλαον 359, εἰς τὸν Ἁγίον Γεώργιον 291, εἰς τὸν Ἁγίον Ἀθανάσιον 196, εἰς τὸν Ἁγίον Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν 189. (Vies des Saints, Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 200 κ.έ.).

10. Ἐνθ' δι' ἡμᾶς τοὺς Ἀνατολικούς ὁ Ἅγιος Νικόλαος εἶναι προστάτης τῶν ναυτιλλομένων, τῶν χηρῶν καὶ ὀρφανῶν καὶ ἀδίκουμένων, διὰ τοὺς Δυτικούς εἶναι καὶ προστάτης τῶν παιδίων. Τοῦτο δέ, εἴτε διότι παιδιόθεν ἀνεδείχθη πρότυπον ἀγνόητος εἴτε ἐπειδὴ, κατὰ τινα θρύλον, ἀνέστησεν ὑπὸ Ἑβραίου φονευθέντα ἐντὸς βαρελίου πλήρους βελονῶν παιδίον. Διὰ τὸν τελευταῖον λόγον, ἐν τῇ Δύσει ὀπόθεν προέρχονται παράδοξοι οἱ θρύλοι περὶ τοῦ ὅτι οἱ Ἑβραῖοι συλλαμβάνουσι καὶ ρίπτουσι τὰ παιδιά τῶν χριστιανῶν εἰς τὰς βελόνας, ἐντὸς βαρελίου, ὁ Ἅγιος Νικόλαος θεωρεῖται προσέτι προστάτης τῶν βαρελοποιῶν. Τέλος δέον νὰ προστεθῆ, ὅτι μετὰ τὴν ἐκχριστιάνισιν τῶν Ρώσων καὶ τοῦ ἐγγύς αὐτοῖς Βορρᾶ πλὴν τῆς ἐξαιρέτου θέσεως ἦν κατέλαβεν ὡς Ἅγιος καὶ θαυματουργὸς Ἰεράρχης ὁ Νικόλαος παρ' αὐτοῖς, διεδόθη παρηλαγμένος πως καὶ μυστηριώδης καὶ εἰς τοὺς ἐγγύς γερμανικούς λαοὺς, οἵτινες θεωροῦν αὐτὸν ὡς φέροντα τὰ δῶρα εἰς τὰ παιδιά κατὰ τὴν νύκτα τῆς Πρωτοχρονιάς, ὡς ἡμεῖς θεωροῦμεν τὸν Ἀη-Βασίλην.

ΣΗΜ. Ἐκ τοῦ προηγουμένου φύλλου τῆς «Ἐκκλησίας», ὑπ' ἀριθ. 23 τῆς 1ης Δεκεμβρίου, ἐκ τῆς σειρᾶς «Οἱ Πρόμαχοι τοῦ Συμβόλου τῆς Νικαίας», «Ἅγιος Νικόλαος Μύρων, ὁ Θαυματουργός» καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ πρώτου κεφαλαίου, ἐξέπεσαν αἱ ἐξῆς φράσεις, ἐκ τῆς σειρᾶς τῶν κεμένων, αἰτινες καθιστοῦν τὸ σημεῖον ἐκεῖνο ἀνεξήγητον. Μετὰ τὸ «Καὶ ἰκανῆ παρ' αὐτῶν κληρονομήσας περιουσίαν» ἀναγνωστέον:— δὲν ἐφυσιάθη ἐκ τῆς χειραφέτου ἐλευθερίας, δὲν ἐφθάρη τὰ διανοήματα καὶ τὴν καρδίαν—, μεθ' ὃ ἐπακολουθεῖ κανονικῶς «ἐκ τοῦ ἐν ταῖς χερσὶ χριστοῦ καὶ ἀργυρίου...».

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΛΗ

Δημιουργοῦν τὴν ἐλπίδα.

Καθ' ἃ ἀνεγρόφη ἐν τῷ τύπῳ ὁ Ὑπουργὸς Θερησκευμάτων καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας κ. Κασσιμάτης, παραστάς πρὸ τῶν ἐορτῶν εἰς μίαν τῶν συνεδριῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ ἐκφράσας τὴν χαρὰν του διὰ τὴν μετ' αὐτῆς ἐπίσημον ἐπαφὴν, κατέληξεν εἰπὼν: «Θεωρῶ τὴν Ἐκκλησίαν θεματοφύλακα τῆς παραδόσεως τοῦ Ἔθνους, ἡ δὲ Πολιτεία, ἐνδιαφερομένη διὰ τὸ μέλλον αὐτοῦ, θὰ ἐπιδιώξη τὴν ἀρμονικὴν συνεργασίαν Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας».

Αἱ δηλώσεις αὗται ἀποδεικνύουν, ὅτι ὁ κ. Ὑπουργὸς κατανοεῖ τὸν πολλάκις τοις ἐκείναι ἀπὸ τῆς παρουσίας στήλης Ἐθνοποιὸν ὄλον τῆς Ἐκκλησίας καὶ δημιουργοῦν τὴν ἐλπίδα, ὅτι θὰ γίνῃ ὑπὸ τοῦ κ. Ὑπουργοῦ ἡ ἐνδεικνυομένη εἰσήγησις εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ἵνα ληφθοῦν ἐπὶ τέλους τὰ προσήκοντα μέτρα, πρὸς ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλύτερον καὶ οὐσιαστικώτερον ἀξιοποιήσιν τῆς εὐεργετικῆς ἐν τῇ ἐλληνικῇ κοινωνίᾳ ἀποστολῆς τῆς Ἐκκλησίας.

Ἄξιέπαινος Ἐγκύκλιος.

Εἶναι ἄξιον ἰδιαιτέρας ἐξάρσεως τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου Θερησκευμάτων καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας κ. Χ. Σολομωνίδης, ἐκτιμῶν τὴν προσπάθειαν τῆς «Ἀποστολικῆς Διακονίας» πρὸς πνευματικὴν ἀναγέννησιν τῶν μαθητῶν διὰ τοῦ Μυστηρίου τῆς Ἱερᾶς Ἐξομολογήσεως, ἐξαιρέσει πρὸς τοὺς Γενικούς Ἐπιθεωρητάς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως καὶ πρὸς τοὺς Διευθυντὰς τῶν παντὸς εἶδους προτύπων Γυμνασίων ἐγκύκλιον, διὰ τῆς ὁποίας οὗτος ἐξαιρεῖ τὴν διὰ τοὺς μαθητὰς σημασίαν τοῦ ἱεροῦ τούτου Μυστηρίου.

Ὡς τονίζεται ἐν τῇ Ἐγκυκλίῳ ταύτῃ, «δέον οἱ κ. κ. Διευθυνταὶ τῶν Σχολείων Μ.Ε., ἀφ' ἐνός νὰ ἀποβλέψωσιν εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ καταλλήλου κλίματος τῇ συνδρομῇ τῶν θεολόγων Καθηγητῶν, οἵτινες διὰ καταλλήλων παραινήσεων, ὁμιλιῶν ἢ εισηγήσεων θὰ τονίσωσι εἰς τοὺς μαθητὰς τὴν ἀνακαινιστικὴν δύναμιν τοῦ μυστηρίου τούτου, τὸ ὅσιον ἐκτὸς τῆς καθαρῶς θερησκευτικῆς σημασίας του βοηθεῖ τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐπ' ἀγαθῷ ἀνάπτυξιν τῆς βουλήσεως τοῦ ἐφήβου, ἀφ' ἑτέρου δέ, ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν ὑπὸ τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας συνιστωμένων πνευματικῶν, νὰ διευκολύνωσι διὰ παντὸς τρόπον τὴν προσέλευσιν τῶν μαθητῶν εἰς τὸ Ἱερόν μυστήριον ἐν τῷ πλησιεστέρῳ πρὸς τὸ σχολεῖον Ἱερῷ Ναῶ».

Ἡ «Ἐκκλησία» ἐκφράζουσα τὴν χαρὰν τῆς διὰ τὴν Ἐγκύκλιον ταύτην, εὐχεται ὅπως πάντοτε οἱ ἰθύνοντες τὰ τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας ἐμφορῶνται ὑπὸ τοσοῦτον ὕμνου καὶ ἀληθῶς ἀνακαινιστικοῦ πνεύματος.

Τὸ «Φροντιστήριον ὑποψηφίων κατηχητῶν».

Μετὰ χαρᾶς δέον νὰ χαιρετισθῆ καὶ ἡ κατὰ τὸ τρέχον ἀκαδημαϊκὸν ἔτος λειτουργία τοῦ ὑπὸ τὴν αἰ-

γίδα τῆς «Ἀποστολικῆς Διακονίας» τελούντος «Φροντιστηρίου ὑποψηφίων κατηχητῶν», εἰς τὸ ὁποῖον φοιτοῦν πτυχιούχοι ἢ σπουδασταὶ πασῶν τῶν Ἀνωτάτων Σχολῶν, Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν, ὡς καὶ ἀπόφοιτοι Γυμνασίου ἀφοτέρων τῶν φύλων, διακρινόμενοι διὰ τὴν εὐσέβειαν καὶ τὸ ἦθος των.

Ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ τούτῳ καταβάλλεται ἰδιαίτερα προσπάθεια, ὅπως οἱ φοιτῶντες εἰς αὐτό, οἵτινες ἐπιθυμοῦν νὰ ἐντάξουν ἑαυτοὺς εἰς τὸ Κατηχητικὸν ἔργον τῆς Ἐκκλησίας, ἀποκτήσουν τὰ ἀπαραίτητα θεωρητικὰ καὶ πρακτικὰ ἐφόδια, ὥστε νὰ καταστοῦν οὗτοι ἱκανοὶ διὰ τὸ ὑψηλὸν λειτουργημὰ τοῦ Κατηχητοῦ.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι τὸ νέον τοῦτο δημιουργημὰ τῆς Ἐκκλησίας μας οὐ μόνον θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν προώθησιν τῆς ἐνοποιήσεως τοῦ Κατηχητικοῦ ἔργου τῆς πατρίδος μας, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐκπαιδεύσῃ Κατηχητάς, οἵτινες θὰ ἐμπνέονται ὑπὸ τοῦ Ὁρθοδόξου Κατηχητικοῦ Ἰδεώδους, ὅπερ δὲν εἶναι ἀπλῶς βιβλικὸν καὶ Χριστοκεντρικόν, ὡς εἶναι τὸ Προτεσταντικόν, ἀλλ' εἶναι καὶ ἐν ὀρθοδόξῳ ἐννοίᾳ ἐκκλησιαστικόν καὶ λειτουργικόν.

Ἄθορῦβος ἀναπτύσσεται.

Εἰς ὅσα μέχρι τοῦδε ἔχομεν σημειώσει περὶ τῆς κοινωνικῆς δραστηριότητος πολλῶν ἐκ τῶν Σεβ. Ἱεραρχῶν μας, καὶ ἰδίως τῆς ὑπὲρ τῶν παιδίων προνοίας αὐτῶν, θὰ ἠδύνατο νὰ προστεθῇ καὶ μία νέα λαμπρὰ ἐκδήλωσις. Πρόκειται διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας δημιουργίαν ἰδίαις δαπάναις «Ἐστίας συσσιτίου ἀπόρων καὶ ὀρφανῶν παιδιῶν». Τὸ σύνθημα τοῦ Σεβασμιωτάτου εἶναι «νὰ μὴ λείψῃ τὸ φαῖ ἀπὸ κανένα φτωχὸ καὶ ὀρφανὸ παιδάκι». Ἡ στέγασις τῆς «Ἐστίας» θὰ γίνῃ εἰς τὸ οἶκον τῆς παλαιᾶς Ἐπισκοπῆς, τὸ ὁποῖον ἐπισκευάζεται καταλλήλως ὑπὸ τὴν προσωπικὴν ἐπίβλεψιν καὶ παρακολούθησιν τοῦ Σεβασμιωτάτου.

Ὅστε τὸ κοινωνικὸν ἔργον τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ἀθορῦβος ἀναπτύσσεται ὁλονὲν καὶ περισσότερον. Βεβαίως εἰς πολλοὺς τομεῖς πρέπει ἀκόμη νὰ ἐπιτελεσθοῦν πολλὰ. Ἀλλὰ καὶ αἱ πτυχαὶ τῆς μέχρι τοῦδε συντελεσθείσης πολυσχιδοῦς ἀντιμετωπίσεως τῆς πολυμῶρφου δυστυχίας δεικνύουν, ὅτι ἡ Μήτηρ Ἐκκλησία δὲν ἀδιαφορεῖ διὰ τὰ κοινωνικὰ προβλήματα, ἀλλὰ τὰ ἀντιμετωπίζει διὰ τῆς κινητοποιήσεως πολλῶν ἐκλεκτῶν Ἱεραρχῶν τῆς.

Νὰ διέπωνται ὑπὸ εἰλικρινείας προθέσεων.

Αἱ εἰδήσεις καὶ πληροφορίες περὶ τῆς ἀξαναμένης δραστηριότητος τῶν σλαβικῶν ἐκκλησιῶν ἐν ταῖς ἀνατολικαῖς περιοχαῖς καὶ ἰδίως ἐν τῇ περιοχῇ τῶν Ἁγίων Τόπων πληθύνονται ὁλονὲν καὶ περισσότερον. Οὕτω πρὸς τοῖς ἄλλοις ἡ Ῥωσικὴ Ἐκκλησία ἐσχάτως μελετᾷ τὴν σύστασιν μοναχικοῦ τάγματος διὰ τοὺς Ἁγίους Τόπους, ὅπερ θὰ ἀποτελεσθῇ ἐκ νέων κληρικῶν, οἱ ὅποιοι θὰ στέλλονται ἐκ Ῥωσίας διὰ νὰ ὑπηρετήσουν εἰς τὴν Παλαιστίνην ἐπὶ ἐν χρονικὸν διάστημα πρὶν ἢ τοποθετηθοῦν εἰς οἰονδήποτε ἄλλην θέσιν τοῦ ὄψιμου πατριαρχείου. Ὅσαύτως, κατὰ τὰς εἰ-

δήσεις ταύτας, ἡ Ῥωσικὴ Ἐκκλησία προτίθεται νὰ ὑποβάλλῃ τὸ σχετικὸν σχέδιον εἰς τὸν Πατριάρχην Ἱεροσολύμων μὲ τὴν δήλωσιν, ὅτι ἡ Ῥωσικὴ Ἐκκλησία θὰ ἀναλάβῃ τὰ ἔξοδα τῆς ἐπιδιορθώσεως μερικῶν ἐκ τῶν παλαιῶν μονῶν, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐγκαταλελειμμέναι εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους, ταυτοχρόνως δὲ θὰ ἐπαναλάβῃ παλαιὰν προσφορὰν οικονομικῆς ἐνισχύσεως τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων, «διὰ νὰ δυνηθῇ ἡ Ὁρθοδοξία νὰ ἐπανεύρῃ τὴν παλαιὰν τῆς αἴγλην εἰς τὴν Ἀνατολήν».

Ἄς ἐσχηθῶμεν, ὥστε πᾶσαι αἱ ἐνέργειαι αὗται νὰ διέπωνται ὑπὸ εἰλικρινείας προθέσεων καὶ νὰ ἀποβλέπουν τῷ ὄντι εἰς τὸ μεγαλεῖον τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ οὐχὶ εἰς τὴν πραγματοποίησιν πολιτικῶν σκοπῶν καὶ κοσμικῶν ἐπιδιώξεων. Πάντως οἱ ἡγέται τῶν ἐπὶ μέρους Ἑλληνικῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρέπει νὰ εὐρίσκονται ἐν ἐπιφυλακῇ, ἵνα μὴ αἰφνιδίως ἐδρεθοῦν πρὸ δυσαρέστων ἐξελίξεων καὶ γεγονότων, τὰ ὁποῖα ὄχι μόνον δὲν θὰ συντελέσουν εἰς τὴν ἀΐξισιν τοῦ γοήτρου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀλλὰ θὰ μειώσουν αὐτὸ ἀνεπανορθώτως.

«Θ' ἀπετέλει μεγίστην προσφορὰν πρὸς τὴν Ὁρθοδοξίαν».

Ἐπὶ τῷ προσεχεῖ ἑορτασμῷ τῆς χιλιετηρίδος τῆς Μονῆς Μεγίστης Λαύρας τοῦ Ἁγίου Ὁρους πολλὰ γράφονται κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας εἰς τὰς ἐφημερίδας καὶ τὰ περιοδικὰ. Εἶναι γενικὸν τὸ αἶτημα τῆς ὁργανώσεως τοῦ ἑορτασμοῦ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ προβληθῇ οὐ μόνον τὸ Ἁγιον Ὄρος, ἀλλὰ καὶ ἡ καθ' ὅλον Ὁρθοδοξία.

Ὡς ὀρθότατα ἐτονίσθη ἐν ἄρθρῳ, δημοσιευθέντι ἐν ἀθηναϊκῇ ἐσπερινῇ ἐφημερίδι, ὁ ἑορτασμός οὗτος δὲν πρέπει νὰ εἶναι εἰς ἀπλοῦς «ἑορτασμός ταξιδίων ἐπισκέψεων, γευμάτων καὶ λόγων κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον προχείρων». Δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ «τὴν σφραγίδα τοῦ ἐφημέρου», ἀλλὰ «τὴν σφραγίδα τοῦ διακόσῳ καὶ αἰωνίου».

Καὶ πῶς θὰ ἐπιτυγχάνετο τοῦτο; Εὐστόχως πάλιν σημειοῦται ἐν τῷ ἄρθρῳ τούτῳ: «Ἄν ἐγκαίρως ἐπεστρατεύοντο ὑψηλῆς στάθμης μοναχικαὶ μορφαί, θεολόγοι, ἀγιογράφοι, λόγιοι, ἂν συνεκροτεῖτο ἐν ἐπιτελεῖον πνευματικῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι θ' ἀψησχολοῦντο ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον μὲ τὴν προβολὴν τῶν μεγάλων μορφῶν, τῶν πνευματικῶν ἐπιτεγγμάτων, τῶν καλλιτεχνικῶν θησαυρῶν αὐτοῦ τοῦ μεγίστου κέντρου τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ ἂν τὸ ἔργον αὐτὸ ἐβλεπε τὸ φῶς τὴν ὥραν τοῦ ἑορτασμοῦ, τὸ ἱστορικὸν μνημόσυνον θὰ ἦτο πλήρες καὶ θ' ἀπετέλει μεγίστην προσφορὰν πρὸς τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ τὴν ἐποχὴν μας. Θὰ ἦτο ἑορτασμός ἀντάξιος τοῦ φάρου τῆς ἀκτινοβολίας, θὰ ἦτο μόνιμος προσφορὰ πρὸς τὸν ἄνθρωπον».

Νέα πρωτοβουλία.

Τὸ Κεντρικὸν Συμβούλιον τῆς «Ἀποστολικῆς Διακονίας», ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ αὐτοῦ, ὅπως παράσχη εἰς τοὺς ἐργάτας τοῦ ἀμπελώνου τοῦ Κυρίου κατάλ-

ληλα και πρακτικά βοηθήματα διὰ τὸν καταρτισμὸν διαφόρων ἐπικαίρων ὀμιλιῶν και προαγωγῆν τοῦ ἔργου αὐτῶν και μεταξὺ τῶν νέων, ἤχθη και κατὰ τὸ νέον ἐκκλησιαστικὸν και σχολικὸν ἔτος εἰς τὴν ἀπόφασιν, ὅπως χορηγήσῃ εἰς τοὺς Ἱεροκήρυκας τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων δωρεὰν τὰ ἐσχάτως ἐκδοθέντα ὑπὸ τῆς «Ἀποστολικῆς Διακονίας» νέα Κατηχητικά Βοηθήματα τῆς Β' σειράς πάντων τῶν κύκλων.

Ἡ «Ἐκκλησία», ἐξαιρούσα καθυκόντως τὴν νέαν πρωτοβουλίαν και ἐνέργειαν ταύτην τοῦ Κεντρικοῦ Συμβουλίου τοῦ ἱεραποστολικοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας μας, ὅτι πιστεύει ἢ ὑπὸ τῶν Ἱεροκηρύκων χρήσις τῶν βοηθημάτων τούτων θὰ συντελέσῃ σημαντικῶς εἰς τὸν συγχρονισμὸν και τὴν καλύτεραν ἀπόδοσιν τοῦ ἐν ταῖς τάξεσι τῶν νέων διδακτικοῦ τῶν ἔργου.

Ναυαγωστικά και «καλοὶ Σαμαρεῖται».

Ἄξιολογος εἶναι μία ἐπιστολὴ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Τρίκκης και Σταγῶν κ. Διονυσίου, δημοσιευθεῖσα ἐν ἐφημερίδι τῶν Τρικκάλων, ἔχουσα σχέσιν πρὸς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀναληφθεῖσαν προσπάθειαν διὰ τὴν ἀξίωσιν τῆς πνευματικῆς ἀκτινοβολίας τῶν ἱερῶν μονῶν τῶν Μετεώρων. Αὐτὴ τονίζει μεταξὺ ἄλλων τὰ ἐξῆς ἐν σχέσει πρὸς τὴν εἰκόνα, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ παρουσιάζουν τὰ ὀρθόδοξα μοναστήρια: Ταῦτα δὲν πρέπει μόνον νὰ εἶναι «τόποι, ὅπου θαυματουργήσῃ σὲ παρελθόν ἢ πίστις ἐκλεκτῶν και ἀφιερωμένων ὀλοκληρωτικῶς σὲ Θεό», ἀλλὰ και «ζωντανὰ κατοικητήρια μοναχῶν μὲ πίστι, μόρφωσι, ἀρετὴ και ἀγάπη, μεταφραζόμενῃ σὲ ἱεραποστολικὴ δραστηριότητα και ἔργα εὐποιίας... Ὅχι μόνον σὰν τόπους μὲ ἀρχαιολογικὴ ἀξία θέλουν νὰ βλέπουν οἱ ἐπισκέπτες τὰ Μοναστήρια μας, ἀλλὰ πρὸ παντός σὰν Μοναστήρια ἐκπληρώνονται και σήμερον τὸν ἁγίους προορισμό. Νὰ εἶναι ἅγια γιὰ ν' ἀγιάζων. Φωτεινὰ γιὰ νὰ φωτίζων. Κέντρα ζωῆς πνευματικῆς και δραστηριότητος. Μὲ προῆ δημονοργικῆ. Ἐστῆς ἀγάπης και καλωσύνης και ἔργων εὐποιίας. Ναυαγωστικά γιὰ νὰ πετοῦν σωσίβια. «Καλοὶ Σαμαρεῖται» γιὰ νὰ χύνουν σὲς πληγῆς τῶν πάσης φύσεως τραυματισμένων «ἐλαιον και ὀνον». Ἐτσι θέλει τὰ Μοναστήρια και ἡ Ἐκκλησία, γιὰ νὰ τῆς εἶναι κώχημα και δόξα και τιμὴ».

Τὸ γνήσιον ἀθλητικὸν πνεῦμα.

Ἐξ ἀφορμῆς τῆς ὑπὸ κληρικῶν τινῶν παρακολοθησεως ποδοσφαιρικῶν «μάτς» και τῶν ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Δημητριάδος κ. Δαμασκηνοῦ καταβαλλομένων προσπαθειῶν πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ ἀθλητισμοῦ τὰ «Νέα» ἐδημοσίευσαν ἄρθρον, ἀναφερόμενον εἰς τὰς σχέσεις «Ἐκκλησίας» και ἀθλητισμοῦ.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ θὰ ἠθέλομεν νὰ σημειώσωμεν, ὅτι μόνον ἐντὸς τῆς χριστιανικῆς ἀτμοσφαιρας ἀξιοποιεῖται κατὰ τρόπον ἀπολύτως ἱκανοποιητικὸν τὸ γνήσιον και ἀληθές ἀθλητικὸν πνεῦμα, ὅπερ δὲν ὀδηγεῖ εἰς ἐγωϊστικοὺς ἀνταγωνισμοὺς και βαρβάρους ἐκδηλώσεις πρὸς κατάκτησιν διὰ παντός θεμιτοῦ ἢ ἀθεμίτου μέσου ἐνός κυπέλλου ἢ ἔκεορ, ἀλλ' ἀντιθέτως συμβάλλεται εἰς τὴν ἀσκησιν τῆς πειθα-

χίας, εἰς τὴν ἀπόκτησιν τοῦ θάρρους, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος τῆς ἐγγενοῦς ἀτομικῆς και ὀμαδικῆς ἀμίλλης, εἰς τὴν ἰσχυροποίησιν τῶν ψυχικῶν ἐνεργειῶν, εἰς τὴν ἀπομάκρυνσιν τῆς δυσθυμίας και τῆς δειλίας, εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν κοινωνικῶν ἀρετῶν, εἰς τὴν μόρφωσιν ἠθικοῦ χαρακτήρος.

Ἐπειτα διὰ τοὺς Χριστιανούς νέους ἢ ἀθλητικῆ ζωῆ δὲν εἶναι αὐτοσκοπός, ἀλλ' ὕμνος πρὸς τὸν Δημιουργόν, ὅστις καθιστᾷ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ἱκανὸν διὰ τὴν ἐπιτέλεσιν ὀφίστων κατορθωμάτων και ἀναδεικνύει τὸν ἀνθρωπὸν κύριον τῆς γῆς και τῆς ὕλης. Ἰδίως τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα, ὡς Ἐνοριακὰ Κέντρα Νεότητος διὰ τῶν γηπέδων και τῶν κατασκευάσεων αὐτῶν, πρέπει νὰ καλλιεργοῦν τὸ γνήσιον ἀθλητικὸν πνεῦμα.

Δηλητηριάζουσι τὰς σχέσεις.

Ἡ πρόσφατος δήλωσις τοῦ ἐπισήμου ἐκπροσώπου τοῦ γιουγκοσλαβικοῦ ὀπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν περὶ ὕπαρξεως ἐν Ἑλλάδι «μακεδονικῆς μειονότητος» ἐλόπησε βαθύτατα τοὺς πιστεύοντας εἰς τὴν ἑλληνογιουγκοσλαβικὴν φιλίαν. Διὰ τὴν Ἑλλάδα δὲν ὕπαρχει καμμία «μακεδονικὴ μειονότης», διότι ἀπλούστατα δὲν ὕπαρχει μακεδονικὴ ἐθνότης, ἢ ὁποῖα ἐφενεθή μεταπολεμικῶς πρὸς ἐπίτευξιν ἐπεκτατικῶν σκοπῶν. Ὁ λεγόμενος «μακεδονικὸς λαός» ὑπέστη και αὐτός εἰς τὸ παρελθόν διαφοροὺς ἐπιδράσεις στερεῖται ὁμως τῶν γνωρισμάτων ἐκείνων τὰ ὁποῖα συνθέτουν ἐν ἔθνος. Ὅλος δὲ ἀβασίμως και αὐθαίρετως ἀνακηρύσσεται ὡς αὐτοτελές ἔθνος, μὲ δῆθεν ἴδιαν ἱστορίαν και γλῶσσαν.

Οἱ ἰθύνοντες τῆς φίλης Γιουγκοσλαβίας, διὰ νὰ ἐνισχύσουν τὴν ἀνυπόστατον θέσιν περὶ τῆς ὕπαρξεως ξεχωριστοῦ «μακεδονικοῦ ἔθνους», ἐδημιούργησαν τὸ 1958, κατὰ πραξικοπηματικὸν τρόπον, και χωρὶς νὰ ἐρωτήσουν τὴν ἐκκλησίαν Σερβίας, τὴν λεγομένην «Ἀυτόνομον Ἐκκλησίαν Μακεδονίας», τῆς ὁποίας ἡ ἔδρα ἐδρῖσκειται εἰς τὰ Σκόπια. Ἡ ἀντικανονικὴ αὐτὴ πράξις ἀπετέλεσε βαρὺν πλήγμα κατὰ τῆς ἐνότητος τῆς ἀδελφῆς Σερβικῆς Ἐκκλησίας, ὑπερ τῆς διατηρήσεως τῆς ὁποίας συνηγόρησε, μὲ θεομὸν και εὐλικρινῆς ἐνδιαφέρον, και ὁ ἀειμνήστος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Δωρόθεος· ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν του εἰς τὰ Σκόπια τὸ 1956 συνέστησεν ἐπισήμως εἰς τοὺς ἱερεῖς τῆς γιουγκοσλαβικῆς Μακεδονίας πειθαρχίαν και ὕπακοήν εἰς τὴν Διοικοῦσαν Ἐκκλησίαν και διαφύλαξιν τῆς ἐνότητος τῆς Σερβικῆς Ἐκκλησίας.

Ἀποροῦμεν ἀληθῶς, πῶς οἱ ὑπεύθυνοι Γιουγκοσλάβοι ἀκόμη δὲν ἀντελήφθησαν, ὅτι ἡ δημονοργία «Ἀυτόνομον ἐκκλησίας Μακεδονίας» και ἡ ἀσπαστασία θεωρίας τῶν περὶ ὕπαρξεως ξεχωριστοῦ «μακεδονικοῦ ἔθνους» διασποῦν τὴν συνοχὴν τοῦ κράτους τῶν και δηλητηριάζουσι και ὀπνομενοῦν τὰς και δι' αὐτοὺς πολλαπλῶς ὀφελίμους φιλικὰς σχέσεις μὲ τὸν ἑλληνικὸν λαόν, μὴ ἀποκλειομένου τοῦ ἐνδεχομένου ὅπως τ' ἀτυχή τῶν εὐρήματα ἀποβοῦν μίαν ἡμέραν εἰς βάρος τῶν, και πρὸς ὀφελος ἐνός τρίτου καραδοκοῦντος γείτονος.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

'Ιερά Σύνοδος

'Η 'Ι. Σύνοδος κατά τὴν συνεδρίαν αὐτῆς τῆς 15ης Δεκεμβρίου διέκοψε ἐπὶ ταῖς ἐορταῖς τὰς ἐργασίας αὐτῆς, αἵτινες θὰ ἐπαναληφθῶσι τὴν 9ην τρέχοντος μηνὸς 'Ιανουαρίου. Ὑπὸ τῆς 'Ι. Συνόδου ἐξουσιοδοτήθη ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν κ. Θεόκλητος ὅπως διεκπεραιοῖ τὴν τρέχουσαν ὑπηρεσίαν τῆς 'Ι. Συνόδου, ἀναπληρούμενος, ἐὰν παραστῇ ἀνάγκη, ὑπὸ τοῦ Προεδρεύοντος Σεβ. Μητροπολίτου Μαντινείας καὶ Κυνουρίας κ. Γερμανοῦ. Μετὰ τὸ πέρας τῆς συνεδρίας οἱ Σεβ. Συνοδικοί Ἀρχιερεῖς μετέβησαν εἰς τὸ Ἀρχιεπισκοπικὸν Μέγαρον καὶ ἐπεσκέφθησαν τὸν οἰκοῦντα Μακ. Πρόεδρον, ὃν ἠχρήθησαν καταλλήλως.

—'Η 'Ι. Σύνοδος παρέστη ἐν σώματι εἰς τὴν γενομένην τὴν 14ην Δεκεμβρίου ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῶ Ἀθηνῶν Δοξολογίαν ἐπὶ τῇ 60ῃ ἐπετεῖῳ τῶν Γενεθλίων τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως Παύλου.

'Αρχιεπισκοπή Ἀθηνῶν

Κατὰ τὸ διαρρεῦσαν δεκαπενθήμερον ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος συνειργάσθη μετὰ τῶν Θεοφ. Βοηθῶν αὐτοῦ Ἐπισκόπων ἐπὶ διαφόρων θεμάτων τῆς 'Ι. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν. Ὡσαύτως ἐδέχθη εἰς συνεργασίαν τὸν διευθυντὴν τοῦ περιοδικοῦ «Ἐκκλησία» κ. Θεοδ. Κ. Σπεράντου, τὸν Διευθύνοντα Σύμβουλον τοῦ TAKE κ. Κων/νον Σπυρόπουλον, τὸν Διευθυντὴν τοῦ Ο. Δ. Ε. Π. κ. Βασ. Κόγκαν καὶ ἄλλους.

Τὸν Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον ἐπεσκέφθησαν ὡσαύτως πολλοὶ τῶν παρεπιδημούντων Ἀρχιερέων, ὁ Ἐξαρχος τοῦ Παναγίου Τάφου Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Τιβεριάδος κ. Ἀνατόλιος.

Ἐπὶ ταῖς ἐορταῖς τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Νέου Ἐτους προσῆλθεν κοί ἠχρήθησαν τῷ Μακαριωτάτῳ πολλοὶ ἐπίσημοι.

— Τῇ 31ῃ Δεκεμβρίου περὶ τὴν 12ην μεσημβρινήν, ἐν ἐπισημῷ τελετῇ γενομένη ἐν τῷ Ἀρχιεπισκοπικῷ μεγάρῳ Ἀθηνῶν, ἐκόπη, κατὰ τὰ εἰωθότα, ἡ πίττα. Παρέστησαν πολλοὶ ἐκ τῶν ἐν Ἀθήναις παρεπιδημούντων Ἀρχιερέων, οἱ βοηθοὶ Ἐπίσκοποι τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου, Ὁ Ὑπουργὸς Ὁρθοσκευμάτων καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας κ. Γρηγόριος Κασιμάτης, ὁ Γενικὸς Διευθυντὴς Ὁρθοσκευμάτων παρὰ τῷ Ὑπουργεῖῳ Ὁρθοσκευμάτων καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας Καθηγητῆς κ. Βασίλειος Ἰωαννίδης, ὁ Διευθυντὴς τοῦ περιοδικοῦ «Ἐκκλησία» κ. Θεοδόσιος Σπεράντσας, οἱ Διευθυνταὶ τῶν διαφόρων Ἐκκλησιαστικῶν Ὑπηρεσιῶν, τὸ προσωπικὸν τῆς 'Ι. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς τελετῆς ὁ Ὑπουργὸς Ὁρθοσκευμάτων καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας κ. Κασιμάτης ἐπεσκέφθη τὸν Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον κ. Θεόκλητον καὶ ἠχρήθη αὐτῷ δεόντως ἐπὶ ταῖς ἐορταῖς.

*

Ἐπισημοὶ ὄντες ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Κερνίτσης κ. Χρυσόστομος τῇ 29 Νοεμβρίου προέστη ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῶ Τριῶν Ἱεραρχῶν Πετραλῶνων, τῆς νεκρωσίμου ἀκολουθίας τοῦ πρὸς Κύριον ἐκδημήσαντος ἱερέως Δημητρ. Μπιλάλη καὶ ὠμίλησεν ἐπικαιρῶς.

— Τῇ 3 Δεκεμβρίου ἐκπροσωπῶν τὸν Μακαριώτατον ἐτέλεσεν εἰς τὸ Σύνταγμα Χωροφυλακῆς Μακρυγιάννη τὴν ἐπιμνημόσυνον δέησιν ὑπὲρ τῶν πεσόντων ἀνδρῶν τῶν Σωμάτων Ἀσφαλείας κατὰ τὴν κομμουνιστικὴν ἀνταρσίαν τοῦ Δεκεμβρίου 1944.

— Τῇ 4 Δεκεμβρίου προήδρευσε συνεδρίας τοῦ Μητροπολιτικοῦ Συμβουλίου.

— Τῇ 6 Δεκεμβρίου προέστη ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῶ Ἀγίας Τριάδος Κεραμικοῦ, τῆς νεκρωσίμου ἀκολουθίας τοῦ πρὸς Κύριον ἐκδημήσαντος ἱερέως Νικολάου Ρούτση.

— Τῇ 7 Δεκεμβρίου προέστη ἐν τῷ Ἱερῷ ναῶ Ἀγίου Νι-

κόλου Καισαριανῆς τῆς νεκρωσίμου ἀκολουθίας τοῦ πρὸς Κύριον ἐκδημήσαντος ἱερέως Εὐαγγέλου Ρουμπέα.

Τῇ αὐτῇ παρέστη ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Μακαριωτάτου εἰς τὴν ἐν τῷ Παρνασσῷ παρουσίᾳ τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Α. Β. Υ. τοῦ Διαδόχου ὁμίλιαν τοῦ Γεν. Γραμματέως τοῦ Βασιλικοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος κ. Π. Πόγγη.

— Τῇ 10 Δεκεμβρίου παρέστη ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Μακαριωτάτου εἰς τὴν ἐν τῷ «Παρνασσῷ» μουσικοφιλολογικὴν ἐορτὴν τοῦ Πανελληνίου Συλλόγου Ἱεροψαλτῶν.

— Τῇ 15 Δεκεμβρίου παρέστη ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Μακαριωτάτου εἰς τὴν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ γενομένην τελετουργικὴν ὑπόσχεσιν τῶν πρωτοετῶν φοιτητῶν.

— Τῇ 20 Δεκεμβρίου προήδρευσε συνεδρίας τοῦ Μητροπολιτικοῦ Συμβουλίου.

— Τῇ 21 Δεκεμβρίου παρέστη ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Μακαριωτάτου εἰς τὴν ἐν τῇ Σχολῇ Εὐελπίδων ἐορτὴν ἐπὶ τῇ ἐπετεῖῳ τῆς ἰδρύσεώς της.

— Τῇ 25 Δεκεμβρίου παρέστη ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Μακαριωτάτου εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Δήμου Ἀθηναίων δοθεῖσαν ἐορτὴν ἐπὶ τῇ ἐορτῇ τῶν Χριστουγέννων.

*

*

Ἐπισημοὶ ὄντες ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Ἀχαΐας κ. Παντεήμων τῇ 11ῃ Δεκεμβρίου ἐπαυθῆεν ἐκ Νέου Δελχὶ Ἰνδιῶν, ἔνθα συμμετέσχεν εἰς τὰς ἐργασίας τῆς Γ. Γενικῆς Συνελεύσεως τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν.

— Τῇ 15ῃ τοῦ ἰδίου μηνὸς γεγνημένους δεκτὸς παρὰ τῆς Α. Μακαριότητος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Θεοκλήτου ἀνέφερον αὐτῇ λεπτομερῶς διὰ μακρῶν τὰ ἐν Ν. Δελχὶ Ἰνδιῶν συντελεσθέντα.

— Τῇ 16ῃ Δεκεμβρίου ἐπεσκέφθη καὶ ἐπεθεώρησε τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Ὁρφανοτροφεῖον Βουλιαγμένης.

— Τῇ 18ῃ τοῦ ἰδίου μηνὸς προήδρευσε τῆς Ἐφορίας τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ὁρφανοτροφείου Βουλιαγμένης.

Τῇ ἰδίᾳ ἡμέρᾳ παρέστη εἰς τὰ ὑπὸ τῆς Α. Β. Υ. τοῦ Διαδόχου γεγνημένα ἐγκαινία τῆς Στρατιωτικοθρησκευτικῆς Ἀμερικανικῆς Λέσχης.

— Τῇ 28ῃ Δεκεμβρίου ἐξεπροώπησε τὸν Μακ. Ἀρχιεπίσκοπον εἰς τὴν πανηγυρικὴν Συνεδρίαν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἔνθα ὁ Πρόεδρος αὐτῆς παρέδωκε τὰ βραβεῖα εἰς τοὺς δικαιούχους.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΡΩΣΙΑΣ

Τὸ ἐπίσημον ὄργανον τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας δημοσιεῖ τὴν προσφώνησιν τοῦ ὑποδιευθυντοῦ τοῦ θεολογικοῦ Κολλεγίου τῆς Ἀδδὶς—Ἀμπέμπτα Σαμουήλ Τερέφε τὸν Μακαριώτατον Πατριάρχη Μόσχας κ. Ἀλέξιον, τὸν ὅποιον ἐπεσκέφθη μετὰ τὴν λήξιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνεδρίου εἰρήνης τῆς Πράγας. Ἀφοῦ ἐξέθεσεν ἐν πάσῃ συντομίᾳ τὰς σχέσεις μεταξύ τῶν Ἐκκλησιῶν Ρωσίας καὶ Αἰθιοπίας, ὑπογράμμισας ὅτι ἀμφότεραι διαπνέονται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος καὶ τῆς αὐτῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, οὕτω εἶπε τὰ ἐξῆς: «Ἡμεῖς προτιθέμεθα εἰς τὸ μέλλον νὰ συνεργασθῶμεθα μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν μορφωτικὸν τομέα. Ἡμεῖς θὰ ἀποστέλλωμεν φοιτητὰς πρὸς ἐκμάθησιν τῆς ἱστορίας σας, τῆς γλώσσης καὶ τῶν παραδόσεών σας καὶ ἐὰν ὑπάρχη ἐπιθυμία νὰ γνωρίσετε τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας μας, τὰς παραδόσεις μας κτλ., δύνασθε νὰ στείλατε φοιτητὰς εἰς τὸ Θεολογικὸν Κολλεγίον μας εἰς Ἀδδὶς—Ἀμπέμπταν». Ἀκολουθῶνς ἐπέδωκεν εἰς τὸν Πατριάρχη Μόσχα κ. Ἀλέξιον τὰ δῶρα ποῦ ἔστειλεν πρὸς αὐτὸν ὁ Πατριάρχης τῆς Ἐκκλησίας Αἰθιοπίας κ. Βασίλειος εἰς ἔνδειξιν ἀφαιρέσεως πρὸς αὐτὸν ἀγάπης καὶ εἰλικρινοῦς πνευματικῆς συνεργασίας.

— Εἰς τὸ συνέδριον εἰρήνης τῆς Πράγας ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Γαροσλάβ καὶ Ροστοβίου κ. Νικόδημος ἐπέτεθη κατὰ τοῦ Βατικανοῦ, εἰπὼν μεταξύ ἄλλων τὰ ἐξῆς: «Ὑπό τὰς παρατηροῦντας τῆν ἐξέλιξιν τοῦ παπικοῦ συστήματος, ἡ τάσις

πρός ἐδραίωσιν τῆς κυριαρχίας τοῦ πάπα ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ κόσμου καὶ ἡ τάσις πρὸς διακήρυξιν τοῦ ἀλαθῆτου τοῦ πάπα εἰς τὰ ζητήματα τῆς πίστεως. Ἡ παπικὴ θεωρία ἀποτελεῖ τὴν πλεόν κτυπητὴν καὶ συγκεντρωτικὴν ἔκφρασιν τοῦ πνεύματος αὐτοῦ τοῦ ἐξωτερικοῦ νομικισμοῦ καὶ ἔκκοσμικεύσεως, τὸ ὁποῖον εἰσεχώρησεν εἰς σημαντικὸν βαθμὸν εἰς τὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν ζωὴν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὁποίαν δὲν θέλουν νὰ ἀντιληφθοῦν οἱ ἰθύνοντες κύκλοι τῆς παπικῆς Ρώμης». Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Νικόδημος ἐτόνισε περαιτέρω ὅτι ἡ τάσις αὕτη τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας πρὸς κυριαρχίαν ἐπὶ τῆς γῆς ὑποσκάπτει τὴν ρίζαν τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ τὴν παρούσαν μεγάλην ἀποστολὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπικοινωνίας.

— Ἡ ὀλομέλεια τῆς Γ' Γενικῆς Συνελεύσεως τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, ἡ ὁποία συνήλθε προσφάτως εἰς Νέ ν Δελχί τῆς Ἰνδίας, ἐξέλεξε τὴν Ρωσικὴν Ἐκκλησίαν ὀργανικὸν μέλος τοῦ ὡς ἄνω Συμβουλίου διὰ ψήφων 142 ὑπέρ, 3 κατὰ καὶ 4 ἀποχῶν.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΣΕΡΒΙΑΣ

Εἰς κύριον ἄρθρον τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων εἰς τὴν χώραν», τὸ ἐκκλησιαστικὸν περιοδικὸν τοῦ Βελιγραδίου «Βέσνικ» γράφει εἰς τὸ φύλλον τοῦ τῆς 1 Νοεμβρίου 1961 ὅτι «αἱ ἀμυβαίαι ἐπισκέψεις τῶν Ἀρχηγῶν τῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν εἶναι ἐπωφελεῖς καὶ ἀναγκαῖαι, ἰδίως εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν» καὶ ὅτι μετὰ τὸν δεῦτερον παγκόσμιον πόλεμον εἶναι συχνότεραι, ὅπερ ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν τῆς δράστηριότητος καὶ τῆς προόδου ἐν τῇ Ὀρθοδοξίᾳ. «Ἡ νέα ἐποχὴ, τονίζει τὸ περιοδικὸν «Βέσνικ», ἔφερε νέας ἀντιλήψεις καὶ νέας σχέσεις μεταξὺ τῶν λαῶν καὶ τῶν κρατῶν. Αὕτη ἐπέβαλεν εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν καὶ εἰς τὸν Χριστιανισμὸν γενικώτερον πολλὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα ὑφίστανται πρὸ πολλοῦ καὶ ἀναμένουν μίαν ἀπὸ κοινοῦ λύσιν. Διὰ τοῦτο αἱ συναντήσεις τῶν Ἀρχηγῶν τῶν κατὰ τόπους Ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν εἶναι ἀναγκαῖαι καὶ εὐκαταίαι. Ἡμεῖς τὰς χαριετίζομεν μετὰ χαρᾶς καὶ ἐλικρινείας». Ἐν συνεχείᾳ ὑπογραμμίζεται, ὅτι ἡ εἰς Βελιγράδιον ἐπίσκεψις τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων κ. Βενεδίκτου εἶναι ἰδιαίτερος προσφιλής, διότι οὗτος τυγχάνει φύλαξ τοῦ Ἱεροῦ Τάφου καὶ διότι τὸ Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων ἔχει ὄλους ἰδιαίτεραν σημασίαν διὰ τὸν ὀρθόδοξον κόσμον ὡς ζωντανὸς καὶ ἀδιάκοπος σύνδεσμος μετὰ τὰς Ὀρθόδοξους Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς «μεθ' ὧν πολλοὶ καὶ ἀκλόνητοι δέσμοι ταυτότητος ψυχῆς καὶ φρονήματος ἀπὸ αἰῶνων μακρῶν ὑφίστανται», ὡς τονίζεται εἰς τὸ Μήνυμα τῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως τῆς Ρόδου.

— Τὸ περιοδικὸν «Γκλάσνικ», ἐπίσημον ὄργανον τοῦ Πατριαρχείου Σερβίας, δημοσιεύει εἰς τὸ φύλλον τοῦ παρελθόντος Ὀκτωβρίου μακρὰν περιγραφὴν τῆς ἐνθρονίσεως τοῦ νέου Μητροπολίτου Μαυροβούνιου κ. Δανιὴλ καὶ τῆς μετὰ ταῦτα περιοδείας τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου Σερβίας κ. Γερμανοῦ καὶ τῶν μελῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἀνά τὸ Μαυροβούνιον πρὸς ἄμεσον ἐπαφὴν μετὰ τοὺς πιστοὺς καὶ ἐνημέρωσιν ἐπὶ τῶν προβλημάτων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς εἰς τὴν περιοχὴν αὐτήν. Τὸ περιοδικὸν ἐκφράζει τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ περιοδεία αὕτη θὰ καρποφορήσῃ, θεωρεῖ δὲ ὡς παράλειψιν τὸ ὅτι δὲν ἐπεχειρήθη ἐνωρίτερον μία τοιαύτη περιοδεία.

ΡΩΜΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Κατὰ πληροφορίας ἐκ τοῦ Ἄστεως τοῦ Βατικανοῦ, ὁ Πάπας Ἰωάννης ΚΓ' πρόκειται προσεχῶς νὰ ἀναγγεῖλῃ ἐπισημῶς τὴν ἡμερομηνίαν τῆς συγκλήσεως τῆς προετοιμαζομένης ῥωμαιοκαθολικῆς «οἰκουμεικῆς» συνόδου, ἥτις θὰ πραγματοποιηθῇ μᾶλλον κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1962.

— Ἡ παρὰ τὴν Ρώμην μὴ τῆς Κρυπτοφέρρης ἐώρτασε τὴν 85ην ἐπέτειον τοῦ ἐν αὐτῇ λειτουργούντος «βυζαντινοῦ τυπογραφείου».

— Ὁ Πάπας Ἰωάννης ΚΓ' ἐξαπέλευσεν ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν πρὸς ἅπαντα τὸν Καθολικὸν κόσμον, διὰ τῆς ὁποίας προτρέπεται αὐτὸν εἰς τὴν ἀπαγγελίαν τοῦ Ῥοδαρίου πρὸς τὴν Πανα-

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑ

Ο ΠΡ. ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΣΠΑΡΤΗΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ (†)

Τῇ πρωτῇ τῆς 26ης το. μηνὸς ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον κατὸν μακρὰς ἀσθενείας ὁ Μητροπολίτης πρ. Μονεμβασίας καὶ Σπάρτης κυρὸς Διονύσιος Δάφνος. Ὁ ἐκλιπὼν Ἀρχιερεὺς ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ τὸ ἔτος 1877. Τὰ πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθη ἐν τῇ γενετείᾳ αὐτοῦ, εἴτα δὲ, μετοικισάντων τῶν γονέων του εἰς Πειραιᾶ ἐφοίτησεν ἐν τῷ ἐκεῖ Γυμνασίῳ, ἐξ οὗ ἀποφοιτήσας ἐνεγράφη ἐν ἔτει 1897 εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου ἀνακηρυχθεὶς πρῶτος τῆς Θεολογίας τὸ ἔτος 1902.

Ἀμα τῷ πέρατι τῶν σπουδῶν τον διωρίσθη καθηγητῆς ἐν Πειραιεῖ, ὑπηρέτησας εἰς διάφορα Γυμνάσια. Εἰς τὰς τάξεις τοῦ Ἱ. Κλήρου προσήλθεν τὸν Ἰούνιον τοῦ 1910, χειροτονηθεὶς εἰς διάκονον ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ζακύνθου Διονυσίου Παῖσα ἐν τῷ Ἱ. Ναῷ τοῦ Ἁγίου Διονυσίου. Τὸν Νοέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐχειροτονήθη εἰς Πρεσβύτερον ὑπηρέτησας ἐν τῷ Ἱ. Ναῷ Ἀγ. Τριάδος Πειραιῶς, διδάσκων συγχρόνως τὰ θρησκευτικὰ μαθήματα εἰς Γυμνάσια τοῦ Πειραιῶς καὶ κηρύττων τὸν θεῖον Λόγον εἰς τοὺς Ἱ. Ναοὺς τῆς γείτονος.

Ἡ ἐν Πειραιεῖ εὐδόκιμος δράσις τοῦ ἐκλιπόντος διαπιστωθεῖσα ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων ἔφερεν τοῦτον ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος τοῦ ἑλληνικοῦ Στόλου «Ἀβέρωφ», ἐφ' ᾗ ὑπηρέτησεν ὡς ἐφημέριος κατὰ τὰ ἔτη τῶν Βαλκανοτουρκικῶν πολέμων, ἀναπτύξας ἐξοχὸν θρησκευτικὴν καὶ ἐθνικὴν δράσιν, ἧς ἔνεκα ἔτυχεν ἀνωτάτων παρασῆμων.

Ἡ Ἐκκλησία ἐκτιμῆσασα τὴν προσωπικότητα καὶ τὴν σημαντικὴν δράσιν τοῦ ἐκλιπόντος προήγαγεν τοῦτον κατὰ τὸ ἔτος 1914 εἰς Μητροπολίτην Γυθείου καὶ Οἰτύλου τῆς χειροτονίας του γενομένης ἐν τῷ Ἱ. Ναῷ τῆς Μητροπόλεως Ἀθηνῶν. Ἐν τῇ Μητροπόλει ταύτῃ ἀρχιεράτευσεν μέχρι τοῦ ἔτους 1936, ὅτε κατεστάθη εἰς τὴν Ἱ. Μητρόπολιν Μονεμβασίας καὶ Σπάρτης, ἣν ἐποίμανεν μέχρι τοῦ ἔτους 1959, ὅτε ἀσθενήσας παρητήθη.

Ἡ καθ' ὅλον δρᾶσις τοῦ μεταστάντος ὑπῆρξεν γόνιμος ἀπὸ πάσης πλευρᾶς, δι' ἧς καὶ δικαίως ἐπέσπασε τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ ποιμνίου του καὶ ὀλοκλήρου τοῦ πληρώματος τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ νεκρώσιμος Ἀκολουθία ἐψάλη τὴν 27ην Δεκεμβρίου ἐν τῷ Ἱ. Ναῷ τῆς Μητροπόλεως Ἀθηνῶν, παρισταμένων τῶν ἐν Ἀθήναις παρεπιδημούντων Ἀρχιερέων. Ἐξ μέρους τῆς Ἱ. Συνόδου παρέστησαν οἱ Σεβ. Μητροπολίται Ἀττικῆς κ. Ἰάκωβος καὶ Ἀρτυνινοπόλεως κ. Χριστοφόρος. Τὴν Κεβέρησιν ἐξέπροσώπησεν ὁ Ἀντιπρόεδρος αὐτῆς κ. Π. Κανελόπουλος, ὁ Ὑπουργὸς κ. Βρανόπουλος καὶ οἱ Ὑφυπουργοὶ κ. κ. Ἀλιμπράντης καὶ Δαβάνης. Τὸν ἐπικηδεῖον ἐξεφώνησεν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἀττικῆς κ. Ἰάκωβος. Τιμὰς ἀπέδωκεν ἄγχημα τοῦ Βασιλικοῦ Ναυτικοῦ.

Ἡ σορὸς τοῦ μεταστάντος μετεφέρθη ἐν Σπάρτῃ, ἐνθα καὶ ἐτάφη. Αἰωνία αὐτοῦ ἡ μνήμη.

γίαν, ὡς τοῦ καταλληλοτέρου μέσου πρὸς ἐδραίωσιν δικαίας εἰρήνης εἰς τὸν κόσμον.

Ἐπὶ τῇ 70ετηρίδι τῆς κοινωνικῆς ἐγκυκλίου τοῦ πάπα Λέοντος ΙΓ' «Rerum Novarum» ὁ Πάπας Ἰωάννης ΙΓ' ἐξαπέλευσε τὴν ἐγκύκλιον «Mater et magistra».

— Ἐπερατώθη τὸ «γύρισμα» ταινίας ἐπὶ τοῦ 37ου εὐχαριστιακοῦ συνεδρίου, ὅπερ συνήλθε κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος εἰς τὸ Μόναχον.

— Ὁ Πάπας Ἰωάννης ΚΓ' ἐπὶ τῇ συμπληρώσει τριακονταετίας ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ ραδιοφωνικοῦ σταθμοῦ τοῦ Ἄστεως τοῦ Βατικανοῦ ἐπεσκέφθη τὰς ἐγκαταστάσεις αὐτοῦ καὶ μετέδωκε λατινιστὶ ραδιοφωνικὸν μήνυμα.

— Ὁ Πάπας Ἰωάννης ΚΓ' ἐδέχθη εἰς εἰδικὴν ἀκρόασιν τὸ διοικητικὸν συμβούλιον τοῦ διηνοῦς Ρωμαιοκαθολικοῦ Γραφείου Κινηματογράφου καὶ τὰ μέλη τῶν ἰταλικῶν ἐπιτροπῶν ῥωμαιοκαθολικοῦ κινηματογράφου, πρὸς τὰ ὁποῖα ὡμίλησε περὶ τῶν ἀρχῶν, αἵτινες δέον νὰ διέπουν τὴν τέχνην τοῦ κινηματογράφου.

— Ἡ Ῥωμαιοκαθολικὴ Ἱεραρχία τῆς Γαλλίας ἐξαπέλευσεν ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν, διὰ τῆς ὁποίας προτρέπονται οἱ πιστοί, ὅπως διὰ προσευχῆς καὶ μελέτης προετοιμασθῶν διὰ τὴν Β' ἐν Βατικανῷ «οἰκουμεικὴν σύνοδον».

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ίερά Μητρόπολις Άρτης

Έχοντες ύπ' όψει τά άρθρα 46 και 47 του Α.Ν. 2200 του 1940 «περί Ίερών Ναών και Έφημερίων». καλοϋμεν τούς βουλομένους και έχοντας τά νόμιμα και κανονικά προσόντα, όπως, έντός μηνός από τής δημοσιεύσεως τής παρούσης εις τό Δελτίον «Έκκλησία», υποβάλλωσιν εις τήν Ίεράν Μητρόπολιν τά υπό του Νόμου όριζόμενα πιστοποιητικά, πρós κατάληψιν τών χρεουσών Έφημερίων: 1) Κοιμήσεως Θεοτόκου Παληχωρίου Κοινότητος Άθαμανίου, 2) Άγίου Νικολάου Μακρυκάμπου και 3) Μεταμορφώσεως του Σωτήρος Παλαιοχωρίου Κοινότητος Άγνάντων.

Έν Άρτη τή 28η Νοεμβρίου 1961

† Ό Άρτης Ίγνάτιος

Ίερά Μητρόπολις Χαλκίδος

Έχοντες ύπ' όψιν τά άρθρα 47 και 48 του Α.Ν. 2200/40 Περί Ίερών Ναών και έφημερίων, προσκαλοϋμεν τούς βουλομένους και έχοντας τά υπό τών Ί. Κανόνων και Έκκλησι. Νόμων του Κράτους προβλεπόμενα προσόντα να καταλάβωσι τήν κενήν οργανικήν θέσην του Ίερού Ναού «Άγ. Τριάς» Στροφυλλιάς, όπως έντός μηνός από τής δημοσιεύσεως τής παρούσης προκηρύξεως έν τώ Περιοδικώ Έκκλησία υποβάλλωσιν ήμίν τά υπό του Νόμου άπαιτούμενα δικαιολογητικά.

Έν Χαλκίδι τή 29 Νοεμβρίου 1961

† Ό Χαλκίδος Γρηγόριος

Ίερά Μητρόπολις Θεσσαλονίκης

Έχοντες ύπ' όψει τās διατάξεις τών άρθρων 46 και 47 § 2 έδ. 2 του Α.Ν. 2200/40 «Περί Ίερών Ναών και Έφημερίων» καλοϋμεν τούς βουλομένους και έχοντας τά κανονικά και νόμιμα προσόντα, όπως καταλάβωσι τās κενάς οργανικές θέσεις τακτικών έφημερίων τών ένοριών τών Ίερών Ναών: 1) Παναγίας Άχειροποίητου Θεσσαλονίκης και 2) Άγίου Έλευθερίου (Ντεπώ), ίνα υποβάλλωσιν ήμίν έντός μηνός από τή δημοσιεύσεως τής παρούσης σχετικήν αίτησιν μετά τών άπαιτουμένων δικαιολογητικών, προκειμένου να προβώμεν εις άνακήρυσιν ύποψηφίων πρós πλήρωσιν τών άνωτέρω κενών Έφημεριακών θέσεων.

Έν Θεσσαλονίκη τή 30η Νοεμβρίου 1961

† Ό Θεσσαλονίκης Παντελεήμων

Ίερά Μητρόπολις Φθιώτιδος

Χηρευούσης τής θέσεως τακτικού έφημερίου τής ένορίας Άγίου Χαραλάμπους τ.δ. Θερμοπυλών προσκαλεί τούς βουλομένους να καταλάβωσι ταύτην και έχοντας τά υπό του άρθρου 47 του Α.Ν. 2200/40 «Περί Ίερών Ναών και Έφημερίων», ως έτροποποιήθη διά του άρθρου 2 του Α.Ν. 807/45 όριζόμενα προσόντα, όπως έντός μηνός από τής δημοσιεύσεως τής παρούσης εις τό Περιοδικόν «Έκκλησία» υποβάλλωσιν εις τά Γραφεία τής Ίεράς Μητροπόλεως Φθιώτιδος τά υπό του άρθρου 48 του Α.Ν. 2200/40 προβλεπόμενα πιστοποιητικά μετά τής σχετικής αίτήσεως.

Έν Λαμία τή 8η Δεκεμβρίου 1961.

† Ό Φθιώτιδος Δαμασκηνός.

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΣΑΜΟΥ ΕΙΡΗΝΑΙΟΥ

ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ

ΤΟΜΟΙ 1-4 — ΑΘΗΝΑΙ 1960

Πωλούνται εις τά Βιβλιοπωλεία

και εις τά γραφεία μας,

άποστέλλονται δέ και ταχυδρομικώς,

έλεύθερα ταχυδρομικών τελών.

Έκαστος τόμος τιμάται δρχ. 50.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

— Ίερά Μητρόπολις Τρίκκης και Σταγών. Έκθεσις Πεπραγμένων 1959-1961. Τρίκαλα 1961. Σελ. 40.

— Έπισκόπου Διονυσίου Ψαριανού, Μητροπολίτου Σερβίων και Κοζάνης. Δημοσιογραφικά (Κύκλος Α'). Έκδοτικός Οίκος Άσθήρ Άλ. και Ε. Παπαδημητρίου. Λυκούργου 10. Άθήναι. 1961. Σελ. 205.

— Άρχιμανδρίτου Φιλαρέτου Άποστόλου Βιτάλη. Ίεροκήρυκος Νικοπόλεως και Πρεβέζης. Λόγος επί τών Έορτών και τών Μηνιών τών Άγίων. Έγκριση και εύλογία τής Ίεράς Συνόδου τής Έκκλησίας τής Έλλάδος. Έν Άθήναις. Τύποις Γ. Δ. Κυπριαού. 1961. Σελ. 318.

— Άρχιμ. Χριστοφόρου Ν. Παπουτσόπουλου. Λόγοι τής Χάριτος. Τεύχος Β'. Έκδοσις Άδελφότητος Θεολόγων «Ό Σωτήρ». Άθήναι 1961. Σελ. 93.

— Εύσταθίου Χ. Μπάστα. Τά χρυσάνθεμα τής καλωσύνης. Άδελφότης Θεολόγων «Ό Σωτήρ». Άθήναι 1961. Σελ. 190.

— Εύαγγέλου Γ. Σαββοπούλου, Διδάκτορος Οικονομικών και Έμπορικών Έπιστημών. Βουλευτού Πειραιώς και Νήσων. Ό Γεώργιος Γεμιστός Πλήθων. Η έποχή του και η έποχή μας. Πειραιώς 1961. Σελ. 42.

— Άρχιμ. Παύλου υτέ Μπάλεστερ Κονβαλιερ, Ίστορία τής Ίσπανικής Όρθοδοξίας. Τόμος Πρώτος (63-300 μ.Χ.) Έλληνική μετάφρασις τής Α' Ίσπανικής έκδόσεως. Άθήναι 1961. Σελ. 238.

— Άρχιμανδρίτου Φιλαρέτου Βιτάλη. Ίεροκήρυκος Ί. Μητροπόλεως Νικοπόλεως, Ίεροψαλτικόν. (Άκολουθία Έσπερινού, Όρθρου, Θ. Λειτουργίας). Έγκριση και εύλογία τής Ί. Συνόδου τής Έκκλησίας τής Έλλάδος Έν Άθήναις 1961. Σελ. 103.

« Ε Κ Κ Λ Η Σ Ι Α »

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Έκδιδόμενον κατά δεκαπενθήμερον

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ό Άθηνών ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ

† Ό Νικοπόλεως και Πρεβέζης ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ

† Ό Σισανίου και Σιατίστης ΠΟΥΛΚΑΡΙΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ Κ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

Ναών Άρχιεπισκοπής Άθηνών:

Δρχ. 50, 75, 100 ετησίως.

Λοιπών Ναών Έπικρατείας: Δρχ. 30 ετησίως.

Έξωτερικού: δολάρια 3.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Έόρτια Γράμματα: Α'. Του Μακ. Άρχιεπισκόπου Άθηνών και πάσης Έλλάδος.

Μακαριωτάτου Άρχιεπισκόπου Άθηνών κ. Θεοκλήτου, Ποιμαντορική εγκύκλιος επί τή έορτή τής του Χριστού Γεννήσεως.

Του αυτού, Μήνυμα επί ταις έορταίς τών Χριστουγέννων.

Του αυτού, Μήνυμα επί τώ Νέω Έτει.

Θεοδοσίου Σπεράντσα, Όρθοδοξία και Έλληνισμός.

Ίωάννου Καμίρη, Κοσμήτορος τής Θεολογικής

Σχολής του Πανεπιστημίου Άθηνών, Η έν Ρόδω

Πανορθόδοξος Διάσκεψις.

Πρωτος. Χρυσστόμου Γιαλούρη, Η μουσική τής

Όρθοδοξίας.

Άρχιμ. Εόθυμιου Έλευθεριάδου, Άγιος Νικό-

λαος Μύρων, ό θαυματουργός (Τέλος).

Παρατηρήσεων Στήλη.

Έκκλησιαστικά Χρονικά.

Προκηρύξεις έκλογής Ίερέων.

Βιβλιογραφία.